Confessio Fidei

In Conventu

THEOLOGORUM,

Authoritate

Parliamenti Anglicani

Indicto Elaborata,

Eidem Parliamento postmodum Exhibita,

Quin & ab eodem, deindeque ab Ecclesia *Scoticana* Cognita & Approbata.

Una cum

CATECHISMO Duplici,

Majore Minoreque;

E sermone Anglicano summa cum fide in Latinum versa.

EDINBURGI,
Ex Officinâ Typographicâ *Georgii Mosman.*
M. DC. XCIV.

x238.5
W52cLd
1694

Ad Lectorem præmonitio.

Benigne Lector,

MOnendus eras unum atque alterum; & quidem imprimis illud, nos multo consilio in ea tandem sententia desedisse, in capitum versuumq; numeris margini assignandis à versione Bibliorum *Anglicana* non esse quicquam recedendum; à qua quidem quam proximè abest Latina *Vatabli*. Deinde vero si oratio nostra minus fluere tibi videatur, dabis id profecto materiæ spissitudini; sin minus splendida, cogita solennitatem. Hæc tua te scire intererat, & certe quidem nostra. *Vale.*

G. D.

Confessionis Capita.

Cap. 1. DE Scriptura sacro-sancta.
2. De Deo, & sacro-sancta Trinitate.
3. De æterno Dei decreto.
4. De Creatione.
5. De Providentia.
6. De hominis lapsu, de peccato ejusque pœna.
7. De Fœdere Dei cum homine.
8. De Christo Mediatore.
9. De libero arbitrio.
10. De vocatione efficaci.
11. De Justificatione.
12. De Adoptione.
13. De Sanctificatione.
14. De Fide salvifica.
15. De Resipiscentia ad vitam.
16. De bonis operibus.

17. De perseverentia sanctorum.
18. De certitudine gratiæ & salutis.
19. De lege Dei.
20. De libertate Christiana, deque libertate Conscientiæ.
21. De cultu religioso, & de Sabbato.
22. De Juramentis votisque licitis.
23. De Magistratu civili.
24. De Conjugio & Divortio.
25. De Ecclesia.
26. De Communione Sanctorum.
27. De Sacramentis.
28. De Baptismo.
29. De Cœna Domini.
30. De censuris Ecclesiasticis.
31. De Synodis & Conciliis.
32. De statu hominum post mortem, deq; Resurrectione mortuorum.
33. De ultimo Judicio.

Con

Confessio Fidei,

CAP. I.

De *Scriptura Sacro-sancta.*

Sect. 1. QUanquam naturæ lumen, operaque Dei cùm Creationis tùm Providentiæ, bonitatem ejus, Sapientiam, Potentiamq; eò usq; manifestant, ut homines vel inde reddantur inexcusabiles *a*: eam tamen Dei, voluntatisque divinæ cognitionem, quæ porrò est ad salutem necessaria, nequeunt nobis ingenerare *b*. Quocirca domino complacitum est, variis quidem modis vicibusque Ecclesiæ suæ semetipsum revelare, suamque hanc voluntatem patefacere *c*; sed & eandem omnem postea literis consignare, quò & veritati suæ, tam conservandæ quam propagandæ melius consuleret, nec Ecclesia sua contra carnis corruptelam, contra malitiam mundi, Satanæq; præsidio foret ac solatio destituta *d*. Unde factum est, ut, postquam priscini illi modi, quibus olim populo suo Deus voluntatem suam revelabat, jam defluerint *e*, Scriptura sacra sit maximè necessaria.

a Rom. 2. 14, 15. Rom. 1. 19, 20. Psal. 19. 1, 2, 3. Rom. 1. 32. Rom. 2. 1, *b* 1 Cor 1. 21. 1 Cor. 2. 13, 14. *c* Heb. 1. 1. *d* Prov. 22. 19, 20, 21. Luc. 1. 3, 4. Rom. 15. 4. Mat. 4. 4, 7, 10. Isa. 8. 19, 20. *e* 2 Tim. 3. 16. 2 Pet. 1. 19, *f* Heb. 1. 1, 2.

Sect.

Sect. 2. Sacræ Scripturæ nomine, seu verbi Dei scripti continentur hodie omnes illi libri tam Veteris quàm Novi Testamenti, nempe quorum inferiùs subsequuntur nomina.

Veteris Testamenti.

Genesis.
Exodus.
Leviticus
Numeri
Deuteronomium
Josua
Judices
Ruth
Samuelis 1.
Samuelis 2.
Regum 1.
Regum 2.
Chronicorum 1.
Chronicorum 2.
Ezra
Nehemias
Esther
Job
Psalmi
Proverbia
Ecclesiastes
Canticum Canticorum
Isaias
Jeremias
Lamentationes
Ezechiel,
Daniel
Hosea
Joel
Amos
Obadias
Jonas
Micheas
Nahum
Habacuk
Zephanias
Haggeus
Zacharias
Malachias.

Novi autem.

Evangelium secund.
Matthæum
Marcum
Lucam
Joannem
Acta Apostolorum
Pauli Epistola ad Romanos.
Corinthios 1, 2.
Galatas
Ephesios
Philippenses
Colossenses
Thessalonicen. 1, 2.
Timotheum 1, 2.
Titum
Philemonem.
Epistola ad Hebræos
Jacobi Epistola
Petri Epistola 1, 2.
Joannis Epistola 1, 2, 3.
Judæ Epistola
Apocalypsis.

Quia

Qui omnes divinâ inspiratione dati sunt in Fidei vitæq; regulam g.

g Luc. 16, 29. 31. Eph. 2. 20. Apoc. 22. 18, 19. 2 Tim. 3. 16.

Sect. 3. Libri Apocryphi, vulgò dicti, quum non fuerint divinitûs inspirati, Canonem Scripturæ nullaterus constituunt; proindeque nullam aliam authoritatem obtinere debent in Ecclesia Dei, nec aliter quàm alia humana scripta, sunt aut approbandi aut adhibendi h.

h Luc. 24. 27, 44. Rom. 3. 2. 2 Pet. 1. 21.

Sect. 4. Authoritas Scripturæ sacræ propter quam ei debetur fides & observantia, non ab ullius aut hominis aut Ecclesiæ pendet testimonio, sed à solo ejus authore Deo, qui est ipsa veritas: eòque est à nobis recipienda, quoniam est verbum Dei i.

i 2 Pet. 1. 19, 21. 2 Tim. 3. 16. 1 Joh. 5. 9. 1 Thes. 2. 13.

Sect. 5. Testimonium Ecclesiæ efficere quidem potest ut de Scriptura sacra quàm honorificè sentiamus k: Materies insuper ejus cœlestis, doctrinæ vis & efficacia, styli Majestas, partium omnium consensus, totiusque scopus, (ut Deo nempe omnis gloria tribuatur) plena denique quam exhibet unicæ ad salutem viæ commonstratio, præter alias ejus virtutes incomparabiles, & perfectionem summam, argumenta sunt quibus abundè se verbum Dei & luculenter probat; nihilominùs tamen plena persuasio & certitudo de ejus tam infallibili veritate, quàm authoritate divina, non aliunde nascitur, quàm ab interna operatione Spiritus Sancti, per verbum & cum verbo ipso in cordibus nostris testificantis l.

k 1 Tim. 3. 15. l 1 Joh. 2. 20, 27. Joh. 16. 13, 14. 1 Cor. 2. 10, 11, 12. Isa. 59. 21.

Sect.

Sect. 6. Consilium Dei universum de omnibus quæ ad suam ipsius gloriam; quæque ad hominum salutem, fidem, vitamque sunt necessaria aut expresse in Scriptura continetur, aut consequentiâ bonâ & necessariâ derivari potest à Scriptura; cui nihil decinceps addendum est, seu novis à Spiritu revelationibus, sive traditionibus hominum *m*. Internam nihilominus illuminationem Spiritus Dei ad salutarem eorum perceptionem, quæ in verbo Dei revelantur, agnoscimus esse necessariam *n*: quin etiam nonnullas esse circumstantias cultum Dei spectantes, & Ecclesiæ regimen, iis cum humanis actionibus & societatibus communes, quæ naturali lumine ac prudentiâ Christianâ secundum generales verbi regulas (perpetuò quidem illas observandas) sunt regulandæ *o*.

m 2 Tim. 3. 15, 16, 17. Gal. 1. 8, 9. 2 Thes. 2. 2. *n* Joh. 6. 45. 1 Cor. 2. 9, 10, 11, 12. *o* 1 Cor. 11. 13, 14. 1 Cor. 14. 26. 40.

Sect. 7. Quæ in Scriptura continentur non sunt omnia æquè aut in se perspicua, aut omnibus hominibus evidentia *p*: ea tamen omnia quæ ad salutem necessaria sunt cognitu, creditu, observatu, adeo perspicuè, alicubi saltem in Scriptura, proponuntur & explicantur, ut eorum non docti solùm, verum indocti etiam ordinariorum debito usu mediorum, sufficientem assequi possint intelligentiam *q*.

p 2 Pet. 3. 6. *q* Psal. 119. 105. 130.

Sect. 8. Testamentum Vetus Hebræâ linguâ (antiquo Dei populo nempe vernaculâ) Novum autem Græcâ, (ut quæ apud Gentes maximè omnium tunc temporis, quum scriberetur illud, obtinuerat) immediatè à Deo inspirata, ejusque curâ

& providentia singulari per omnia huc usque sæcula pura & intaminata custodita, ea propter sunt authentica r; adeò sane ut ad illa ultimò in omnibus de religione controversiis, Ecclesia debeat appellare s. Quoniam autem Originales istæ linguæ, non sunt toti Dei populo intellectæ, (Quorum tamen & jus est ut Scripturas habeant t & interest plurimum, quique eas in timore Dei legere jubentur & perscrutari u) proinde sunt in vulgarem cujusq; Gentis, ad quam pervenerint, linguam transferendæ w, ut omnes, verbo Dei opulenter in ipsis habitante, Deum grato acceptóque modo colant x, & per patientiam ac consolationem Scripturarum spem habeant x.

r Mat. 5. 18. s 1l. 8. 20. Act. 15. 15. t Joh. 5. 39. u 2 Cor. 14. 6, 9, 11, 12, 24, 27, 28. w 1 Col. 3. 16. x Rom. 15. 14.

Sect. 9. Infallibilis Scripturam interpretandi regula est Scriptura ipsa: Quoties igitur cunque oritur quæstio de vero plenoque Scripturæ cujusvis sensu, (unicus ille est, non multiplex) ex aliis locis, qui apertiùs loquuntur, est indagandus & cognoscendus y.

y 1 Pet. 1. 20. 21. Act. 15. 15. 16.

Sect. 10. Supremus Judex, à quo omnes de religione controversiæ sunt determinandæ, omnia Conciliorum decreta, opiniones Scriptorum Veterum, doctrinæ denique hominum, & privati quicunque Spiritus sunt examinandi, cujusque sententiæ tenendum acquiescere, nullus alius esse potest, præter Spiritum Sanctum in Scriptura pronunciantem. z

z Mat. 22. 29. 31. Eph. 2. 20. cum Act. 28. 25.

CAP. II.

De Deo & Sacro-sancta Trinitate.

Sect. 1. UNus est unicusque *a*, vivens ille & verus Deus *b*: qui idem est essentiâ & perfectione infinitus *c*. Spiritus purissimus *d*, invisibilis *e*, sine corpore, sine partibus *f*, sine passionibus *g*, immutabilis *h*, immensus *i*, æternus *k*, incomprehensibilis *l*, omnipotens *m*; summè sapiens *n*, summè sanctus *o*, liberrimus *p*, maximè absolutus *q*; operans omnia secundùm consilium immutabilis suæ ac justissimæ voluntatis *r*, ad suam ipsius gloriam *s*, idemque summâ benignitate *t*, gratiâ misericordiâ, & longanimitate, bonitate abundans & veritate; condonans iniquitatem, transgressionem & peccatum *u*; studiosè quærentium ipsum remunerator *x*, sed & in judiciis suis justissimus idem, ac tremendus maximè *y*, peccatum omne perosus *y*, & qui sontem nullo unquam absolvet modo *z*.

a Deut. 6. 4. 1 Cor. 8. 4. 6. *b* 1 Thes. 1. 9. Jer. 10. 10. *c* Job 11. 7. 8. 9. & 26. 14. *d* Joh. 4. 24. *e* 1 Tim. 1. 17. *f* Deut. 4. 15, 16. Joh. 4. 24. cum Luc. 24. 39. *g* Act. 14. 12. 15. *h* Jac. 1. 17. Mal. 3. 6. *i* 1 Reg. 8. 27. Jer. 23. 23, 24. *k* Ps. 90. 2. 1 Tim. 1. 17. *l* Ps. 145. 3. *m* Gen. 17. 1. Apoc. 4. 8. *n* Rom. 16. 27. *o* Isai. 6. 3. Apoc. 4. 8. *p* Ps. 115. 3. *q* Exod. 3. 14. *r* Eph. 1. 11. *s* Prov. 16. 4. Rom. 11. 36. 1 Joh. 4. 8. 16. *t* Exod. 34. 6, 7. * Heb. 11. 6. *x* Neh. 9. 32. 33. *y* Psal. 5. 5, 6. *z* Nah. 1. 2, 3. Exod. 34. 7.

Sect. 2. Omnem vitam *a*, omnem gloriam *b*, bonitatem *c*, beatitudinemque *d*, omnem in se habet & à seipso Deus; qui solus in se sibique est ad omnia sufficiens; creaturam, quos ipse condi-

a Joh. 5. 26. *b* Act. 7. 2. *c* Ps. 119. 68. *d* 1 Tim. 6. 15.

dit, nullius egens *e*, nec gloriam ab eis derivans ullam *f*, verum in iis, per eas, iis-ipsis ac super eas propriam ipsius gloriam tantummodò manifestans. Is omnis entitatis fons est unicus, à quo, per quem, & ad quem omnia *g*, summumque in ea dominium habet, ac per illa, pro illis, in illa pro suo arbitrio quidlibet agendi potestatem *h*. In conspectu ejus aperta sunt omnia ac manifesta *i*. Scientia ejus infinita est, infallibilis, atque à creatura independens *k*, adeò ut illi contingens incertumve nihil sit *l*; in omnibus ejus consiliis, operibus & mandatis est sanctissimus *m*. Quicquid cultûs, quicquid officii, quicquid obsequii ab Angelis illi, ab hominibus, aut à quavis alia creatura exigere placet, id illi omne jure optimo debetur *n*.

Rom. 9. 5. *e* Act 17. 24, 25. *f* Job 22. 2, 3. *g* Rom. 11. 36. *h* Apoc. 4. 11. 1 Tim. 6. 15. Dan. 4. 25, 35. Heb. 4. 13. *k* Rom. 11. 33, 34. Ps. 147. 5. *l* Act. 15. 18. Ezech. 11, 5. *m* Ps 145. 17. Rom. 7. 12. *n* Apoc 5. 12, 13, 14.

Sect. 3. In Deitatis unitate personæ tres sunt unius ejusdem essentiæ, potentiæ, ac æternitatis; Deus Pater, Deus Filius, ac Deus Spiritus Sanctus *o*, Pater quidem à nullo est, nec genitus nempe nec procedens: Filius autem à Patre est æternè genitus *p*. Spiritus autem Sanctus æternè procedens à Patre Filioque *q*.

o 1 Joh. 5, 7. Mat. 3. 16, 17. Mat. 28 19. 2 Cor. 13. 14. *p* Joh. 1. 14, 18. *q* Joh. 15 25. Gal. 4. 6.

CAP. III.

De æterno Dei Decreto.

Sect. 1. DEUS, è sapientissimo sanctissimoque consilio voluntatis suæ, liberè ac immutabiliter, quicquid unquam evenit, ab omni

æterno ordinavit *a*, ita tamen, ut inde nec author peccati evadit Deus *b*, nec voluntati creaturarum sit vis illata, neque liberras aut contingentia causarum secundarum ablata sit, verùm potius stabilita *c*.

a Eph. 1. 11. Rom. 11. 33. Heb. 6. 17. Rom. 9. 15. 18. *b* Jac. 1. 13, 17. 1 Joh. 1. 5. *c* Act. 2. 23. Mat. 17. 12. Act. 4. 27. 28. Joh. 19. 11. Prov. 16 33.

Sect. 2. Quamvis omnia cognoscat Deus, quæ suppositis quibusvis conditionibus sunt eventu possibilia *d*; non tamen ideò quicquam decrevit quoniam illud præviderat aut futurum, aut positis talibus conditionibus eventurum *e*,

d Act. 15. 18. 1 Sam. 23. 11, 12. Mat. 11. 21, 23. *e* Rom. 9. 11, 13, 16, 18.

Sect. 3. Deus, quò gloriam suam manifestaret, nonnullos hominum ac Angelorum *f*, decreto suo ad æternam vitam prædestinavit, alios autem ad mortem æternam præordinavit *g*.

f 1 Tim. 5. 2. Mat. 25. 41. *g* Rom. 9. 22, 23. Eph. 1. 5, 6. Prov. 16. 4.

Sect. 4. Prædestinati illi & præordinati homines Angelique, particulariter sunt ac immutabiliter designati, certusque illorum est ac definitus numerus, adeò ut nec augeri possit nec imminui *h*.

h 2 Tim. 2. 19. Joh. 13. 18.

Sect. 5. Qui ex humano genere sunt ad vitam prædestinati, illos Deus ante jacta mundi fundamenta, secundùm æternum suum ac immutabile propositum, secretumque voluntatis suæ consilium & beneplacitum elegit in Christo ad æternam gloriam *i*; idque ex amore suo & gratia merè gratuita: nec fide, nec bonis operibus, nec in his illave perseverantiâ, sed neque nullâ aliâ re in creatura, prævisis, ipsum tanquam causis aut conditionibus

i Eph. 1. 4, 9, 11. Rom. 8. 30. 2 Tim. 1. 9. 1 Thes. 5. 9.

ad

ad id moventibus *k*: quò totum nempe in laudem cederet glorioſæ ſuæ gratiæ *l*.

k Rom. 8. 11, 13. 1, 6 Eph. 4. 9. *l* Eph. 16. 12.

Sect. 6. Quemadmodum autem Deus electos ad gloriam deſtinavit, ſic omnia etiam quibus illam conſequantur media præordinavit, voluntatis ſuæ propoſito æterno ſimul & liberrimo *m*. Quapropter electi, poſtquam lapſi eſſent in *Adamo*, à Chriſto ſunt redempti *n*, per Spiritum ejus, opportuno tempore operantem; ad fidem in Chriſtum vocantur efficaciter; juſtificantur, ſanctificantur *o*, & potentiâ ipſius per fidem cuſtodiuntur ad ſalutem *p*. Nec alii quivis à Chriſto redimuntur, vocantur efficaciter, juſtificantur, adoptantur, ſanctificantur & ſalvantur, præter electos ſolos *q*.

m 1 Pet. 1. 2. Eph. 1. 4. 5. Eph. 2. 10. 2 Theſ. 2. 13. *n* 1 Theſ. 5. 9, 10. Tit. 2. 14. *o* Rom. 8. 30. Eph. 1. 5. 2 Theſ. 2. 13. *p* 1 Pet. 1. 5. *q* Joh. 17. 9. Rom. 8, 28. ad finem. Joh. 6. 64, 65. Joh. 10. 26. Joh. 8. 47. 1 Joh. 2. 19.

Sect. 7. Reliquos humani generis Deo placuit ſecundum conſilium voluntatis ſuæ inſcrutabile (quo miſericordiam pro libitu exhibet abſtinetve) in gloriam ſupremæ ſuæ in creaturas poteſtatis, præterire, eoſque ordinare ad ignominiam & iram pro peccatis ſuis, ad laudem juſtitiæ ſuæ glorioſæ *r*.

r Mat. 11. 25. 26. Rom. 9. 17, 18, 21, 22. 1 Tim. 2. 19, 20. Jud. v. 4. 1 Pet. 2. 8.

Sect. 8. Doctrina de ſublimi hoc prædeſtinationis myſterio non ſine ſumma cura & prudentia tractari debet *ſ*, quò nimiùm homines, dum voluntati Dei in verbo ejus revelatæ adver-tant animos, eique debitam exhibeant obedientiam de efficaci ſua vocatione certiores facti, ad æternæ ſuæ electionis aſſurgere poſſint certudi-

ſ Rom. 9. 20. Rom. 11. 33. Deut. 29. 29.

nem *i*. Ità demum suppeditabit hæc doctrina, laudandi, reverendi, admirandique Deum argumentum *k*, quin etiam humilitatis, diligentiæ, & consolationis copiosæ omnibus sincerè obedientibus Evangelio *.

i 2 Pet. 1. 10. *k* Eph. 1. 6. Rom. 11. 33. * Rom. 11. 5, 6, 20. 2 Pet 1. 10 Rom. 8. 33. Luc. 10. 20.

CAP. IV.

De Creatione.

Sect. 1. DEo, Patri, Filio, & Spiritui Sancto, complacitum est *a*, quò æternæ suæ cùm potentiæ tum sapientiæ bonitatisque gloriam manifestaret *b*, mundum hunc, & quæ in eo continentur universa tam visibiha quam invisibilia in principio intra sex dierum spatium creare, seu ex nihilo condere, atque omnia quidem bona valdè *c*.

a Heb. 1. 2. Joh. 1. 2, 3. Gen. 1. 2. Joh. 26. 13. Job 33. 4. *b* Rom. 1. 20. Jer. 10. 12. Psal. 104. 24, Ps. 33. 5, 6. *c* Gen. 1 cap. Heb. 11. 3. Col. 1. 16. Act. 17. 24.

Sect 2. Postquam omnes alias creaturas condidisset Deus, creavit hominem marem & fœminam *d*, animabus inditis rationalibus ac immortalibus *e*, imbutos cognitione, justitiâ veràque sanctitate, ad suam ipsius imaginem *f*, habentes in cordibus suis inscriptam Divinam legem *g*, simul & eandem implendi vires *h*, non tamen sine quadam violandi possibilitate; libertati siquidem permissi erant voluntatis suæ haud immutabilis *i*. Præter autem hanc in cordibus eorum inscriptam legem, de non comedendo ex arbore scientiæ boni malique mandatum insuper acceperunt; quòd certè quam-

d Gen. 1. 27. *e* Gen. 2. 7. cum Eccl. 12. 7. & Luc. 23. 43. & Mat. 10. 28. *f* Gen. 1. 26. Col. 3. 10. Eph. 4. 24. *g* Rom 2. 14, 15. *h* Eccl. 7. 29. *i* Gen. 3. 6. Eccl. 7. 29.

diu

diu observabant, communione Dei beati erant *k*; dominiumque habeant in creaturas *l*.

k Gen. 2. 17. Gen. 3. 8, 9, 10, 11, 23. *l* Gen. 1. 26. 28.

CAP. V. *De Providentia.*

Sect. 1. MAgnus ille rerum omnium creator Deus, sapientissimâ suâ & sanctissimâ simul providentiâ *a*, creaturas, actiones resq; *b*, à maximis usque ad minimas *c*, universas sustentat *d*, dirigit, ordinat, gubernatque secundùm infallibilem suam præscientiam *e*, & voluntatis suæ consilium liberum ac immutabile *f*, ad laudem gloriæ, sapientiæ suæ, potentiæ, justitiæ, bonitatis, ac misericordiæ *g*.

a Prov. 15. 3. Ps. 104. 24. Ps. 145. 17. *b* Dan. 4. 34, 35. Ps. 135. 6. Act. 17, 25, 26, 28. Job 38, 39, 40, 41. capita. *c* Mat. 10. 29, 30, 31. *d* Heb. 1. 3. *e* Acts 15. 18. Ps. 94. 8, 9, 10, 11. *f* Eph. 1. 11. Ps. 33. 10, 11. *g* Isa. 63. 14. Eph. 3. 10. Rom. 9. 17. Gen. 45. 7. Ps. 145. 7.

Sect. 2. Quamvis respectu præscientiæ ac decreti Dei (causæ primæ) omnia immutabiliter atq; infallibiliter eveniant *h*, per eandem tamen ille providentiam eadem ordinat evenire necessariò, liberè, aut contingenter, pro natura causarũ secundarum *i*.

h Act. 2. 23. *i* Gen. 7. 22. Jer. 31. 35. Exod. 21. 13. cum Deut. 19. 5. 1 Reg. 22. 28, 34. Isa. 10. 6, 7.

Sect. 3. Deus in providentia suâ ordinaria mediis utitur *k*: iis tamen non astringitur, quò minus absque eis *l*, supra *m*, aut etiam contra ea pro arbitrio suo operetur *n*.

k Act. 27. 31, 44. Isa. 55. 10, 11. Hos. 2. 21, 22. *l* Hos. 1. 7. Mat. 4. 4. Job 34. 10. *m* Rom. 4. 19, 20, 21. *n* 2 Reg. 6. 6. Dan. 3. 27.

Sect. 4. Omnipotentem Dei potentiam, sapientiam inscrutabilem, bonitatemque infinitam providentia ejus eò usque manifestat, ut vel ad primum lap-

lapsum, omniaque reliqua peccata, seu hominum sint sive Angelorum, se extendat *o*; neque id quidem permissione nuda *p*, verùm cui conjuncta est sapientissima potentissimaque eorum limitatio *q*, ac aliusmodi ad sanctos sibi propositos fines dispensatione multiplici ordinatio & gubernatio *r*; ita tamen ut omnis eorum vitiositas à sola proveniat creatura, à Deo neutiquam, qui sanctissimus quum sit, justissimusque, neque est, nec esse quidem potest peccati autor aut approbator *s*.

o Rom. 11. 32, 33, 34. 2 Sam. 24. 1. cum 1 Chr. 21, 1. *p* Reg. 22. 22, 23. 1 Chr. 10. 4, 13, 14. 2 Sam. 16. 10. Act. 2. 23. Act. 4. 27, 28. *p* Act. 14. 16. *q* Psl. 76. 10. 2 Reg. 19. 28. *r* Gen. 50. 20. Isa. 10. 6, 7, 12. *s* Ja. 1. 13, 14, 17. 1 Joh. 2. 16. Psl. 50. 21.

Sect. 5. Sapientissimus, justissimus, & gratiosissimus idem Deus, sæpenumerò filios suos tentationibus multifariis, suorumque cordium corruptioni ad tempus permittit; quò ob admissa priùs peccata castiget eos, vel corruptionis iis detegat vim occultam, cordiumque suorum fraudulentiam ut humilientur *t*; quòque eos excitet ad strictam magis & constantem à seipso pro ferendis suppetiis dependentiam; quò denique adversus omnes occasiones peccati de futuro reddat cautiores. Sed & ob alios etiam varios fines, justos sanctosq; sibi propositos *u*.

t 2 Chr. 32. 25, 26, 31. 2 Sam. 24. 1. *u* 2 Cor. 12. 7, 8, 9. Psl. 73. per tot. Psl. 77. 1. ad 12. Mar. 24, 66. ad finem: cum Joh. 21. 15, 16, 17.

Sect. 6. Quod ad cœlestos illos spectat, impiosq; homines, quos Deus, ut justus judex, ob peccata præcedentia excæcat induratque *; eis ille non solùm gratiam suam non impertit, quâ ipsis cùm illuminari intellectus, tum affici corda potuissent *x*: sed

* Rom. 1. 14, 26, 28. Rom. 1. 7, 8. *x* Deut. 29. 4. in-

interdum substrahit eis quibus imbuti erant dona *y*, & ipsos exponit illiusmodi objectis, unde corruptio eorum arripit sibi peccandi occasiones *z*; simulque tradit eos suis ipsorum concupiscentiis, & tentationibus mundi, & potestati Satanæ *a*; ex quo fit ut seipsos ipsi indurent, & quidem sub iisdem mediis quibus utitur Deus ad alios emolliendos *b*.

y Mat. 13. 12. Mat. 25, 29. *z* Deut. 2. 30. 2 Reg. 8. 12, 13. *a* Ps. 81. 11. 2 Thes. 2. 10. *b* Exod. 7. 3. cum Exod. 8. 15, 16. 2 Cor. 2. 15, 16. Isa. 8. 14. 1 Pet. 2, 7, 8. Isa. 6. 9, 10. cum Act. 28. 26, 27.

Sect. 7. Providentia Dei sicut ad omnes creaturas universali modo se extendit; ità modò planè peculiari Ecclesiæ suæ curam gerit, ac in ejus bonum disponit universa *c*.

c 1 Tim. 4. 10. Amos 4. 8, 9. Rom. 8. 28. Isa. 43. 3, 4, 5, 14.

CAP. VI.

De hominis lapsu, de peccato, ejusque pœna.

Sect. 1. PRimi Parentes, Satanæ subtilitate ac tentatione seducti, fructûs vetiti esu peccaverunt *a*. Hoc eorum peccatum secundùm sapiens suum sanctumque consilium Deo placuit permittere, non sine proposito illud ad suam ipsius gloriam ordinandi *b*.

a Gen. 3. 13. 2 Cor. 11. 3. *b* Rom. 11. 32.

Sect. 2. Hoc illo peccato, justitiâ sua originali & communione cum Deo exciderunt *c*; itáq; facti sunt in peccato mortui *d*, atque in omnibus facultatibus ac partibus animæ, corporisq; penitus contaminati *e*.

c Gen. 3. 6. 7, 8. Eccles. 7. 29. Rom. 3. 23. *d* Gen. 2. 17. Eph. 2. 1. *e* Tit. 1. 15. Gen. 6. 5. Jer. 17. 9. Rom. 3. 10, ad 19.

Sect. 3. Quámque illi fuerint radix totius humani generis, hujusce peccati reatus fuit imputatus *f*.

tatus *f*, eademque in peccato mors ac natura corrupta propagata, omnibus illorum posteris, quotquot ab iis ordinariâ quidem generatione procreantur *g*.

f Gen. 1. 27, 28. Gen. 2. 16, 17. Act. 17. 26. cum Rom. 5. 12, 15, 16, 17, 18, 19. & 1 Cor. 15, 21, 22. *g* Psal. 51. 5. Gen. 5. 3. Job 14. 4. Job 15. 14.

Sect. 4. Ab hac originali labe (quâ ad omne bonum facti sumus inhabiles prorsus ac impotentes, eíq; planè oppositi *h*, ad malum autem omne proclives penitus *i*) proveniunt omnia peccata actualia *k*.

h Rom. 5. 6. Rom. 8. 7. Rom. 7. 18. Col. 1. 21. *i* Gen. 6. 5. Gen. 8. 21. Rom. 3. 10, 11, 12. *k* Jac. 1. 14, 15. Eph. 2. 2, 3. Mat. 15. 19.

Sect. 5. Hæc naturæ corruptio durante hac vitâ manet etiam in regenitis *l*: & quamvis per Christum & condonata sit & mortificata; nihilominùs tam ipsa, quam ejus motus universi verè sunt ac propriè peccata *m*.

l 1 Joh. 1. 8, 10. Rom. 7. 14, 17, 18, 23. Jac. 3. 2. Pro. 20. 9. Eccles. 7. 20. *m* Rom. 7. 5, 7. 8, 25. Gal. 5. 17.

Sect. 6. Peccatum omne cùm originale tum actuale, quum justitiæ Dei legis transgressio sit, eíque contraria *n*, peccatori suapte natura reatum infert *o*, quo ad iram Dei *p*, ac maledictionem legis *q*, subeundam obligatur, adeóq; redditur obnoxius mortis *r*, simul & miseriis omnibus spiritualibus *s*, temporalibus *t*, ac æternis *u*.

n 1 Joh. 3. 4. *o* Rom. 2. 15. *p* Ephes. 2. 3. *q* Gal. 3. 10. *r* Rom. 6. 23. *s* Ephes. 4. 18. *t* Rom. 8. 20. Lam. 3. 39. *u* Mat. 25. 41. 2 Thes. 1. 9.

CAP. VII. *De fœdere Dei cum homine.*

Sect. 1. TAnta est inter Deum & creaturam distantia, ut licet creaturæ rationales obedientiam illi ut creatori suo debeant, nullam

lam tamen fruitionem ejus tanquam suæ beatitudinis ac præmii habere unquam potuissent, ni voluntaria fuisset aliqua ex parte Dei condescentio; quam ipsi exprimere placuit icto fœdere *a*.

a Isa. 40. 13, 14, 15, 16, 17. Job 9. 32, 33. 1 Sam. 2. 25. Psal. 113. 5, 6. Psal. 100. 2, 3. Job 22. 2, 3. Job 35. 7, 8. Luc. 17. 10. Act. 17. 24, 25.

Sect. 2. Primum fœdus cum hominibus initum, erat *fœdus operum b*, quo vita *Adamo* promissa erat, ejusq; in eo posteris *c*. sub conditione obedientiæ perfectæ ac personalis *d*.

b Gal. 3. 12. *c* Rom. 10. 5. Rom. 5. 12, ad 20. *d* Gen. 2. 17. Gal. 3. 10.

Sect. 3. Quum autem homo lapsu suo omnem sibi præstruxisset ad vitam aditum per illud fœdus, complacuit Domino secundum inire *e*, quod vulgò dicimus *Fœdus Gratiæ*; in quo peccatoribus offert gratuito vitam ac salutem per Jesum Christum, fidem in illum ab iis requirens ut salventur *f*; promittensq; omnibus qui ad vitam ordinantur, se spiritum suum sanctum daturum, qui in illis operetur credendi cùm voluntatem tum potentiam *g*.

e Gal. 3. 21. Rom. 8. 3. Rom. 3. 20, 21. Gen. 3. 15. Isa. 42. 6. *f* Mat. 16. 15, 16. Joh. 3. 16. Rom. 10. 6, 9. Gal. 3. 11. *g* Ezech. 36. 26, 27. Joh. 6. 44, 45.

Sect. 4. Hoc fœdus gratiæ in Scriptura sæpè nomine *Testamenti* indigitatur, respectu nimirum mortis Testatoris Jesu Christi, æternæq; illius hæreditatis, quam is unâ cum omnibus ad eam spectantibus inibi legabat *h*.

h Heb. 9. 15, 16, 17. Heb. 7 22. 1 Cor. 11. 25.

Sect. 5. Hoc fœdus sub lege atque sub Evangelio administratum est modo alio atque alio *i*. Sub lege quidem per promissiones, prophetias & sacri-

i 2 Cor. 3. 6, 7, 8, 9.

ficia,

ficia, per circumcisionem, agnum Paschalem, alioſque typos ac inſtituta populo Judaico tradita, quæ omnia venturum Chriſtum præſignificabant *k*; erantque pro ratione illorum temporum ſufficientia & per operationem ſpiritus efficacia ad electos inſtruendum ac ædificandum in fide in promiſſum Meſſiam *l*, per quem plenam peccatorum remiſſionem & ſalutem æternam ſunt conſecuti; dicturque *Veſtus Teſtamentum* m.

k Heb. 8, 9, 10. cap. Rom. 4. 11. Col. 2. 11, 12, *l* 1 Cor. 10. 1, 2, 3, 4. Joh. 8. 56. *m* Gal. 3. 7, 8, 9, 14.

Sect. 6. Sub evangelio autem exhibito jam Chriſto, ſubſtantiâ *n* ſcilicet ac antitypo, præſcriptæ rationes in quibus hoc fœdus diſpenſatur, ſunt prædicatio Verbi, & adminiſtratio Sacramentorum, Baptiſmi nempe ac Cœnæ Dominicæ *o*; in quibus quidem ut numero paucioribus, iiſque ſimplicius ac minore cum externa gloria adminiſtratis, cum majore tamen plenitudine, evidentia, & efficacia ſpirituali *p*, populis cunctis tam Judæis quam Gentibus *q* exhibetur; Diciturque *Novum Teſtamentum*. Non ſunt ergo duo fœdera gratiæ, re atque naturâ diſcrepantia; ſed unum idemq; licèt non uno modo diſpenſatum *ſ*.

n Col. 2. 17. *o* Mat. 28. 19, 20. 1 Cor. 11. 23, 24, 25. *p* Heb. 12. 22, ad 28. Jer. 31. 33, 34. *q* Mat. 28. 19. Eph. 2. 15, ad 20. *r* Luc. 22. 20. *ſ* Gal. 3. 14, 16. Rom. 3. 21, 22, 23, 30. Pſal. 32. 1. cum Rom 4. 3, 6, 16, 17, 23, 24. Heb. 13. 8.

CAP. VIII. *De Chriſto Mediatore.*

Sect. 1. COmplacitum eſt Deo Filium ejus unigenitum Dominum Jeſum in æterno ſuo proposito eligere atque ordinare ut Mediator eſſet

esset inter Deum & hominem *a*. Propheta *b*, Sacerdos *c*, & Rex *d*, caput idem & Salvator Ecclesiæ suæ *e*, rerum omnium hæres *f*, Mundique Judex *g*, cui ab æterno populum dedit futurum illi in semen *h*, ac per illum stato tempore redimendum, vocandum, justificandum, sanctificandum ac glorificandum *i*.

a Isa. 42. 1. 1 Pet. 1. 19, 20. Joh. 3. 16. 1 Tim. 2. 5. *b* Act. 3. 22. *c* Heb. 5. 5, 6. *d* Psal. 2. 6. Luc. 1. 33. *e* Eph. 5. 23. *f* Heb. 1. 2. *g* Act. 17. 31. *h* Joh. 17. 5. Psal. 22. 30. Isa. 53. 10. *i* 1 Tim. 2. 6. Isa. 55. 4, 5. 1 Cor. 1. 30.

Sect. 2. Filius Dei Persona secunda in Trinitate, verus nempe idem æternusque Deus, substantiæ cum Patre unius ejusdémque, eique coæqualis, cum advenerat temporis plenitudo assumpsit naturam humanam *k*, unà cum omnibus ejus proprietatibus essentialibus, communibusque infirmitatibus immunem tamen à peccato *l*, conceptus scilicet in utero eque substantia *Mariæ* Virginis *m*, virtute Spiritus Sancti. Adeo sané ut naturæ quæ, integræ, perfectæ, distinctæque Deitas ac humanitas in unà eãdemque persona indissolubili nexu conjunctæ fuerint, sine conversione, compositione, aut confusione *n*. Quæ quidem persona verè Deus est ac verè homo, unus tamen Christus, unicus inter Deum & hominem Mediator *o*.

k Joh. 1. 1, 14. 1 Joh. 5. 20. Phil. 2. 6. Gal. 4. 4. *l* Heb. 2. 14, 16, 17. Heb. 4. 15. *m* Luc. 1. 27, 31, 35. Gal. 4. 4 *n* Luc. 1. 35. Col. 1. 9. Rom. 9. 5. 1 Pet. 3. 18. 1 Tim. 3. 16. *o* Rom. 1. 3, 4. 1 Tim. 2. 5.

Sect. 3. Dominus Jesus in humana sua natura divinæ hunc modum conjuncta sanctificatus est, ac Spiritu Sancto supra mensuram unctus *p*, in se habens omnes sapientiæ notitiæq; thesauros *q*, in

p Psal. 45. 7. Joh. 3. 34. *q* Col. 2. 3.

que

quo Patri visum est ut omnis plenitudo inhabitaret r, atque eo quidem fine ut sanctus, innocuus, intaminatus, plenusque gratiæ ac veritatis existens s, ad Mediatoris Vadisque munus exequendum perfectè esset instructus t. Quod ille officium non arripuit sibi, verum à Patre erat ad id vocatus u, qui omnem ei potestatem ac judicium in manus dedit, unâ cum mandato exercendi *.

r Col. 1. 19. sHeb. 7. 26. Joh. 1. 14. t Act. 10. 38. Heb. 12. 24. Heb 7. 22. u Heb. 5. 4, 5. * Joh. 5. 21, 27. Mat. 28. 18. Act. 2. 36.

Sect. 4. Hoc munus promptissimâ voluntate in se suscepit Dominus Jesus x, quod ut expleret factus est sub lege y, eam perfectè implevit z, immediate in anima a, sua gravissimos subiit cruciatus, in corpore b vero perpessiones quam maximè dolorificas? crucifixus est, mansitque sub mortis potestate; nec tamen ullam vidit corruptionem d. Tertio die surrexit à mortuis e, cum eodem in quo passus fuerat corpore f, cum quo etiam ascendit in cœlum, ibique sedens ad dextram Patris g, intercedit h, rediturus inde in consummatione mundi, ad homines angelosque judicandum i.

x Psal. 40. 7, 8. Heb. 10. 5, 6, 7, 8, 9, 10. Joh. 10. 18. Phil. 2. 8. y Gal. 4. 4. z Mat. 3. 15. Mat. 5. 17. a Mat. 26. 37, 38. Luc. 22. 44. Mat. 27. 46. b Mat. 26, 27. cap. c Phil. 2. 8. d Act. 2. 23, 24, 27. Acts 13. 37. Rom. 6. 9. e 1 Cor. 15. 3, 4. f Joh. 20. 25, 27. g Mar. 16. 19. h Rom. 8. 34. Heb. 9. 24. Heb. 7. 25. i Rom. 14. 9, 10. Act. 1. 11. Act. 10. 42. Mat. 13, 40, 41, 42. Jud. 6. 2 Pet. 2. 4.

Sect. 5. Dominus Jesus obedientiâ sua perfectâ, suique ipsius sacrificio, quod per æternum Spiritum Deo semel obtulit, justitiæ Patris plenè satisfecit k, ac omnibus ei à Patre datis non modo recon-

k Rom. 5. 19. Heb. 9. 14, 15. Heb. 10. 14. Rom. 3. 25, 26,

cilia-

ciliationem; verùm etiam æternam hæreditatem in regno cœlorum acquisivit *l*.

l Dan. 9. 24, 26. Col. 1. 19, 20. Eph. 1. 11, 14. Joh. 17. 2. Heb. 9. 12, 15.

Sect. 6. Quamvis redemptionis opus non nisi post incarnationem ejus, à Christo quidem actu effectum fuerit, vis tamen ejus, efficacia, & beneficia per omnia jam inde à mundi primordiis elapsa secula electis sunt communicata, in, & per promissiones illas, typos, & sacrificia, quibus revelatum erat & significatum hunc esse semen illud mulieris, quod contriturum erat serpentis caput, agnumque illum mactatum ab initio mundi, ut qui heri ac hodie idem est & in sempiternum *m*.

m Gal. 4. 4, 5. Gen. 3. 15. Apoc. 13. 8. Heb. 13. 8.

Sect. 7. Christus in opere Mediatorio agit secundum utramque naturam, id agens per utramvis, quod eidem proprium est *n*, nonnunquam tamen sit propter personæ unitatem, ut quod uni naturæ proprium est, personæ ab altra natura denominatæ in Scriptura tribuatur *o*.

n Heb. 9. 14. 1 Pet. 3. 18. *o* Act. 20. 28. Joh. 3. 13. 1 Joh. 3. 16.

Sect. 8. Pro quibus Christus redemptionem acquisivit, iis omnibus certo quidem ac efficaciter eam applicat impertitque *p*, pro iis intercedens *q*, eisq; in verbo & per verbum revelans mysterium salutis *r*, per spiritum suum eis ut credere velint ac obedire persuadens efficaciter *s*, eorumque gubernans corda verbo suo spirituque, sed & vi suâ omnipotenti, ac sapientia debellans omnes eorum hostes, iis

p Joh. 6. 37, 39. Joh. 10. 15, 16. *q* 1 Joh. 2. 1, 2. Rom. 8. 34. *r* Joh. 15. 13, 15. Eph. 1. 7, 8, 9. Joh. 17. 6. *s* Joh. 14. 16. 2 Cor. 4. 13. Rom. 8. 9, 14. Rom. 15. 18, 19. Joh. 17. 17.

autem modis mediisque quæ admirabili & inscrutabili ejus dispensationi sunt maximè consentanea *i*.

i Psal. 110. 1. 1 Cor. 15. 25, 26. Mal. 4. 2, 3. Col. 2. 15.

CHAP. IX. *De libero arbitrio.*

Sect. 1. FAno humanæ voluntati naturalem Deus indidit libertatem, ut nec cogatur unquam, neque absolutâ ulla naturæ necessitate ad bonum aut malum determinetur *a*.

a Mat. 17. 12. Jac. 1. 14. Deut. 30. 19.

Sect. 2. Homo in statu innocentiæ libertatem habuit ac potentiam, quod bonum erat Deoq; gratum volendi agendique *b*, mutabiliter tamen, ita ut illâ potuerit excidere *c*.

b Eccl. 7. 29. Gen. 1. 26. *c* Gen. 3. 16, 17. Gen. 3. 6.

Sect. 3. Homo per lapsum suum in statum peccati, potentiam omnem quam habuerat voluntas ejus ad bonum aliquod spirituale & saluti contiguum amisit penitus *d*, adeò sanè ut naturalis homo, utpote ab ejusmodi bono abhorrens prorsus *e*, ac in peccato mortuus *f*, non possit unquam suis ipsius viribus convertere sese, sed nè quidem ad conversionem se vel preparare *g*.

d Rom. 5. 6. Rom. 8. 7. Joh. 15. 5. *e* Rom. 3. 10, 12. *f* Eph. 2. 1, 5. Col. 2. 13. *g* Joh. 6. 44, 65. Eph. 2. 2, 3, 4, 5. 1 Cor. 2. 14. Tit. 3. 3, 4, 5.

Sect. 4. Quandocunq; Deus convertit ac in statum gratiæ transfert peccatorem, eundem eximit naturali sua sub peccato servitute *h*, solaq; gratia sua potentem reddit ad spirituale bonum volendum præstandumq; *i*. Ita tamen ut propter mapentem adhuc in eo corruptionem, bonum nec perfectè velit, neque id tantummodo, verum etiam quandoque malum *k*.

h Col. 1. 13. Joh. 8. 34, 36. *i* Phil. 2. 13. Rom. 6. 18, 22. *k* Gal. 5. 17. Rom. 7. 15, 18, 19, 21, 23.

Sect.

Sect. 5. Voluntas humana perfecte ac immutabiliter libera ad bonum solum reducitur non nisi in statu Gloriæ *t*.

t Eph. 4. 13. Heb. 12. 23. 1 Joh. 3. 2. Jud. 24.

CAP. X. *De vocatione efficaci.*

Sect. 1. DEus quos ad vitam prædestinavit omnes, eosq; solos dignatur per verbum suum & spiritum *a*, constituto suo acceptoq; tempore vocare efficaciter *b*, & statu illo peccati & mortis in quo sunt naturâ constituti, ad gratiam ac salutem per Jesum Christum *c*; idq; mentes eorum illuminando, ut modo spirituali & salutari quæ Dei sunt intelligant *d*, tollendo eorum cor lapideum, donandoq; eis cor carneum *e*, voluntates eorum renovando ac pia potentia sua omnipotentiæ ad bonum determinando *f*, & ad Jesum Christum trahendo efficaciter *g*; ita tamen ut illi maximè omnium libertime veniant, volentes scilicet facti per illius gratiam *h*.

a Rom. 8. 30. Rom. 11. 7. Eph. 1. 10. 11. *b* 2 Thes. 2. 13, 14. 2 Cor. 3. 3, 6. *c* Rom. 8. 2. Eph. 2. 1, 2, 3, 4, 5. 2 Tim. 1. 9, 10. *d* Act. 26. 18. 1 Cor. 2. 10, 12. Eph. 1. 17, 18. *e* Ezek. 36. 26. *f* Ezek. 11. 19. Phil. 2. 13. Deut. 30. 6. Ezek. 36. 27. *g* Eph. 1. 19. Joh. 6. 44. 45. *h* Cant. 1. 4. Psal. 110. 3. Joh. 6. 37. Rom. 6. 16, 17, 18.

Sect. 2. Efficax hæc vocatio est à sola Dei gratia, gratuitâ illa & speciali; à nulla autem re in homine prævisa *i*, qui in hoc negotio se habet omnino passivè, donec per Spiritum sanctum vivificatus ac renovatus *k*, potis inde factus sit vocationi huic respondere, gratiamq; inibi oblatam & exhibitam amplectari *l*.

i 2 Tim. 1. 9. Tit. 3. 4, 5. Eph. 2. 4, 5, 8, 9. Rom. 9. 11. *k* 1 Cor. 2. 14. Rom. 8. 7. Eph. 2. 5. *l* Joh. 6. 37. Ezek. 36. 27. Joh. 5. 25.

Sect. 3. Electi infantes in infantia sua morientes regenerantur salvanturq; à Christo per Spiritum *m*, qui, quando & ubi, & quo sibi placuerit modo operatur *n*, sicut & reliqui electi omnes, quotquot externæ vocationis per ministerium verbi sunt incapaces *o*.

m Luc. 18. 15, 16. Act. 2. 38, 39. Joh. 3. 3, 5. 1 Joh. 5. 12. Rom. 8. 9. *n* Joh. 3. 8. *o* 1 Joh. 5. 12. Act. 4. 12.

Sect. 4. Alii autem qui non electi sunt ut verbi ministerio vocari possint *p*, communicq; nonnullas operationes Spiritus experiri *q*, nunquam tamen vere ad Christum accedunt, proindeq; nec salvari possunt *r*. Multo quidem minus poterunt illi, quotquot Religionem Christianam non profitentur, summam licet operam navaverint moribus suis ad naturæ lumen ipsius, quam profitentur religionis legem componendis extra hanc unicam viam salutem unquam obtinere *s*. Atq; huic quidem contrarium statuere ac defendere, perniciosum admodum est ac detestandum *t*.

p Mat. 22. 14. *q* Mat. 7. 22. Mat. 13. 20, 21. Heb. 6. 4, 5. *r* Joh. 6. 64, 65, 66. Joh. 8. 24. *s* Act. 4. 12. Joh. 14. 6. Eph. 2. 12. Joh. 4. 22. Joh. 17. 3. *t* 2 Joh. 9. 10, 11. 1 Cor. 16. 22. Gal. 1. 6, 7, 8.

CAP. XI. De *Justificatione*.

Sect. 1. Quos Deus vocat efficaciter, eosdem etiam gratis justificat *u*, non quidem justitiam iis infundendo, sed eorum peccata condonando, personasq; pro justis reputando atq; acceptando; neq; id certè propter quicquam aut in iis productum, aut ab iis præstitum, verum Christi solius ergo: eisque ad justitiam non fidem ipsam, non credendi actum, aut aliam quamcunque obe-

u Rom. 8. 30. Rom. 3. 24.

dien-

dientiam evangelicam, verùm obedientiam ac satisfactionem Christi imputando *b*, eam nempe recipientibus, eiq; ac justitiæ ejus per fidem innitentibus, quam illi fidem ex dono Dei, non à seipsis habentes.

b Rom. 4. 5, 6. 7, 8. 2 Cor. 5. 19, 21. Rom. 3. 22, 24, 25, 27, 28. Tit. 3. 5, 7. Eph. 1. 7. Jer. 23. 6. 1 Cor. 1. 30, 31. Rom. 5. 17, 18, 19. *c* Act. 10. 44. Gal. 2. 16. Phil. 3. 9. Act. 13. 38, 39. Eph. 2. 7, 8.

Sect. 2. Fides hoc modo Christum recipiens, eique innitens ac justitiæ ejus, est justificationis unicum instrumentum *d*, in homine tamen justificato hæc non est solitaria, verum gratiis aliis omnibus salutaribus semper comitata; neq; est fides mortua, sed quæ per charitatem operatur *e*.

d Joh. 1. 12. Rom. 3. 28. Rom. 5. 1. *e* Jac. 2. 17, 22, 26. Gal. 5. 6.

Sect. 3. Qui hunc in mundum justificantur, eorum omnium debita Christus per obedientiam suam mortemq; prorsus dissolvit; eorumq; vice justitiæ Patris sui realem, plenam, & propriè dictam satisfactionem præstitit *f*. Quum tamen non propter in iis quicquam, verum gratuitò Pater, cum Christum ipsum prò eis dederit *g*, tum obedientiam ejus ac satisfactionem tanquam eorum loco constituti *h*, acceptaverit; omninò à gratia gratuita est eorum justificatio *i*, quò nimirum Dei tum accurata justitia tum locuples gratia glorificata foret in justificatione peccatorum *k*.

f Rom. 5. 8, 9, 10, 19. 1 Tim. 2. 5, 6. Heb. 10. 10, 14. Dan. 9. 24, 26. Isa. 53. 4, 5, 6, 10, 11, 12. *g* Rom. 8. 32. *h* 2 Cor. 5. 21. Mat. 3. 17. Eph. 5. 2. *i* Rom. 3. 24. Eph. 1. 7. *k* Rom. 3. 26. Eph. 2. 7.

Sect. 4. Ab æterno decrevit Deus electos omnes justificare *l*, Christusque in temporis plenitudine

l Gal. 3. 8. 1 Pet. 1. 2, 19, 20.

mortuus est pro eorum peccatis, & in justificationem eorum resurrexit *m*: nihilominus tamen justificati prius non sunt, quam Christum eis in tempore suo opportuno Spiritus sanctus actu applicuerit *n*.

m Gal. 4. 4. 1 Tim. 2, 6. *b*. Rom. 4. 25. *n* Col. 1. 21, 22. Gal. 2. 16.

Sect. 5. Perseverat Deus eorum peccata condonare quos semel justificavit *o*, quin & etiamsi excidere statu justificationis nunquam possint *p*; fieri tamen potest ut irae Dei, paternae quidem illi, per peccata sua se exponant, nec lumen paterni vultus prius sibi habeant restitutum, quàm semetipsos humiliaverint; peccata agnoverint, imploraverint veniam, fidem denuò, & poenitentiam suam renovaverint *q*.

o Mat. 6. 12. 1 Joh. 1. 7, 9. 1 Joh. 2. 1, 2. *p* Luc. 22. 32. 2 Joh. 10. 28. Heb. 10. 14. *q* Psal. 89. 31, 32, 33. Ps. 51. 7, 8, 9, 10, 11, 12. Ps. 32. 5. Mat. 26. 75. 1 Cor. 11. 30, 32. Luc. 1. 20.

Sect. 6. Justificatio fidelium sub Vetere ac Novo Testamento quoad istheec omnia, est una eademque *r*.

r Gal. 3. 9, 13, 14. Rom. 4. 22, 23, 24. Heb. 13. 8.

CAP. XII. *De Adoptione.*

Sect. 1. DEus justificatos omnes dignatur in filio suo unigenito Jesu Christo, & propter eundem participes facere gratiae Adoptionis *a*, per quam in numerum filiorum Dei assumuntur, taliumque immunitatibus ac privilegiis potiuntur *b*, impositum sibi habent nomen Dei *c*, Spiritum Adoptionis accipiunt *d*, aditum habent ad thronum gratiae cum confidentia *e*, potestatem

a Eph. 1. 5. Gal. 4. 4, 5. *b* Rom. 8. 17. Joh. 1. 12. *c* Jer. 14. 9. 2 Cor. 6. 18. Apoc. 3. 12. *d* Rom. 8. 15. *e* Eph. 3. 12. Rom. 5. 2.

consequuntur clamandi Abba Pater *f*, commiserationem *g*, tutelam *h*, & providentiam *i*, sortiuntur; quin & castigationem Dei paternam experiuntur *k*, nunquam tamen abdicantur *l*, verum in diem redemptionis consignati *m*, promissionis obtinent hæreditarie jure *n*, ut qui hæredes sunt æternæ salutis *o*.

e Eph. 3. 12. Rom. 5. 2. *f*. Gal. 4. 6. *g* Psal. 103. 13 *h* Prov. 14. 26. *i* Mat. 6. 30. 32. 1 Pet. 5. 7. *k* Heb. 12. 6. *l* Lam. 3. 3. *m* Eph. 4. 30. *n* Heb. 6. 12. *o* 1 Pet. 1. 3. 4. Heb. 1. 14.

CAP. XIII. *De Sanctificatione.*

Sect. 1. QUotquot efficaciter vocantur ac regenerantur, cor novum habentes novumque spiritum in se creatum, sunt virtute mortis & resurrectionis Christi *a*, per verbum ejus spiritumque in eis inhabitantem *b*, ulterius sanctificati, realiter quidem ac personaliter, totius corporis peccati dominium in eos destruitur *c*, ejusque variæ libidines debilitantur indies magis magisque, ac mortificantur *d*, illi interim magis magisque in omni gratia salutari vivificantur & corroborantur indies *e*, ad praxim veræ sanctimoniæ, qua quidem destitutus, nemo unquam videbit Dominum *f*.

a 1 Cor. 6. 11. Act. 20. 32. Phil. 3. 10. Rom. 6. 5. 6. *b* Joh. 17. 17. Eph. 3. 16. 17. 1 Thes. 2. 13. *c*. Rom. 6. 6. 14. *d* Gal. 5. 24. Rom. 8. 13. *e* Col. 1. 11. Eph. 3. 16. 17. 18. 19. *f*. 2 Cor. 7. 1. Heb. 12. 14.

Sect. 2. Universalis est hæc & per totum hominem diffusa sanctificatio *g*, verum in hac vita est imperfecta, nondullis corruptionis reliquiis adhuc in omni parte remanentibus *b*, unde bellum exoritur perpetuum & inplacabile, hinc carne adversus Spiritum, illinc Spiritu adversus carnem concupiscente

g 1 Thes.

g 1 Thes. 5. 23. h 1 Joh. 1. 10. Rom. 7. 18, 23. phil 3. 12. i Gal. 5. 17. 1 Pet. 2. 11.

Sect. 3: In quo quidem bello, licét corruptio residua possit aliquandiu prævalere plurimum k, parsamen regenita, sanctificante Christi spiritu, perpetuas serente suppetias, evadit victrix l, adeoque sancti in gratia crescunt m, sanctitatem in timore Domini perficientes n.

k Rom. 7. 23. l Rom. 6. 14. 1 Joh 5. 4. Eph. 4. 15, 16. m 2 Pet. 3. 18. 2 Cor. 3. 18. 2 Cor 7. 1.

CAP. XIV. *De fide salvifica.*

Sect 1. GRatia Fidei, quâ electi credere valent ad animarum suarum salutem a, Spiritus Christi opus est in eorum cordibus operantis b, effectum plerumque Verbi Dei ministerio c, quo eodem etiam, ut & administratione Sacramentorum, atque oratione robur ei accedit ac incrementum d.

a Heb. 10. 39. b 2 Cor. 3. 14. Eph. 1. 17. 18. 19. Eph. 2. 8. c Rom. 10. 14. 17. d 1 Pet. 2. 2. Act 20. 32. Rom. 4. 1. Luc. 17. 5. Rom. 1. 16. 17.

Sect 2. Hac fide credit Christianus verũ esse quicquid in verbo revelatur, propter authoritatem ipsius inibi loquentis Dei, e, & varie quidem in illum agit, tum obsquendo mandatis f, tum ad minas contremiscens g, tum etiam promissa Dei, seu præsentem hanc vitam seu futuram spectent, amplexando l. pro varia nempe ratione illarum rerum, quæ in singulis verbi partibus continentur. Verum fidei salvificæ actus illi sunt præcipui, Christi acceptatio & receptio, in eumque solum recumbentia pro justificatione, sanctificatione ipsaque adeo vita æterna, virtute fœderis gratiæ, consequendis i.

e Joh. 4. 42. 1. Thes. 2. 13. 1 Joh. 5. 10. Act. 24. 14. f Rom. 16. 26. g Isa. 66. 2. h Heb. 11. 13. 1 Tim. 4. 8. i Joh. 1. 12. Act. 16. 31. Gal. 2. 20. Act. 15. 11.

Sect. 3. Fides hæc pro diversis ejus gradibus debilior est aut fortior *k*, impugnari quidem sæpenumero multisque modis debilitari potest, non ita tamen quin victrix evadat *l*, & quidem in multis ad plenam usque certitudinem per Christum adolescit *m*, qui fidei nostræ idem author est & consummator *n*.

k Heb. 5. 13, 14. Rom 4. 19 20. Mat. 6. 30. Mat. 8. 10 *l* Luc. 22. 32. 32, Eph. 6. 16. 1 Joh. 5, 4. 5. *m* Heb. 6. 11, 12. Heb. 10. 22. Col. 2. 2, *n* Heb. 12. 2.

CAP. XV. *De resipiscentia ad vitam.*

Sect 1, RESipiscentia ad vitam est gratia Evangelica *a*, cujus quidem doctrina peculiaris ac illa de fide in Christum est a singulis Ministris Evangelii prædicanda *b*.

a Ezek. 18. 30, 31, Act. 11, 18, *b* Luc. 24. 47, Mar. 1, 15, Act. 20, 21.

Sect. 2. Per eam peccator ex inspectu sensuque non solum periculi, verum etiam turpitudinis, ac naturæ peccatorum suorum prorsus abominandæ, utpote sanctæ Dei naturæ, justeque legi adversantium; atque e perspecta ejus erga pœnitentes in Christo misericordia, ita peccata sua deflet ac detestatur, ut ab eis omnibus ad Deum convertatur *c*, cum proposito conatuque in cunctis mandatorum ejus viis cum eodem ambulandi *d*.

c Ezek. 18. 30, 31. Ezek. 36. 31. Isa. 30. 22 Psal. 51. 4. Jer. 31. 18. 19. Joel. 2. 12. 13. Amos 5. 15. Psal. 119. 128. 2. Cor. 7 11. *d* Psal 119. 6. 59. 106. Luc. 1. 6. 2 Reg. 23. 25

Sect. 3. Etsi resipiscentiæ nobis fidendum non sit, ac si ea esset ulla aut pro peccatis satisfactio, aut causa remissionis peccatorum; (qui gratiæ Dei in Christo gratuitæ actus est *f*) est nihilominus cunctis peccatoribus, utque adeo necessaria, ut sine ea nulla cuivis unquam remissio sit expectanda *g*.

f Ezek. 16. 63. Ezek. 36. 61, 62, 63, *g* Hos. 14. 2, 4. Rom. 3, 24. Eph. 1, 7, *g* Luc. 13, 3 5. Act. 17, 30 31.

Sect

Sect. 4. Quemadmodum nullum est peccatum adeò exiguum ut damnationem non mereatur *h*, ita neque magnum adeò peccatum ullum est ut damnationem inferre possit vere pœnitentibus *i*

h Rom 6. 23. Rom. 5. 12. Mat. 12. 36. *i* Isa. 55. 7. Rom 3. 1. Isa. 1. 16. 18.

Sect. 5. In resipiscentia generali acquiescendum non est, verùm ad id contendere tenetur quisque, ut singulorum suorum peccatorum quam particularem agat pœnitentiam *k*

k Psal 19. 13. Luc 15. 8. 1 Tim. 1. 15. 16.

Sect. 6. Quemadmodum autem tenetur quivis peccata sua Deo privatim confiteri, & pro remissione illorum precibus contendere *l*: (quod si præstiterit & peccata simul dereliquerit, misericordiam consequetur *m*) hâ qui fratri (vel aut Ecclesiæ Christi) scandalo fuerit, promptus & paratus esse debet, quâ confessione sive privatâ, sive etiam publicâ, quo de peccatis suis dolore, resipiscentiam (suam) eis quibus offendiculo fuerit declarare *n*, quo præstito illi redire cum eo in gratiam debent, eumque denuò cum charitate recipere *o*

l Psal. 51. 4. 5. 7. 9. 14. Psal. 32. 5. 6. *m* Prov 28. 13. 1 Joh. 1. 9. *n* Jac. 5. 16. Jam. 5. 19. Luc. 17. 3. 4. Joh. 7. 19. 2. Cor. 2. 8.

CAP. XVI. *De bonis operibus.*

Sect. 1. BOna opera ea tantùm sunt quæ in verbo suo sancto præcepit Deus *a*, minimè autem ea quæ absque ulla illius authoritate, sunt ab hominibus excogitata, sive á cæco Zelo id factum fuerit, seu bonæ intentionis prætextu quovisque *b*.

a Mich. 6. 8. Rom. 12. 2. Heb. 13. 21. *b* Mat. 15. 9. Isa. 29. 13. 1 Pet. 1. 18. Rom. 10. 2. Joh. 16. 2. 1 Sam. 15. 21. 22. 23.

Sect. 2. Bona hæc opera é conscientia mandatorii

Dei

Dei præstita, vivæ veræque fidei fructus sunt ac evidentiæ *c*; per hæc fideles gratitudinem suam manifestant *d*, de salute certitudinem suam augent *e*, fratres suos ædificant *f*, Evangelii professionem ornant *g*, obturant ora adversantibus *h*, ac Deum denique glorificant, *i* cujus opificium sunt in Jesu Christo ad hæc creati *k*: quo fructum habentes ad sanctimoniam, finem consequantur, æternam vitam *l*.

c Iac. 2. 18. 22. *d* Psal. 116. 12. 13. 1 Pet. 2. 9. *e* 1 Joh. 2. 3. 5. 1 Pet. 1. 5. 6. 7. 8. 9. 10. *f* 2 Cor. 9. 2. Mat. 5. 16. *g* Tit. 2. 5. 9. 10. 11. 12. 1 Tim. 6. 1. *h* 1 Pet. 2. 15. *i* 1 Pet. 2. 12. Phil. 1. 11. Joh. 15. 8. *k* Eph. 2. 10. *l* Rom. 6. 22.

Sect. 3. Quod bonis operibus idonei sint præstandis, omnino id a spiritu Christi est, nullatenus autem à seipsis *m*. Et quo eis præstandis pares fiant, præter habitus gratiæ jam infusos, ejusdem Spiritus sancti actualis porro requiritur influentia, quâ nempe in iis operetur tum velle tum etiam efficere pro suo ipsius beneplacito *n*: sed neque tamen iis proinde socordiæ tese licet permittere, ac si nisi specialiter excitante Spiritu ad nulla pietatis officia præstanda tenderentur; verum sedulam debent navare operam suscitandæ illi quæ in iis est divinæ gratiæ

m Joh. 15. 4. 6. Ezek. 36. 26. 27. *n* Phil. 2. 13. 2 Cor. 3. 5. 9 Phil. 2. 12. Heb. 6. 11. 12. 2 Pet. 1. 3. 5. 10. 11. Isa. 64. 7. 2 Tim. 1. 6. Act. 26. 6. 7. Jude v. 20. 21.

Sect. 4. Qui gradum obedientiæ summum quidem in hac vita possibilem assequantur, tantum abest ut supererogare quicquam possint, ac plus præstare quàm quod Deus requisiverit, ut multum sane subsidant infra illud quod ex officio præstare obligantur *p*.

p Luc. 17. 10. Neh. 13. 22. Job. 9. 2. 3. Gal. 5. 17.

Sect. 5. Peccatorum veniam aut vitam æternam de

de Deo mereri non valemus, ne optimis quidem operibus nostris; cum propter summam illam inter ea & futuram Gloriam disparitatem: tum etiam propter infinitam distantiam quæ inter nos ac Deum intercedit; cui nos per illa nec prodesse quicquam possumus, neque pro antecedentium peccatorũ nostrorum debito satisfacere q; verum cum quantum possumus fecerimus, non nisi quod debemus præstiterimus, ac servi inutiles futuri simus r; tum denique; quoniam à spiritu Dei in quantum bona sunt proficiscuntur f. ita vero sunt coinquinata, tantùmque imperfectionis ac infirmitatis admistum habent, prout à nobis efficiuntur, ut strictum Dei judicium non sint ferenda t.

q Rom. 3 20. Rom. 4. 2, 4. 6. Eph. 2, 8. 9. Tit. 3. 5. 6, 7. Rom. 8. 18. Psal. 16. 2. Job. 22. 2. 3. Job, 35. 7. 8. r Luc. 17. 10. f Gal. 5. 22. 23. t Isa. 64. 6. Gal. 5. 17. Rom. 5. 15. 18. Psal. 143. 2. Psal, 130. 3.

Sect. 6. Nihilominus tamen acceptis in gratiam per Christum fidelium personis, eorum etiam opera bona per eundem accepta sunt u, non quod in hac vita sint omnea culpæ prorsus immunia, quæque in conspectu Dei nullam reprehensionem mereantur*; verùm quod illa respiciens in Filio suo Deus, quod sincerum est, utcunque multis infirmitatibus ac imperfectionibus involutum acceptare dignetur ac remunerari x.

u Eph. 1. 6. t Per 2, 5. Exod. 28, 38. Gen. 4. 4. Heb. 11. 4. * Job. 9. 20. Psal 143. 2. x Heb, 13. 20. 21. 2 Cor. 8. 12. Heb. 6. 10. Mat, 25. 21. 23.

Sect. 7. Opera nondum regenitorum, licèt quoad materiam præcepto divino conformia esse possint, sibique & aliis item utilia y; cùm tamen neque à corde profluant per fidem depurato z. nec secundum

28 Reg 10. 30. 31. 1 Reg. 21. 27. 29. Phil. 1. 15. 16 18

y Gen. 4. 5. Heb, 11. 4. Heb. 11. 6. verbum

verbum eo quo par est præsentiæ modo *a*, sed neque ad finem debitum, Dei nempe gloriam, destinentur *b*, sunt proinde peccata, nec Deo grata esse possunt, nec reddere quenquam valent idoneum ad gratiam à Deo recipiendam *c*. Ejusmodi tamen operum neglectu, gravius quidem illi peccant, Deumque offendunt vehementius *d*.

a 1 Cor 13. 3. Isa. 1. 12. *b* Mat. 6, 2, 5, 16. *c* Hag. 2. 14. Tit. 1. 15, Amos 5. 21, 22. Hos. 1. 4. Rom. 9. 16 Tit. 3. 5. *d* Psal. 14. 4. Psal. 36. 3. Job. 21. 14. *e* Mat. 25. 41. 42, 43, 44, 45, Mat 23. 23.

CAP. XVII. *De perseverantia Sanctorum*

Sect. 1 Quotquot Deus in dilecto suo acceptavit, vocavit efficaciter, ac per Spiritum suum sanctificavit non possunt illi statu gratiæ aut finaliter excidere aut totaliter; verum in eo ad finem usq; certò perseverabunt, ac salutem æternam consequentur *a*.

a Phil. 1. 6. 2 Pet. 1. 10. Joh. 10 28. 29, 1 Joh. 3. 9. 1 Pet. 1. 5, 9.

Sect. 2. Hæc autem sanctorum perseverantia, non pendet à libero ipsorum arbitrio, verum à decreti electionis immutabilitate (quod ex amore Dei Patris fluxit gratuito illo ac immutabili *b*,) à meriti Iesu, Christi ac intercessionis efficacia *c*; à Spiritus & seminis Dei in iis permansione *d*; à natura denique fœderis gratiæ *e*, e quibus omnibus etiam emergit certitudo ejusdem & infallibilitas

b 2 Tim. 2. 18. 19. Jer. 31. 3. *c* Heb. 10. 10. 14. Heb. 13, 20. 12. Heb. 9. 21. 13. 14. 15. Rom. 8. 33. 34. 35. 36. 37, 38. 39. Joh. 17, 11. 24 Luc. 22. 32. Heb. 7. 25. *d* Joh. 14. 16, 17. 1 Joh. 2. 27. Joh. 3. 9. *e* Jer. 32. 40 *f* Joh 10. 28. 2 Thes. 3. 3 1 Joh. 2 19.

Sect. 3. Nihilo tamen minus fieri potest ut iidem illi quâ Satanæ mundiq; tentatione, quâ manentis ad-

huc in iis corruptionis prævalentiâ, & neglectu mediorũ conservationis suæ, in peccata gravia incidant *g*, in eisque ad tempus commorentur *h*; unde iram Dei sibi ipsis contrahunt *i*, ejusque Spiritum Sanctũ contristant *k*, gratias suas & consolationes quadantenus & quoad gradus nonnullos amittunt *l*, corda sibi habent indurata *m*, & vulneratas conscientias *n*; aliis documento sunt & offendiculo *o*, sibimet ipsis denique accersunt judicia Dei temporalia *p*.

g Mat. 26. 70. 72. 74. *h* psal. 51. titulo & vers. 14. *i* Isa. 64. 5. 7. 9. 2 Sam. 11. 27. *k* Eph. 4. 30. *l* psal. 51. 8. 10. 12. Apoc. 2. 4. Cant. 5. 2. 3. 4. 5. *m* Isa. 63. 17. Mat. 16. 142. *n* psal. 32. 3. 4. *o* 2 Sam. 12. 14. psal. 89. 31. 32. 1 Cor. 11. 32.

CAP. XVIII. *De certitudine Gratiæ & Salutis.*

Sect. 1. QUamvis fieri potest ut hypocritæ aliiq; homines non regeniti spe vana salsisq; (pro corruptæ naturæ more) opinionibus præsumptis, se decipiant, favorem Dei, statumque salutis sibi sibi arroganter *a*; quæ illorum spes peribit *b*: qui tamen in Dominum Iesum veré credunt eumque sincere diligunt, studentes coram ipso in omni bona conscientia ambulare; evadere possunt in hac vita certi se in statu gratiæ esse constitutos *c*, quin etiam lætari possunt spe gloriæ Dei, quæ quidem spes nunquam eos pudefaciet *d*.

a Ioh. 8. 13. 14. Mich. 3. 11. Deut. 29. 19. Ioh. 8. 41. *b* Mat. 7. 22. 23. *c* 1 Ioh. 2. 3. 1 Ioh. 3. 14. 18. 19. 21. 24. 1 Ioh. 5. 13. *d* Rom. 5. 2. 5.

Sect. 2. Hæc certitudo non est persuasio meré conjecturalis & probabilis innixa spe fallaci *e*, verum infallibilis quædam fidei certitudo, fundamentum habens divinam promissionem salutis veritatem *f* gratiarum, quibus promissione

e Heb. 6. 11. 19. *f* Heb. 6. 17. 18.

Ill-

illæ fiunt g, internam evidentiam testimonium denique spiritus adoptionis una cum spiritibus nostris testificantis nos esse filios Dei h, qui quidem spiritus arrhabo est hæreditatis nostræ, quo in diem redemptionis figillamur i.

g 2 pet. 1. 4. 5. 10 11. 1 Ioh. 2. 3. 1 Ioh. 3. 14. 2. Cor. 1, 12. h Rom. 18. 15 16, i Eph. 3. 13. 14. Eph. 4. 30. 2 Cor. 1. 21. 22.

Sect. 3 Hæc certitudo infallibilis, non ita spectat essentiam fidei, quin veré fidelis expectare quandoq; diutius, cum variis difficultatibus confligere prius possit, quam illius compos fiat k, verum poterit idem ordinariorum usu debito mediorum, absque revelatione ulla extraordinaria eam adipisci l, spiritu nempe quæ Deus illi gratuitò donaverit cognoscendi facultatem subministrante. Proindeque tenetur quisq; quo vocationem suam sibi & electionem certam faciat, omnem adhibere diligentiam m, unde cor suum habeat pace & gaudio in spiritu sancto, in Deum amore & gratitudine, in actibus observantiæ robore & alacritate dilatatam; qui certitudinis hujus fructus proprii sunt ac genuini n. Tantum abest ut homines inde ad omnem nequitiam discingantur o.

k 1 Joh. 5. 13. Isa. 50. 10. Mat. 9. 24. Psal. 88, per totum & Psal. 77, ad 12, l 1 Cor. 2. 12. 1 Joh. 4. 13. Heb 6. 11. 12. Eph. 3. 17. 18 19. m 2 Pet. 1. 10. n Rom. 5. 1. 2. 5. Rom. 14. 17. Rom. 15. 13. Eph. 1. 3. 4. Psal. 4. 6. 7. Psal. 119. 32. o 1 Ioh. 2. 1. 2. Rom. 6. 1. 2. Tit. 2. 11. 12. 14. 2 Cor. 7. 1. Rom. 8. 1. 12. 1 Joh. 3. 2. 3. Psal. 130. 4. 1 Joh. 1. 6. 7.

Sect. 4. Certitudo salutis veré fidelibus multifariam concuti potest & imminui, imo & quandoq; interrumpi; conservandi scilicet eam incuriâ; lapsu in peccatum aliquòd insigne, quod conscientiam vulnerat, spiritumque contristat; tentatione

aliqua vehementi ac subitanea; uti etiam Deo nullius sui lumen subducente, ac permittente ut vel illi qui ipsum timent in tenebris ambulent, omni prorsus lumine viduati *p*; Nunquam tamen destituuntur penitus illo Dei semine, vitaque fidei, Christi illa fraternumq; dilectione, ea sinceritate cordis & pietatis officia præstandi conscientia; unde per operationem spiritus eadem illa certitudo tempestive possit reviviscere *q*, quibusque interim né prorsus in desperationem ruant suffulciuntur *r*.

p Can. 5, 2. 3. 6. Psal. 51 8. 12. 14. Eph. 4 30. 31. Psal. 77. 1. 2. 3. 4 5, 6. 7. 8. 9. 10. Mat. 26. 69. 70 71. 72. Psal. 31. 22. Isa. 50. 10. Psal. 88. per totum. *q* 1 Joh. 3. 9. Luc. 22. 32. Job. 13. 15. Psal. 73. 15 Psal. 51. 8. 12. Isa. 50 10. *r* Mic. 7. 7. 8. 9. Jer. 32. 40. Isa. 54. 7. 8. 9, 10. Psal. 22. 1.

CAP XIX. De Lege Dei.

Sect 1, DEUS Adamo legem dedit in fœdus operum, quo cum illum ipsum, tum posteros ejus omnes, ad obedientiam personalem, integram, exquisitam simul & perpetuam obligavit, pollicitus vitam si observarent; violatoribus autem mortem interminatus; Eundemq; potentia & viribus imbuit, quibus par esset illam observando *a*

a Gen. 1. 26. 27. cum Gen. 2. 17. Rom. 2. 14 15. Rom. 10. 5. Rom. 5. 12. 19. Gal. 3. 10. 17, Eccles. 7 29, Job 28. 28.

Sect 2, Lex ista post lapsum non desiit esse justitiæ regula perfectissima; quo etiam nomine a Deo est in monte *Sinai* tradita, tabulis descripta, decem præceptis comprehensa *b*; quorum quatuor prima officium nostrum erga Deum, sex autem reliqua nostrum erga homines officium complectuntur *c*.

b Luc. 1. 15. Isa. 2. 8, 10, 11, 12, Rom. 13, 8. 9, Deut. 5, 32, Deut. 10, 4. Exod, 34. 1 Mat, 22, 37. 38, 39, 40.

Sect. 3, Præter autem hanc legem quæ moralis vulgo

vulgo audit, visum est Deo ut populo *Israelitico* tanquam Ecclesiæ minorenni leges daret cæremoniales, institutaria typica multifaria continentes, partim de cultu, Christi gratias, actiones, perpessiones ac beneficia præfigurantia *d*; partim autem de moralibus officiis institutiones varias exhibentia *e*. Quæ leges cæremoniales omnes hodie sub novo testamento sunt abrogatæ *f*.

d Heb. 9, cap. Heb, 10, 1, Gal. 4. 1, 2, 3, Col, 2 17. *e*, 1, Cor, 5, 7. 2. Cor. 6, 17, Jude, v 23, *f* Col, 2, 14, 16 17. Dan 9, 27, Eph, 2, 15, 16

Sect. 4. Iisdem etiam tanquam corpori politico leges multas dedit judiciales, quæ una cum istius populi politeia expirarunt, nullos hodie alios obligantes supra quod generalis & communis earum æquitas postulârit *g*.

g Exod. 21, cap, Exod, 22, 1. ad 19, Gen, 49. 10, cum 1 Pet, 2, 13, 14, Mat, 5, 17, 38, 39 1 Cor, 9, 8, 9, 10,

Sect. 5. Lex moralis omnes tam justificatos quam alios quosvis perpetuo ligat ad obedientiam illi exhibendam *h*; neque id quidem solum modo vi materiæ quæ in illa continentur, verum etiam virtute authoritatis eandem constituentis creatoris Dei *i*, neque sanè hoc ejus vinculum in evangelio ullâ ratione dissolvit Christus, verum idem plurimum confirmavit *k*.

h Rom 13. 8, 9. 10. Eph, 6, 2, 1 Joh, 2, 3. 4, 7, 8, *i* Jac 2, 10. 11, *k* Mat, 5, 17 18. 19, Iac, 2, 1 Rom. 3. 31

Sect. 6. Quamvis vere fideles non sint sub lege tanquam sub operum fœdere, unde aut justificari possint aut condemnari *l*, est tamen ea illis non minus quam aliis vehementer utilis, ut quæ cum sit vitæ norma, illos voluntatem divinam suumque officium edocendo dirigit simul & obligat ad con-

l Rom, 6 14, Gal. 2, 16 Gal, 3, 13, Gal, 4, 4, 5 Act, 13 39

sentiancé ambulandum *m*, ipsique patere facit naturæ, cordis vitæque suæ netaria inquinamenta *n*, adeo ut adillum semet exigentes, cum peccati ulterius convinci, pro eodem humiliari, ac eisdem odio inflammari possint *o*, tũ vero etiam ut perspicere possint evidentius quàm planè necessarius eis Christus, quamque perfecta sit ejusdem obedientia *p*. Verum ulterius etiam regenitis ea utilis esse potest, in quantum nempe corruptiones eorum, peccata prohibenda coercet *q* graviter autem interminando indicatum quid vel eorum peccata commeruerint, tum etiamquas ea propter in hac vita afflictiones expectare possint, undecunque ab earum maledictione quam lex minatur, liberentur *r*, Quin etiam promissiones ejus demonstrant iis obedientia Deo quàm accepta sit & approbata; quasq; illâ præstita benedictiones *s*, (licet non tanquam lege debitas operum fœdere) possint illi expectare. Adeo ut quod quis bonum præstet invitante lege, à malo autem abhorreat lege deterritus, nullo prorsus argumento sit, eum sub lege esse, non vetô sub gratia constitutum *t*.

m Rom, 8, 1, *m* Rom, 7, 12, 22. 25, Psal, 119, 4. 5, 6, 1 Cor 7, 19. Gal. 5, 14, 16, 18, 19. 20, 21, 22, 23, *n* Rom. 7, 7, Rom, 3, 20, *o* Iac, 1, 23, 24. 25. Rom, 7, 9, 14, 24, *p* Gal 3, 24 Rom, 7. 24, 25, Rom. 8. 3, 4, *q* Iac, 2, 11. psal, 119 101 104. 128. *r* Ezra 9, 13, 14, Psal. 89. 30, 31, 32, 33, 34, *s* Lev, 26, ad 14, 2 Cor, 6. 16, Eph, 6, 2, 3. Psal. 37 11, Mat, 5, 5, Psal 19, 11, *t* Gal. 2, 16, Luc, 17. 10, *u* Rom, 6, 12, 14. 1 pet, 3, 8, 9. 10. 11, 12. cum Psal. 34. 12, 13. 14, 15, 16 Heb 12, 28, 29.

Sect. 7. Neque interim Legis usus isti jam memorati. Evangelii gratiæ adversantur, sed cùm eadem conspirant suaviter *, voluntatem humanam ita subjugante ac imbuente Christi spiritu *y*, ut idem illud præstare valeat spontanée ac alacriter quod ab illa exigit voluntas Dei in Lege sua revelata *x*.

y * Gal, 5, 21, *x* Ezek, 36, 27. Heb, 8, 10, cum Jer,

CAP. XX. *De Libertate Christiana deque libertate Conscientiæ.*

Sect. 1. Libertas quam Christus acquisivit fidelibus sub Evangelio in eo sita est, quod à reatu peccati, ab ira Dei condemnante, á legis Moralis Maledictione immunes fiant *a*, quód à præsenti malo seculo, á dura Satanæ servitute, dominioque peccati *b*, ab afflictionum malo, ab aculeo mortis, á sepulchri victoria, ab æterna denique damnatione *c*, liberentur; Quodque liberé eis liceat ad Deum accedere *d*, eique non é metu servili, verum é filiali dilectione, promptoque animo præbere valeant obedientiam *e*, atque hæc quidem omnia cum fidelibus sub lege habent communia *f*. Verum sub Novo Testamento ulterius adhuc se extendit libertas Christiana, in quantum nempe legis ceremonialis jugo, cui subjecta erat Ecclesia Judaica, eximuntur *g*, majorem que confidentiam ad thronum gratiæ accedendi *h*, sed & effusionem gratuiti Spiritus Dei communicationem sunt consecuti, quam ordinarie sub lege fideles participarunt *i*,

a Tit. 2. 14, 1 Thes. 1, 10, Gal. 3, 13. *b* Gal, 1, 4, Col. 1, 13 Act, 26, 18, Rom, 6, 14, *c* Rom, 8, 28. Psal, 19, 71, 2 Cor, 15, 54, 55. 56. 57, Rom, 8, 1. *d* Rom. 5, 1, 2, *e* Rom, 8, 14, 15. 1 Ioh. 4, 18, *f* Gal, 3. 9, 14, *g* Gal. 4, 1, 2, 3, 6. 7, Gal, 5, 1, Act, 15, 10, 11. *h* Heb. 4, 14, 16, Heb, 10, 19, 20, 21, 22, *i* Ioh. 7, 38. 39. 2 Cor. 3, 13, 17, 18.

Sect. 2. Deus solus Dominus est conscientiæ *k*, quam certé exemit Doctrinis & mandatis hominum, ubi aut verbo ejus adversantur, aut in rebus fidei & cultûs quicquam ei supperaddunt *l*. Unde qui ejusmodi aut doctrinas credunt aut mandatis obtemperant, quasi ad id ex conscientia teneantur.

b Jac. 4 12. Rom. 14 4. *l* Act, 4, 19, Act, 5, 29. 1 Cor, 7, 23, Mat, 23, 8, 9, 10.

veram ii conscientiæ libertatem, produnt m: Qui autem vel fidem implicitam, vel obedientiam absolutam, cæcamq; exigunt, næ illi id agunt, ut cum conscientiæ tum rationis etiam destruant libertatem n, 1 Cor, 1, 24, Mat, 15, 9, m Col, 2, 20, 22, 23. Gal, 1, 10. Gal, 2, 4, 5, Gal, 5, 1. n Rom, 10, 17, Rom, 14, 23, Isa, 8 20, Act, 17, 11, Ioh, 4, 22, Hos, 5, 11, Apoc, 13, 12 16, 17. Jer, 8, 9.

Sect. 3. Qui sub prætextu Christianæ libertatis cuivis aut cupiditati indulgent aut peccato assuescunt, eo ipso libertatis Christianæ finem corrumpunt; nempé ut è manibus inimicorum nostrorum liberati, Domino in Sanctimonia & justitia coram ipso omnibus diebus vitæ nostræ absq; metu serviamus o

o Gal, 5, 13, 1 Pet, 2, 16, 2 P. 2 19. Ioh, 8, 34, Luc, 1. 74, 75.

Sect. 4. Quoniam vero potestates quas Deus ordinavit, & libertas quam acquisivit Christus, non in eum finem à Deo destinatæ sunt, ut se mutuo perimant; verum ut se sustentent ac conservent invicem. Qui itaque sub libertatis Christianæ prætextu potestati cujvis legitimæ, (civilis sit sive Ecclesiastica) aut legitimo ejusdem exercitio contrarierint, ordinationi divinæ resistere censendi sunt p. Quiq; vel ejusmodi opiniones publicaverint, praxésve defenderint, quæ lumini naturæ, aut religionis Christianæ de fide, de cultu, aut moribus principiis notis, aut pietatis denique vi ac efficaciæ adversantur, vel ejusmodi opiniones praxésve erroneas, quæ aut suâ naturâ aut publicationis defensionisve modo, externæ paci ac eutaxiæ, quas in Ecclesia sua stabilivit Christus, perniciem minitantur; omnino licitum est tum ab iis facti rationem reposcere, tum in eos quâ censuris Ecclesiasticis, quâ civilis magistratus potestate animadvertere q.

p Mat.

p Mat, 12, 25, 1 Pet. 2, 13. 14, 16, Rom, 13. 1. ad 8. Heb, 13, 17. *q* Rom. 1. 32. cum 1 Cor, 5. 1, 5. 11, 13. 2 Ioh, v. 10, 11, 2 Thes, 3, 14. & 1 Tim. 6. 3, 4, Tit, 1. 10, 11, 13, Tit. 3. 10. cum Mat. 18. 15. 16. 17, 1 Tim, 1, 19, 20, Apoc, 2, 2, 14. 1 5, 20. Apoc, 3, 9, *r* Deut, 13, 6, ad 12, Rom, 13. 3. 4, 2 Ioh, v. 10. 11, Ezra, 7. 23, 25, 26, 27, 28, Apoc 17, 12, 16. 17, Nehem, 13 15. 17, 21, 22. 25, 30, 2 Reg. 23. 5, 6, 9, 20. 21, 2 Chro, 34. 33, 2 Chro 15, 12, 13, 16, Dan 3, 29, 1 Tim. 2, 2. Ila, 49, 23. Zach. 13, 2, 3,

CAP. XXI. *De cultu religioso, & de Sabbato.*

Sect. 1. CONstat quidem naturæ lumine esse Deum, qui in universa Primatum obtinet ac absolutum Dominium, eundemque bonum esse ac omnibus beneficum, proindeque toto corde, tota anima, totisq; viribus timendum esse & diligendum, laudandum ac invocandum, eique fidendum esse ac serviendum *a*. At rationem verum Deum colendi acceptabilem instituit ipse voluntate suâ revelatâ definivit, ut coli non debeat secundum imaginationes ac inventa hominum, aut suggestiones Satanæ, sub specie quavis visibili, aut aliâ via quavisquæ, quam Scriptura sacra non præscripsit *b*.

a Rom, 1. 20, Act. 17, 24, Psal, 119. 68. Jer, 10. 7. Psal. 31. 23. Psal, 18, 3, Rom. 10, 12. Psal, 62, 8. Jos, 4. 14, Mat, 12, 33. *b* Deut, 12. 32. Mat, 15. 9. Act, 17. 25. Mat, 4. 9, 10, Deut, 15. ad, 20. Exod, 20, 4. 5. 6. Col. 2, 23,

Sect. 2. Cultus religiosus Deo patri filio & Spiritui Sancto eiq; soli est exhibendus *c*, non angelis, non sanctis, neque alii cuivis creaturæ *d*, nec ipsi Deo quidem per se ipsum citra mediatorem, aut quidem per mediatorem alium quam Jesum Christum *e*,

c Mat, 4. 10, cum Joh, 5, 23, 2 Cor, 13. 14. *d* Col 2, 18 Apoc. 19, 10, Rom, 1. 25. *e* Joh, 14, 6. 1 Tim. 2. 5. Eph, 2, 18. Col, 3, 17.

Sect.

Sect. 3. Supplicationem cum gratiarum actione, quæ est inter partes præcipuas divini cultûs *f* Deus fieri jubet ab hominibus universis *g*; quæ quò Deo grata sit & accepta, est in nomine filii *h*, subsidio spiritus ejus *i*, & secundum ipsius voluntatē *k*. cum intellectu, reverentia, humilitate, fervore, fide, amore, ac perseverentia offerenda *l*; & quidem si vocalis fit, in lingua nota est afferenda *m*.

f Phil, 4, 6, *g* Psal. 65, 2, *h* Joh, 14, 13, 14, 1 Pet, 2, 5. *i* Rom, 8, 26, *k* 1 Joh, 5, 14, *l* Psal, 47, 7, Eccles, 5, 1, 2 Heb, 12, 28, Gen, 18, 27, Jac, 5. 16, Jac, 1, 6, 7, Mat 11, 24, Mat. 6 12, 14, 15, Col. 4, 2. Eph. 6, 18, *m* 1 Cor, 14, 14.

Sect. 4. Preces pro vebus non nisi licitis sunt faciendæ *n*, pro hominibus autem cujuscunque generis, vivis scilicet, aut etiam victuris aliquando *o*; pro mortuis autem neutiquam *p*; sed neque pro iis, de quibus constare possit eos peccatum ad mortem perpetrasse *q*.

n 1 Joh. 5. 14. 1 Tim, 2, 1, 2, Joh, 17; 20, 2 Sam. 7. 29, Ruth, 4. 12, *p* 2 Sam, 12, 21, 22, 23. Luc. 16. 25. 26, Apoc. 13. 14, *q* 1 Joh, 5, 16.

Sect. 5. Scripturarum lectio cum timore pio verbi prædicatio solida *r*, ejusdemque auditio religiosa ex obedientia erga Deum, cum intellectu, fide, & reverentia *s*; Psalmorum cum gratia in corde cantatio *t*. prout etiam Sacramentorum quæ Christus justituit debita administratio, & participatio digna, sunt divini cultûs religiosi partes & quidem ordinarii * Religiosa insuper juramenta *x* votàque *y* solennia jejunia *z*, solennesque gratiarum actiones, pro varietate eventuum *a* suo quæque tempore ac opportunitate sanctè quidem ac religiosè sunt adhibenda *b*.

r Act 15. 21. Apoc, 1, 3, *s* 2 Tim, 4. 2, *t* Jac. 1. 22, Act. 10, 33, Mat, 13. 19, Heb. 4, 2. Isa, 66, 2. *u* Col. 3, 16.

Sect

Eph, 5, 19, Jac, 5, 13. * Mat. 28, 19; Cor. 11, 23. ad 29, Act 2, 42, x Deut, 6, 13, Nehem, 10. 29, y Isa. 19, 21, Eccles, 5. 4, 5, z Joel, 2, 12. Esth, 4, 16, Mat, 9. 15. 1 Cor, 7, 5, a Psal, 107. per totum Esth, 9, 22. b Heb. 12, 28.

Sect 6. Hodie sub evangelio neque preces, nec ulla pars alia religiosi cultûs, ità cuivis alligarut loco in quo præstetur, aut versus quem dirigatur c, ut inde gratior evadat & acceptior; verum ubique Deus colendus est d, in spiritu ac veritate e; quotidie f inter privatos parietes à quavis familia g, ut etiam a quolibet seorsim in secreto h, at solenniter magis in conventibus publicis, qui certè quoties eo nos Deus vocat, seu verbo suo, seu providentia, non sunt vel ex incuria, vel obstinatione animi, aut neglegendi, aut deserendi i.

c Joh. 4, 21. d Mal, 1, 11, 1 Tim, 2, 8. e Joh. 4, 23, 24 f Jer, 10, 25. Deut. 6, 6, 7. Job, 1, 5, 2. Sam, 6, 18, 20. 1 Pet, 3, 7, Act, 10 2, g Mat. 6, 11, h Mat, 6, 6, Eph. 6, 18, i Isa, 56, 6, 7, Heb, 10. 25; Prov. 1, 20, 21, 24, Prov, 8, 34. Act. 13, 42, Luc. 4, 16, Act. 2, 42.

Sect. 7. Quemadmodum est de lege naturæ ut indefinitè portio quædam temporis idonea divino cultui celebrando sejuncta sit ac assignata, ità in verbo suo Deus (præcepto morali, positivo ac perpetuo, homines omnes cujuscunque fuerint seculi obligante) speciatim è septenis quibusque diebus, diem unum in Sabbathum designavit, sanctè sibi observandum k. Quod quidem ab orbe condito ad Resurrectionem usque Christi dies ultimus erat in septimana; deinde autem à Christi Resurrectione in septimanæ diem Primum transferebatur l; qui quidem in Scriptura *Dies Dominicus* m nuncupatur, estque perpetuó ad finem mundi tanquam Sabbatum Christianum celebrandus n.

k Exod, 20, 8, 10, 11, Isa, 56, 2, 4, 6, 7. l Gen. 2, 2.

3, 1 Cor, 16. 1, 2, Act, 20. 7. *m* Apoc, 1, 10, *n* Exod. 20, 8, 10, cum, Mat, 5, 17, 18.

Sect. 8. Tunc autem hoc Sabbatum Deo sancte celebratur, quum post cor da ritè præparata, & compositas suas res mundanas, homines, non solum à suis ipsorum operibus dictis, cogitatis, (quæ circa illa exerceri solent) à recreationibus etiam ludicris quietem sanctum toto observant die *o*; verum etiam in exercitiis divini cultûs publicis privatisque, ac in officiis necessitatis & misericordiæ toto illo tempore occupantur *p*.

o Exod, 20, 8. Exod. 16. 23, 25, 26. 29. 30, Exod. 31 15, 16, 17, Isa. 58. 13. Nehem, 13, 15. 16, 17, 18, 19, 21. 22. *p* Isa. 58. 13. Mat, 12, 1, ad 13.

CAP. XXI. *De Juramentis, votisque licitis.*

Sect. 1. JUramentum licitum est pars cultûs religiosi *a*, quâ (occasione justâ oblatâ) qui jurat, Deum, de eo quod asserit aut promittit, solenni modo testatur; eumdèmque appellat, ut secundum illius quod jurat veritatem aut falsitatem judicaturum *b*.

a Deut, 10. 20. *b* Exod. 20. 7. Lev. 19. 12. 2 Cor. 1. 23, 2 Chron. 6. 22. 23.

Sect. 2. Per solum Dei nomen jurare debent homines, quod quidem cum omni timore sancto ac reverentia est inibi usurpandum *c*. Proindéque per nomen illud gloriosum ac tremendum jurare leviter, aut temerè vel etiam omnino jurare per rem aliam quamvisCunque, sceleratum est, & quàm maximè perhorrescendum *d*, Veruntamen sicut in rebus majoris ponderis & momenti secundum Verbum Dei licitum est jus jurandum non minus quidem sub novo quam sub Vetere Testamento *e*,

c Deut, 6, 13, *d* Exod. 20. 7, Jer. 5. 7. Mat, 5. 34. 37. Jac. 5. 12. *e* Heb, 6. 6. 2 Cor. 1, 23. Isa, 65. 16. *f* 1 Reg.

ita

ita sanè jusjurandum licitum, authoritate legitimâ si exigatur, non est in rebus ejusmodi declinandum *f*.

f Jer. 31. Neh. 13. 25. Ezr. 10. 5.

Sect. 3. Quicunque juramentum præstat, eum pondus Actionis tam solennis ritè secum perpendere oportet, atque juratum de nullo asseverare quod verum esse non habeat sibi persuasissimum *g*. Neque licet cuivis ad agendum quicquam obstringere semet jurejurando, nisi quod reverâ bonum justumque est, quod ille ejusmodi esse credit, quodque ipse præstare potest statuitque *h*. Verumtamen de re bonâ justaque jusjurandum, legitimâ authoritate si exigatur, peccat ille qui detrectat *i*.

g Exod. 20. 7. Jer. 4. 2. *h* Gen. 24. 2. 3. 5. 6. 8. 9. *i* Num. 5. 19. 21. Neh. 5. 12. Exod. 22. 7. 8. 9. 10. 11.

Sect. 4. Juramentum præstandum est sensu verborum vulgari quidem ac manifesto, sine æquivocatione aut reservatione mentali quâviscunque *k*. Ad peccandum quemquam obligare nequit. verum in re qualibet cui abest peccatum, qui semel illud præstitit, adimplere tenetur, vel etiam cum damno suo *l*; neque sanè licet, quamvis hæreticis datum aut infidelibus, violare *m*.

k Jer. 4. 2. Psal. 24. 2. *l* 1 Sam. 25. 22. 32. 33. 34. Psal. 15. 4. *m* Ezek. 17. 16. 18. 19. Jos. 9. 18. 19. 2 Sam. 21. 1.

Sect. 5. Votum, naturæ consimilis est cum juramento promissorio; parique debet tum religione nuncupari, tùm fide persolvi *n*.

n Isa. 19. 21. Eccles. 5. 4. 5. 6. Psal. 61. 8. Psal. 66. 13. 14.

Sect. 6. Non est ulli creaturæ sed Deo soli nuncupandum *o*, & quo gratum illi esse possit

acceptumque. est quidem lubenter, é fide, officiique nostri conscientia suscipiendum, vel gratitudinis nostræ ob accepta beneficia testandæ causâ, vel boni alicujus quo indigemus, consequendi; per hoc autem nosmet ad officia necessaria arctius obligamus, vel etiam ad res alias quatenus quidem & quamdiu istis subserviunt *p*.

o Isa. 76, 11. Jer, 44. 25. 26. *p* Deut. 23. 21. 22. 23, Psal. 50. 14. 28. Gen. 21. 22. 1 Sam. 1. 11. Psal. 66, 13, 14 Psal, 132. 2. 3, 4. 5.

Sect 7. Nemini quicquam vovere licet se acturum, quod aut verbo Dei prohibetur; aut officium aliquod inibi præceptum impediret, quodve non est in voventis potestate, & cui præstando vires illi Deus non est pollicitus *q*. Unde Pontificiorum illa de perpetuo cælibatu. de paupertate, deque obedientia regulari vota Monastica, tantum abest ut perfectionis gradus sint sublimiores, ut superstitionis plane sint ac peccati laquei, quibus nulli unquam Christiano semetipsum licet implicare *r*.

q Act. 23 13. 14. Mat. 6. 26. Num, 30 5. 8. 12. 13. *r* Mat. 19. 11. 12. 1 Cor, 7. 2, 9. Eph. 4. 28. 1 Pet. 4, 2, 1 Cor. 7. 23.

CAP. XXIII. De *Magistratu Civili.*

Sect. 1. SUpremus totius mundi Rex ac Dominus Deus, Magistratus Civiles ordinavit qui vices ejus gerant supra populum ad suam ipsius gloriam, ac bonum publicum; in quem finem eosdem armavit potestate gladii, propter bonorum quidem animationem ac tutamen, animadversionem autem in malefícos *a*.

a Rom. 13. 1. 2, 3, 4. 1 Pet. 2, 13. 14.

Sect. 2, Christianis, quoties ad id vocantur, Magi-

Magistratus munus & suscipere licet & exequi *b*; in quo quidem gerendo, ut pietatem præcipue, justitiam, ac pacem secundum salubres cujusque Reipublicæ leges tueri debent *c*, ita quò illum finem consequantur, licitum est iis vel hodie sub Novo Testamento in causis justis ac necessariis bellum gerere *d*.

b Prov. 8. 15. 16. Rom. 13. 1. 2, 4. *c* Psal. 2. 10 11, 12, 1 Tim. 2. 2. *Psal.* 82. 3, 4. 1 Pet. 2. 13 *d* Luc 3. 14. Rom. 13. 4. Mat. 8. 9. 10. Act. 10. 1. 2, Apoc 17. 14. 13.

Sect. 3. Magistratui Civili verbi & sacramentorum administrationem, aut clavium regni cœlorum potestatem assumere non est licitum *e*: nihilo tamen minus & jure ille, eique incumbit providere, ut Ecclesiæ unitas ac tranquilitas conservetur, ut veritas Dei pura & integra custodiatur, ut supprimantur blasphemiæ omnes, hæreses que, ut in cultu ac disciplina omnes corruptelæ ac abusus aut præcaveantur aut reformentur, omnia deniq; instituta divina aut ritè statuminentur, administrentur, observentur *f*, Quæ omnia quò melius præstare possit, potestatem habet tum Synodos convocandi, tum ut ipsis interfit, prospiciatque, ut quicquid in eis transigatur sit menti divinæ consentaneum *g*.

e 2 Chron. 26. 18. Mat. 13. 17 Mat. 16. 19. 1 Cor. 12. 28. 29. Eph. 4. 11. 12. 1 Cor. 4, 1, 2. Rom. 10 15. Heb. 5. 4. *f* Isa. 49. 23. Psal. 122, 9. Ezra. 7. 23. 25, 26. 27. 28. Lev. 24. 16. Deut. 13. 5, 6. 12. 2 Reg. 18. 4. 1 Chron 13. 1 ad 9. 2 Reg. 23. 1. ad 26. 2 Chron 34. 33. 2 Chron. 15. 12. 13. *g* 2 Chorn. 19. 8. 9, 10. 11. 2 Chorn. 29. & 30. cap. Mat. 2. 4. 5.

Sect. 4. Debet populus pro Magistratibus preces fundere *h*, personas eorum honore prosequi *i* tributa aliaque eis debita persolvere *k*, obtem-

perare licitis eorum mandatis, ac propter conscientiam subjici illorum authoritati *l*, quæ si justa sit ac legitima, non eam illorum infidelitas, non religio diversa, cassam reddit, neque populum liberat à debitæ illis obedientiæ præstatione *m*; qua veri quidem Ecclesiastici non eximuntur *n*, multo minus in ipsos Magistratus, intra ditionem suam, aut ex eorum populo quivis potestatem ullam habet aut jurisdictionem Papa Romanus, minimè verò omnium vitâ illos aut principatu exuendi, si ipse scilicet eos hæreticos esse judicaverit, vel etiam alio pretextu quovisçunque *o*.

k 1 Tim. 2. 1, 2. *l* 1 Pet. 2. 17. *k* Rom. 13, 6. 7. *l* Rom, 13. 5. Tit. 3. 1. *m* 1 Pet. 2. 13. 14. 16. *n* Rom. 13. 1. 1 Reg. 2 35. Act. 25. 9, 10. 11. 2. Pet. 2. 1. 10, 11 Jude, vers 8. 9. 10. 11. *o* 2 Thes. 2, 4, Apoc. 13. 15. 16. 17.

CAP. XXIV. *De Conjugio & Divortio.*

Sect. 1. COnjugium inter unum virum ac fœminam unam contrahi debet; neq; viro ulli uxores plures, nec ulli fœminæ ultra unum maritum eodem tempore habere licet *a*.

a Gen. 2. 24, Mat. 19, 5, 6. Prov. 2, 17,

Sect. 2. Conjugium erat institutum, cùm propter mariti uxorisque auxilium mutuum *b*, tum propter humani generis prolem legitimam, Ecclesiæq; sancto semine incrementum *c*, tum verò etiam ad impudicitiam declinandam *d*.

b Gen. 2. 18. *c* Mal, 2, 15. *d* 2 Cor, 7. 2, 9,

Sect 3. Matrimonio jungi cuivis hominum generi licitum est qui consensum præbere suũ valent cum judicio *e*; Veruntamen solum in Domino connubia inire debent Christiani *f*, proindéque quotquot Religionem veram reformatamque pro-

fi-

fitentur, non debent infidelibus Papistis, aut aliis quibuscunque idolatris connubio sociari, neque sanè debent qui pii sunt impari jugo copulari, conjugium cum illis contrahendo qui aut improbitate vitæ sunt notabiles, aut damnabiles tuentur hæreses *g*.

e Heb, 13, 4. 1 Tim. 4, 3, 1 Cor, 7. 36, 37, 38, Gen. 24, 57. 58. *f* 1 Cor, 7, 39, *g* Gen, 34. 14. Exod. 34. 16, Deut, 7 3. 4, 1 Reg, 11, 4. Neh, 13, 25, 26, 27. Mal. 2, 11, 12, 2 Cor. 6. 14,

Sect. 4. Connubia intra consanguinitatis affinitatisque gradus in verbo Dei vetitos iniri non est licitum *h*. neque possunt ejusmodi incesta conjugia quâvis aut humanâ lege, aut consensione partium fieri legitima, adeo ut personis illis adinstar mariti & uxoris liceat unquam cohabitare *i*. Non licet viro é cognatione uxoris suæ ducere, quam si æquè seipsum attingeret sanguine ducere liceret; sicuti nec fœminæ licet viro nubere à mariti sui sanguine minus quam à suo liceret, alieno *k*.

h Lev. 18. cap, 1 Cor, 5. 1, Amos, 2 7, 1 Mar, 6, 18. Lev, 18. 24. 25, 26. 27. 28. *k* Levit, 20. 19. 20, 21,

Sect. 5. Adulterium aut scortatio si admittatur post sponsalia, ac ante conjugium detegatur, personæ innocenti justam præbet occasionem contractum illum dissolvendi *l*; quod si adulterium post conjugium admittatur, licebit parti innocenti divortium lege postulare ac obtinere *m*, atque quidem post factum divortium conjugio alteri sociari, perinde ac si mortua esset Persona illa quæ conjugii fidem violabat *n*.

l Mat, 1, 18, 19. 20, *m* Mat, 5, 31. 32. *n* Mat, 19 9, Rom, 7, 2, 3,

Sect. 6. Quamvis ea sit hominis corruptio ut prochivis sit ad excogitandum argumenta, inde-

bite illos quos Deus connubio junxit dissociandis; nihilominus tamen extra adulterium ac desertionem ita obstinatam, ut cui nullo remedio, nec ab Ecclesia nec à Magistratu civili subveniri possit, sufficiens causa nulla esse potest conjugii vinculum dissolvendi *o*. Atque hac quidem in re procedendi ordo publicus & regularis est observandus, nec personæ illæ quarum jus agitur, sunt suo arbitrio judiciove in causa propria permittendæ *p*.

o Mat, 16. 8, 9. 1 Cor, 7, 15. Mat. 19. 6. *p* Deut, 24, 1, 2, 3, 4.

CAP. XXV *De Ecclesia.*

Sect. 1. CAtholica sive Universalis Ecclesia, ea quæ est invisibilis, constat è toto electorum numero, quotquot fuerunt, sunt, aut erunt unquam in unum collecti, sub Christo ejusdem Capite, estque sponsa, corpus, ac plenitudo ejus qui implet omnia in omnibus *a*.

a Eph, 1, 10, 22, 23, Eph, 5. 23, 27, 32, Col, 1, 18,

Sect. 2. Ecclesia visibilis, (quæ etiam sub Evangelio, Catholica est & Universalis, non autem unius gentis finibus ut pridem sub lege circumscripta) ex iis omnibus constat, undecunque terrarum sint, qui veram Religionem profitentur *b*, una cum eorundem liberis, *c*, estque Regnum Domini Jesu Christi *d*, Domus & familia Dei *e*, extra quam quidem ordinarie fieri nequit ut quivis salutem consequatur *f*.

b 1 Cor, 1. 2, 1 Cor, 12, 12, 13. Psal, 2, 8, Apoc, 7, 9, Rom, 15, 9. 10, 11. 12, *c* 1 Cor. 7, 14, Act. 2, 39. Ezek. 16, 20, 21, Rom, 11. 16, Gen, 3. 15, Gen. 17. 7. *d* Mat. 13, 47. Isa, 9, 7, *e* Eph, 2, 19. Eph, 3. 15. *f*, Act 2. 47.

Sect. 3

Sect. 3. Catholicæ huic Ecclesiæ visibili dedit Christus ministrorum ordinem, oracula, ac instituta Dei ad sanctos usque ad finem mundi in hac vita colligendos simul & perficiendos, in quem finem præsentiâ suâ spirituque secundum ipsius promissionem, eadem reddit efficacia *g*.

g 1 Cor. 12, 28. Eph, 4, 11, 12, 13. Mat, 28, 19, Isa, 56, 21,

Sect. 4. Ecclesia hæc Catholica extitit quandoque magis, quandoque minus visibilis *h*. Ecclesiæ autem particulares (quæ sunt illius membra) eo magis minusve puræ sunt, quo majori aut minori cum puritate in iis docetur excipiturque Evangelii doctrina, administrantur divina instituta cultúsque publicus celebratur *i*.

h Rom. 11, 3, 4, Apoc, 12, 6. 14, *i* Apoc. 2, & 3, cap, per, tot, 1 Cor, 5. 6, 7.

Sect. 5, Purissimæ omnium quæ in terris sunt Ecclesiæ, cùm mixturæ, tum etiam errori sunt obnoxiæ *k*, coùsque autem nonnullæ degenerárunt, ut ex Ecclesiis Christi factæ demum sint ipsius Satanæ Synagogæ *l*; nihilominus tamen nunquam deerit in terris Ecclesia, quæ Deum colat secundum ipsius voluntatem *m*,

k 1 Cor, 13, 12, Mat. 13. 24, 25. 26, 27, 28, 29, 30, 47. *l* Apoc, 18, 2. Rom, 11, 18. 19 20, 21, 22. *m* Mat, 16, 18. Psal, 72, 17, Psal, 102. 28, Mat, 28, 19, 20.

Sect. 6. Ecclesiæ caput extra unum Dominum Jesum Christum nullum est *n*; nec ullo sensu caput ejus esse potest Papa Romanus, qui est insignis ille Antichristus, homo ille peccati & perditionis filius; in Ecclesia semet efferens adversus Christum, & supra quicquid dicitur Deus *o*.

n Col. 1, 18, Eph, 1, 22, *o* Mat, 23, 8, 9, 10, 2 Thes, 2, 3, 4, 8, 9, Apoc, 14, 6,

CAP.

CAP. XXVI. De Communione Sanctorum.

Sect. 1. SAncti omnes, qui capiti suo Jesu Christo per spiritum ejus ac per fidem uniuntur, gratiarum ejus, perpessionum mortis, resurrectionis ac gloriæ ejus habent communionem *a*; atque inde etiam amore conjuncti sibimet invicem mutuam donorum suorum gratiarumque societatem quandam ineunt *b*, ac ad ejusmodi officia præstanda publica & privata obligantur, quæ ad mutuum eorum bonum conducant, cum quoad internum, tum etiam quoad externum hominem *c*.

a 1 Ioh, 1, 3, Eph, 3, 16, 17, 18, 19, Ioh. 1, 16, Eph, 2, 5, 6, Phil, 3, 10, Rom, 6, 5, 6, 2 Tim, 2, 12, *b* Eph, 4, 15. 16 1 Cor, 12, 7, 1 Cor, 3, 21, 22, 23, Col, 2, 19, *c* 1 Thes, 5, 11, 14, Rom, 1, 11, 12, 14, 1 Ioh, 3, 16 17, 18, Gal. 6, 10,

Sect. 2, Qui sanctos, sese profitentur, sanctam illi societatem & communionem inire tenentur & conservare, cum in Divino cultu tum alia officia spiritualia præstando, quæ ad mutuam eorum ædificationem conferre possint *d*; Quin etiam porrò sublevando se mutuò in rebus externis pro ratione cujusque vel facultatum vel indigentiæ. Quæ quidem communio, prout opportunitatem Deus obtulerit, est ad eos omnes, qui ubivis locorum Domini Jesu nomen invocant, extendenda *e*.

d Heb, 10, 24, 25, Act, 2, 42, 46, Ita, 2, 3, 1 Cor. 11, 20, *e* Act. 2, 44, 45, 1 Ioh, 3, 17, 2 Cor, 8, & 9, cap. Act, 11, 29. 30.

Sect. 3, Hæc autem communio qua sancti cum Christo potiuntur, eos substantiæ Deitatis ejus neutiquam reddit participes, nec ullo respectu æquales Christo: Quorum utrumvis affirmare impium

impium est ac blasphemum *f*, neque sanè communio illa, quæ iis secum mutuo quatenus sanctis intercedit, cujusquam ad bona & possessiones suas jus privatum vel tollit vel imminuit *g*.

f Col. 1. 18. 19, 1 Cor. 8. 6. Isa. 42, 8. 1 Tim. 6. 15, 16. Psal. 45. 7. Heb. 1. 8. 9. *g* Exod. 20. 15. Eph. 4 28, Act. 5, 4.

CAP. XXVII. *De Sacramentis.*

Sect. 1. SAcramenta sunt fœderis gratiæ signa sacra & sigilla *a*, immediatè à Deo instituta *b*, ad Christum ejusque beneficia representandum, ad jus nostrum in illo confirmandum *c*, prout etiam ad illos qui Ecclesiam spectant à reliquis illis é mundo, visibili discrimine separandum *d*, utque ii solenniter devinciantur ad obedientiam & cultum Deo in Christo juxta verbum ejus exhibendum *e*.

a Rom. 4. 11. Gen, 17. 7, 10, *b* Mat, 28. 19, 1 Cor. 11. 23. *c* 1 Cor, 10, 16. 1 Cor. 11, 25. 26, Gal. 3. 7. *d* Rom, 15. 8. Exod, 12, 48, Gen, 34. 14. *e* Rom. 6. 3. 4. 1 Cor. 10. 16. 21.

Sect. 2. In Sacramento quolibet est inter signum & rem significatam relatio quædam spiritualis sive Sacramentalis unio; unde fit ut alterius nomina & effectus alteri quandoque tribuantur *f*,

f Gen. 17. 10. Mat, 26. 27. 28. Tit 3. 5.

Sect. 3. Quæ in Sacramentis sive per eà ritè adhibita, exhibetur gratia, per vim aliquam iis intrinsecam non confertur, neque ex intentone vel pietate administraptis pendet Sacramenti vis ac efficacia *g*, verùm ex operatione spiritûs *h*, ac verbo institutionis, quod complectitur cùm præceptum, unde celebrandi Sacramenti potestas fit, tum etiam promissionem de beneficiis dignè percipientibus exhibendis *i*.

g Rom, 2,

g Rom. 2, 28. 29. 1 Pet, 3, 21. *h* Mat, 3, 11. 1 Cor 12, 13. Mat, 26, 27. 28, Mat, 28, 19, 20.

Sect 4. Sacramenta duo tantùm sunt à Christo Domino nostro in Evangelio instituta, Baptismus scilicet, & Cœna Domini, quorum neutrum debet nisi à Ministro verbi legitimè ordinato dispensari *k*.

k Mat, 28, 19. 1 Cor, 11, 20, 23, 1 Cor. 4, 1, Heb, 5, 4,

Sect 5. Sacramenta Veteris Testamenti si res spirituales per ea significatas exhibitásque respiciamus. quoad substantiam eadem fuere cum his sub Novo *l*,

l 1 Cor, 10. 1, 2, 3, 4,

CAP. XXVIII. *De Baptismo.*

Sect 1. BAptismus est Sacramentum Novi Testamenti, à Jesu Christo institutum *a*, non solùm propter solennem personæ baptizatæ in Ecclesiam visibilem admissionem *b*, verùm etiam ut signum eidem sit, & sigillum cùm fœderis gratiæ *c*, tum suæ in Christum insitionis *d*, regenerationis *e*, remissionis peccatorum *f*, ac sui ipsius Deo, per Christum dedicationis, ad ambulandum in vitæ novitate *g*. Quod quidem Sacramentum è Christi ipsius mandato est in Ecclesia ejus ad finem usq; mundi retinendum *h*,

a Mat. 28, 19, *b* 1 Cor. 12, 13, *c* Rom, 4, 11. Col 2, 11, 12, *d* Gal, 3, 27, Rom, 6, 5, *e* Tit, 3, 5, *f* Mar, 1, 4. *g* Rom, 6, 3, 4, *h* Mat, 28, 19. 20,

Sect, 2. Elementum externum in hoc Sacramento adhibendum est Aqua, quâ baptizari debet admittendus, à ministro Evangelii legitimè ad hoc vocato, in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti *i*.

i Mat. 3.

i Mat, 3, 11, Ioh, 1, 33, Mat, 28, 19, 20.

Sect. 3. Baptizandi in aquam immersio necessaria non est; verum Baptismus ritè administratur aquâ supersusâ vel etiam insperſa baptizando k.

k Heb, 9, 10. 19, 20, 21. 22, Act, 2, 41, Act, 16, 33, Mar, 7, 4.

Sect. 4. Non illi solum qui fidem in Christum eique se obedientes sore actu quidem profitentur l verum etiam infantes qui à Parente vel altero vel utroque fideli procreantur, sunt baptizandi m.

l Mar. 16, 15, 16, Act, 8, 37, 38, m Gen, 17, 7, 9, Gal, 3, 9, 14, Col. 2, 11, 12, Act. 2. 38. 39. Rom. 4, 11, 12 1 Cor, 7, 14, Mat, 28, 19, Mar, 10, 13, 14, 15, 16, Luc, 18, 15.

Sect. 5 Quamvis grave peccatum sit institutum hoc despicatui haberi vel negligere n; non tamen ei salus & gratia ità individue annectuntur, ut absque illo nemo unquam regenerari aut salvari possit o, aut quasi indubium omninò sit generari omnes qui baptizantur p,

n Luc, 7, 30, Exod, 4, 24. 25, 26 o Rom. 4, 11, Act, 10, 2. 4, 22, 31, 45, 47. p Act, 8, 13. 23,

Sect 6. Baptismi efficacia ei temporis momento quo administratur non astringitur q. Nihilominus tamen, usu debito hujus instituti non offertur solum promissa gratia, verùm etiam omnibus (tam infantibus quàm adultis) ad quos gratia illa è consilio Divinæ voluntatis pertinet, per Spiritum Sanctum in tempore suo constituto realiter confertur & exhibetur r.

q Ioh, 3, 5. 8. r Gal, 3, 27, Tit, 3, 5, Eph, 5, 25, 26, Act, 2, 38, 41,

Sect. 7, Sacramentum Baptismi eidem personæ non est nisi semel administrandum s.

s Tit. 3, 5.

CAP.

CAP. XXIX. *De Cœnâ Domini.*

Sect. 1. DOminus noster Iesus eâdem quâ prodebatur nocte instituit corporis & sanguinis sui Sacramentum, *Cœnam Domini* quam dicimus, in Ecclesia sua ad finem usque mundi celebrandum, in perpetuam memoriam sacrificii sui ipsius in morte suâ oblati, & ad beneficia istius omnia verè fidelibus obsignandum; in eorum item alimentum ac incrementum in Christo spirituale; quoque ad officia cuncta præstanda, prius quidem illi debita, arctiori adhuc nodo tenerentur; ut vinculum denique ac pignus foret communionis illius quæ iis cum Christo & secum ipsius mutuo, tanquam corporis ipsius mystici membris intercedit *a*.

a 1 Cor. 11. 23. 24. 25, 26. 1 Cor, 10. 16, 17, 21. 1 Cor. 12, 13.

Sect. 2. In hoc Sacramento non Patri suo offertur Christus, sed neque inibi fit reale aliquod sacrificium ad peccatorum remissionem vivis aut mortuis procurandum *b*, verum unicæ istius oblationis, quâ Christus semet ipsum ipse in cruce, & quidem omnino semel obtulit, commemoratio solùm; unà cum spirituali propterea laudis omnimodæ Deo reddiræ oblationis *c*. Unde Pontificiorum istud sacrificium Missæ (uti loqui amant) planè detestandum sit oportet, utpote maxime injurium uni illi unicoque Christi sacrificio quod quidem unica est pro peccatis electorum universis propitiatio *d*.

b Heb. 9, 22, 25. 26, 28. *c* 1 Cor. 11. 24. 25. 26. Mat. 26. 26. 27. *d* Heb. 7. 23. 24. 27. Heb. 10. 11. 12. 14 18

Sect. 3. In hoc suo instituto præcepit Dominus Iesus Ministris suis, verbum institutionis populo declarare,

declarare, orare ac elementis panis scilicet ac vino benedicere, eaque hac ratione à communi ad sacrum usum separare, quin etiam panem accipere & frangere; poculum item in manus accipere, atque (communicantibus unà ipsis) utrumque communicantibus exhibere *e*, neminí autem à congregatione tunc absenti *f*.

e Mat. 26. 26. 27. 28. Mar. 14. 22. 23. 24. Luc. 22. 19, 20. 1 Cor. 11, 23, 24, 25, 26, *f* Act. 20. 7. 1 Cor. 11. 20.

Sect. 4. Missæ privatæ, sive perceptio hujusce Sacramenti à solo vel Sacerdote vel alio quovis *g*; prout etiam poculi à populo detensio *h*, elementorum adoratio, quòque adorentur elevatio aut circumgestatio, ut & prætextu religiosi usus cujuscunque asservatio, sunt quidem omnia tum hujusce Sacramenti naturæ, tum Christi institutioni planè contraria *i*.

g 1 Cor. 10. 6. *h* Mar. 14. 23. 1 Cor. 11, 25. 26. 27. 28. 29. *i* Mat. 15. 9.

Sect. 5. In hoc Sacramento externa elementa ad usus à Christo institutos ritè separata, ità ad eum crucifixum referuntur, ut rerum quas repræsentant nominibus (corporis nempe ac sanguinis Christi) veré quidem, at Sacramentaliter tantum, sint nuncupata *k*, manent siquidem adhuc quoad substantiam & naturam quàm antea fuerant *l*.

k Mat. 26. 26. 27. 28. *l* 1 Cor. 11. 26. 27. 28 Mat 26. 29.

Sect. 6. Doctrina illa quæ substantiæ panis ac vini in substantiam corporis & sanguinis Christi conversionem (transubstantiatio vulgo dicitur) sive illam per Sacerdotes consecrationem, sive quomodocunque demum fieri statuit, non Scripturæ solùm; verùm etiam communi omnium sensui ac rationi adversatur, sacramenti naturam

exercit. superstitionis multifariæ causa extitit atq; etiammum existit, imo verò & crassissimæ idolatriæ *m*,

m Act. 3, 21, 1 Cor, 11, 24, 25. 26, Luc, 24, 6, 39,

Sect. 7. Digné communicantes, Elementa in hoc Sacramento visibila dum participant *n*, unà cum iis interné Christum Crucifixum & beneficia mortis ejus universa reverà & realiter, (modo, non carnali quidem aut corporeo sed spirituali) per fidem recipiunt eisque vescuntur. Corpus siquidem & sanguis Christi non corporeo aut carnali modo, in, cum, vel sub pane ac vino, realiter tamen, aut spiritualiter credentium fidei in hoc instituto non minus quam externis sensibus elementa ipsa, sunt præsentia *o*,

n 1 Cor. 11, 28. *o* 1 Cor, 10, 16

Sect 8. Homines improbi & ignari externa licet in hoc sacramento percipere possint elementa, rem tamen per ea significatam non recipiunt; verum indigne illuc accedendo rei fiunt corporis ac sanguinis Dominici ad sui ipsorum condemnationem: Quapropter homines impii & ignari prout communioni cum Deo potiundæ nullatenus sunt idonei, ita prosus indigni sunt qui accedant ad mensam Domini; neque sine gravi in Christum peccato, possunt (quamdiu tales esse non desiderint) Sacra hæc mysteria participare *p*, vel ad ea participandum admitti *q*

p 1 Cor, 11, 27, 29. 29, 1 Cor, 6, 14, 15. *q* 1 Cor. 5, 6, 7, 13, 2 Thes, 3. 6. 14, 15, Matt, 7, 6.

CAP. XXX De Censuris Ecclesiasticis,

Sect 1. DOminus Jesus quatenus Rex & Caput Ecclesiæ suæ constituit in ea regimen

regimen, quod in officiariorum Ecclesiasticorum manu foret, distinctum à Civili Magistratu *a*.

a Isa. 9, 6. 7, 1 Tim. 5, 17. 1 Thes. 5, 12. Act. 20. 17, 18. Heb. 13, 7, 17. 24. 1 Cor. 12, 28. Mat. 28, 18. 19. 20.

Sect. 2. Officiariis hisce claves regni cœlorum sunt commissæ; quarum virtute obtinent potestatem peccata vel retinendi pro varia peccantium conditione; impœnitentibus quidem regnum illud tam per verbum quàm per censuras occludendi, peccatoribus vero pœnitentibus tam evangelii ministerio, quam absolutione à censuris idem aperiendi, prout occasio postulaverit *b*.

b Mat. 16, 19. Mat. 18, 17. 18. Joh. 20. 21. 22. 23. 2 Cor. 2. 6, 7, 8.

Sect. 3. Omnino necessariæ sunt censuræ Ecclesiasticæ, lucrandis fratribus delinquentibus, eisque in viam reducendis. reliquis autem à similibus delictis deterrendis, fermento illi malo, ne totam massam inficiat, expurgando; ad honorem Christi & Sanctam Evangelii professionem vindicandum, ut prævertatur denique ira Dei, quæ merito in ecclesiam accendi posset, si ipsius fœdus, hujusque sigilla ab insigniter ac pertinaciter delinquentibus impunè profanari pateretur *c*.

c 1 Cor. cap. 5. per totum. 1 Tim. 1. 20. Mat. 7, 6. 1 Tim. 1. 20. 1 Cor. 11, 27. Judæ v. 23.

Sect. 4. Quò melius autem hosce fines consequantur, procedere debent ecclesiæ officiarii, admonendo, à Sacramento Cœnæ Dominicæ ad tempus aliquod suspendendo, excommunicando denique ab ecclesia, pro ratione criminis, atque personæ delinquentis merito *d*.

d 1 Thes. 5, 12. 2 Thes. 3, 6. 14. 15. 1 Cor. 5, 4. 13. Mat. 18, 17. Tit. 3, 10.

CAP. XXXI. De Synodis & Conciliis.

Sect. 1. QUo melius gubernari, ulterius ædificari possit ecclesia, conventus ejusmodi fieri debent, quales vulgo Synodi & Concilia nuncupantur *a*,

Act. 15. 2. 4. 6.

Sect. 2. Quemadomodum licitum est Magistratibus Synodum Ministrorum aliorumque qui sunt idonei convocare, quibuscum de religionis rebus deliberent ac consultent *b*: Ita si Magistratus fuerint ecclesiæ hostes aperti, licebit Christi ministris à seipsis virtute officii eisve cum aliis idoneis, acceptà prius ab ecclesiis suis delegatione, in istiusmodi conventibus congregari *c*.

b Isa. 49. 23. 1 Tim. 2. 1. 2. 2 Chron. 19. 8. 9. 10. 11. 2 Chron. 29. & 30. cap. per totum Mat. 2. 4. 5. Prov. 11. 14. *c* Act. 15. 2. 4. 22. 23. 25.

Sect. 3. Synodorum & Conciliorum est, controversias Fidei & conscientiæ casus, Ministerialiter quidem, determinare; regulas ac præscripta quó melius publicus Dei cultus, ejusque ecclesiæ regimen ordinentur constituere, Querelas de mala administratione delatas admittere, deque iis authoritativè decernere. Quæ quidem decreta & decisiones, modo verbo Dei consenserint, cum reverentia sunt ac submissione excipienda; Non quidem solum quòd verbo Dei sint consentanea, verum etiam gratiâ potestatis ea Constituentis, ut quæ sit ordinatio Dei ad id in verbo suo designata *d*.

d Act. 15. 15. 19. 24. 27. 28. 29. 30. 31. Act. 16. 4. Mat. 18. 17. 18. 19. 20.

Sect. 4. Synodi omnes sive Concilia post Apostolorum tempora, seu generales sive particulares.

ticulares, errori sunt obnoxiæ, quin neque paucæ erraverunt: Proindeque fidei aut praxeos norma constituendæ non sunt, verùm in utriusque auxilii loco adhibendæ *e*.

e Eph. 2, 20, Act, 17, 11, 1 Cor. 2, 5, 2 Cor. 1, 24.

Sect. 5. Synodi & Concilia id solum quod ecclesiam spectat tractare debent & concludere, neque civilibus negotiis, quæ rem publicam spectant ingerere se debent, nisi humiliter supplicando in casibus, (si qui acciderint,) extraordinariis, aut consulendo, quoties id ab eis postulat Magistratus civilis, nempe quò conscientiæ illius satisfiat *f*.

f Luc, 12. 13. 14, Ioh, 18, 36.

CAP. XXXII. *De statu hominum post mortem, deque resurrectione mortuorum.*

Sect 1. HOminum corpora post mortem ad pulverem rediguntur, & corruptionem vident *a*. At animæ illorum (quæ quidem nec moriuntur nec obdormiunt) ut quæ subsistentiam habent immortalem, ad Deum continuo eatum datorem revertuntur *b*. Animæ quidem justorum jam tum perfectè sanctificatæ, cœlis supremis accipiuntur, ubi Dei faciem in lumine ac gloria intuentur, corporum suorum plenam redemptionem expectantes *c*: Animæ verò improborum conjiciuntur in Gehennam, ubi inter diros cruciatus in tenebris exterioribus conclusæ manent, ad judicium magni illius diei allervatæ *d*, Locum autem animabus à corpore solutis extra hosce duos Scriptura Sacra non agnoscit ullum.

a Gen, 3, 19, Act, 13, 36. *b* Luc. 23, 43. Eccl. 12. 7, Heb. 12, 23, 2 Cor, 5, 1. 6, 8, Phil, 1, 23. *c* Act, 3, 21. Eph, 4, 10, *d* Luc, 16, 23. 24. Act, 1, 25, Jud, v, 6, 7. 1 Pet, 3. 19.

Sect. 2. Novissimo illo die, qui comperientur in vivis non morientur quidem sed mutabuntur e; qui mortui fuerint resuscitabuntur omnes, ipsissimis iis corporibus quibus viventes aliquando fungebantur, ac non aliis, utut qualitate differentibus; quæ demùm animabus quæque suis æterno conjugio unientur f.

e 1 Thes. 4, 17. 1 Cor. 15. 51. 52. f Job. 19. 26. 27. 2 Cor. 15. 42. 43. 44.

Sect. 3. Injustorum corpora ad dedecus per potentiam Christi suscitabuntur; justorum autem corpora per spiritum ejus ad honorem, fientque hæc conformia corpori ipsius glorioso g.

g Act. 5. 24. 15. Joh. 28. 29. 1 Cor. 5. 42. Phil. 3. 21.

CAP. XXXIII. *De ultimo judicio.*

Sect. 1 DIem Deus designavit quo mundum in justitia judicabit per Jesum Christum a, cui à Patre data est omnis potestas & judicium b, Quo quidem die non solum judicabuntur Angeli apostatici c, verum etiam omnes homines quotquot usquam in orbe terrarum aliquando vixerint, coram Christi tribunali comparebunt, ut cogitationum, dictorum, factorumque suorum rationem reddant, recipiantque simul juxta id quod in corpore quisque fecerit, seu bonum fuerit sive malum d.

a Act. 17. 31. b Joh. 5. 22. 27. c 1 Cor. 6. 3. Jude v. 6. 2 Pet. 2. 4. d 2 Cor. 5. 10. Eccl. 12. 14. Rom. 2. 16. Rom. 4. 10. 12. Mat. 12. 36. 37.

Sect. 2 Eo autem consilio diem hunc præfixit Deus; quò nempe misericordiæ suæ constaret gloria ex æterna salute electorum, justitiæ autem ex damnatione reproborum, qui improbi sunt & contumaces. Tunc enim justi introibunt in vitam æternam, recipientque plenitudinem illam

lam gaudii ac refrigerii, quæ à præsentia Domini ventura sunt: Impii autem, qui Deum ignorant quique Evangelio Jesu Christi non morem gerunt, in æternos cruciatus detrudentur, æternaque perditione punientur à præsentia Domini, & à potentiæ ipsius gloria profligati e,

e Mat. 25. 31. Rom. 2. 5. 6. Rom. 9. 22. 23. Mat. 25. 21. Act. 3. 19. 2 Thes. 1. 6. 8. 9.

Sect. 3. Quemadmodum Christus nobis futurum esse aliquando diem judicii esse velit persuasissimum; tum quò omnes à peccato absterreantur, tum ob majus piorum solatium in rebus adversis f: ita sanè diem ipsum vult ab hominibus ignorari, quò securitatem omnem carnalem excutiant, & nunquam non sint vigilantes (quum qua hora venturus sit Dominus ignorant) utq; semper sint parati ad dicendum, Veni Domine, etiam cito veni g *Amen.*

f 2 Pet. 3. 11. 14. 2 Cor. 5. 10. 11. 2 Thes. 1. 5. 6 7. Luc. 21. 27. 28. Rom. 8. 23. 24. 25. g Mat. 24 36. 42. 43. 44. Mar. 13 35. 36 37. Luc. 12. 35. 36 Apoc. 22. 20.

Catechiſmus major.

QUÆSTIO.

Q. Uinam eſt hominis finis ſummus ac præcipuus?

R, Finis hominis ſummus ac præcipuus eſt Deum glorificare *a*, eodémque perfectè frui in æternum *b*.

a Rom. 11, 36, 1 Cor. 10. 31. *b* Pſal. 73, 24, Ioh. 17. 21. 22. 23.

Q. Unde conſtat eſſe Deum?

R. Ipſiſſimum in homine naturæ lumen, operáque Dei eſſe Deum luculenter manifeſtant *c*: ſolum autem ipſius verbum Spirituſque eum hominibus revelant ſufficienter ac efficaciter ad ſalutem *d*.

c Rom. 1, 19. 20, Pſal. 19. 1. 2. 3. Act. 17. 28. *d* 1 Cor. 2. 9, 10, 2 Tim. 3. 15. 16. 17. *Iſa* 59, 21.

Q. Quid eſt verbum Dei?

R, Scripturæ Sacræ Veteris ac Novi Teſtamenti ſunt Verbum Dei, unica illa fidei ac obedientiæ regula *f*.

e 2 Tim. 3. 16, 2 Pet. 1. 19, 20, 21, *f* Eph. 2. 20. Apoc. 22. 18. 19, *Iſa*. 8, 20, Luc. 16. 29, 31, Gal. 1. 8, 9, 2 Tim. 3. 15. 16.

Q. Quibus modis mediiſque conſtat Scripturas eſſe verbum Dei?

R. Scriptura ſe oſtendunt eſſe Verbum Dei, majeſtate ſua *g* & puritate *h*, partium omnium conſenſu *i*, totiuſque ſcopo, ut Deo nempe omnis gloria tribuatur *k*. lumine ſuo & vi mirabili cum convincendi tum convertendi peccatores, fideles autem conſolandi ac ædificandi ad

ſalu-

ſalutem *l*: eas autem eſſe ipſiſſimum Dei verbum, ſolus Dei Spiritus in Scripturis & cum Scripturis teſtimonium præbens in corde hominis plenè illi poteſt perſuadere *m*.

g Hoſ. 8. 12. 1 Cor. 2. 6, 7. 13, Pſal. 119 18, 129. *h* Pſal. 12. 6. Pſal. 119. 140. *i* Act. 10. 43. Act. 26, 22 *k* Rom, 3. 19. *l* Act, 18, 28. Heb. 4. 12. Iac. 1. 18. Pſal. 19, 7, 8, 9, Rom. 15, 4. Act. 20. 32. *m* Ioh. 16. 13. 14, 1 Ioh. 2, 20. 27, Ioh, 20. 32.

Q. *Quid eſt quod præcipuè docent Scripturæ?*

R. Duo imprimis ſunt quæ Scripturæ docent, quid homo de Deo credere debeat, quidq; officii ab homine Deus exigat *n*.

n 2 Tim. 1, 13.

Q. *Quid autem de Deo nobis è Scripturis innoteſcit?*

R. Innoteſcunt nobis è Scripturis quid ſit Deus *o*, Perſonæ in Deitate *p* decreta ejus *q*, eorumque executio *r*.

o Heb, 11. 6. *p* 1 Ioh. 5. 7. *q* Act. 15. 14, 15. 18, *r* Act. 14. 27. 28.

Q. *Quid eſt Deus?*

R. Deus eſt ſpiritus *ſ*, in ſeipſo & à ſeipſo eſſentia *t*, gloria *u*, beatitudine *x*, ac perfectione *y*, infinitus; ad omnia ſufficiens *z*, æternus *a*, immutabilis *b*, incomprehenſibilis *c*, ubiq; præſens *d*, omnipotens *e*, omniſcius *f*, ſapientiſſimus *g*, ſanctiſſimus *h*, juſtiſſimus *i*, ſummè miſericors, ac benignus, ſummè longanimis, abundansque bonitate ac veritate *k*.

ſ Ioh, 4. 24. *t* Exod, 3. 14. Job. 11. 7, 8. 9. *u* Act. 7. 2, 1 Tim. 6. 15, *x* Mat. 5. 48. *y* Gen. 17, 1, *z* Pſal. 90. 2. *a* Mal, 3, 6, Iac. 1. 17, *b* 1 Reg, 8, 27. *c* Pſal. 139. 1, ad 13. *d* Apoc. 4. 8. *e* Heb. 4. 13. Pſal. 147. 5. *f* Rom. 16. 27. *g* Iſa, 6. 3. Apoc. 15. 4. *h* Deut. 32, 4. *i* Exod. 34. 6.

Q. An

Q. *An sunt plures uno Deo?*

R. Unicus est (non plures) vivens nempe verusque Deus *k*.

k Deut. 6, 4. 1 Cor. 8. 4. 6. Jer. 10. 10.

Q. *Quot sunt Personæ in Deitate?*

R. Tres in Deitate sunt personæ, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, suntque hi tres unus verus æternus Deus, iidem substantiâ, potentiâ & gloriâ coæquales, proprietatibus licet suis personalibus inter se distincti *l*.

l 1 Joh. 5. 7. Mat. 3. 16. 17. Mat. 28, 19. 2 Cor. 13. 14. Joh. 10, 30.

Q. *Quænam sunt trium Personarum in Deitate proprietates personales?*

R. Patri proprium est Filium gignere *m*. Filio proprium à Patre gigni *n*, Spiritui autem sancto procedere à Patre Filioque ab omni retro æternitate *o*.

m Heb. 1. 5. 6. 8. *n* Joh. 1, 14. 18. *o* Joh. 19. 26. Gal. 4. 6.

Q. *Unde constat Filium & Spiritum Sanctum esse Deum, Patrique coæquales?*

R. Filium & Spiritum Sanctum esse Deum Patrique coæquales demonstrant Scripturæ sacræ nomina *p*, attributa *q* opera *r*. cultumque ejusmodi eis tribuendo, quæ soli Deo propria sunt & peculiaria *s*.

p Isa. 6. 3. 5. 8. Joh. 12, 41. 1 Joh. 5. 20. Act. 5. 3. 4. *q* Joh. 1. 1. Isa. 9, 6. Joh 2. 24. 25, 1 Cor. 2. 10. 11. *r* Col. 1. 16. Gen. 1. 2. *s* Mat. 28, 19. 2 Cor. 13. 14.

Q. *Quid sunt decreta Dei?*

R. Decreta Dei sunt consilii voluntatis ejus actus liberi, sancti, sapientes *t*. quibus ab omni æterno quæcunque tempore eveniunt ad suam ipsius gloriam

gloriam immutabiliter præordinavit *u*, imprimis verò quæ Angelos ſpectant homineſque.

t Eph. 4, 11, Rom. 11, 33. Rom. 9, 14. 15 *u* Eph. 1. 4. 11 Rom. 9. 22, 23. Pſal 33. 11.

Q. *Quid autem de Angelis hominibuſque præcipue decrevit Deus?*

R. Deus decreto æterno ac immutabili ex mero amore, in laudem glorioſæ ſuæ gratiæ ſtato tempore manifeſtandæ, nonnullos Angelorum elegit ad gloriam *, uti & hominum aliquos elegit in Chriſto ad vitam æternam, ſimul, & ad media quibus eam conſequantur *x*: idem pro ſuprema ſua poteſtate, ac ſecundum inſcrutabile voluntatis ſuæ conſilium (quo favorem exhibet abſtinetve pro ſuo ipſius beneplacito) reliquos præteriit, ad ignominiam & iram pro peccatis eorum infligendam præordinavit, in laudem gloriæ juſtitiæ ſuæ *y*

* 1 Tim, 5, 21. *x* Eph, 1. 4. 5. 6. 2 Theſ. 2. 13. 14. *y* Rom, 9, 17. 18, 21. 22. Mat, 11, 25. 26. 2 Tim, 2. 20. Jud. ver, 4. 1 Pet, 2, 8.

Q. *Quomodo decreta ſua exequitur Deus?*

R. Deus exequitur decreta ſua creationis operibus ac providentiæ, ſecundum præſcientiam ipſius infallibilem, voluntatiſque ſuæ conſilium liberum ac immutabile *z*.

z Epheſ. 1, 11.

Q. *Quid eſt Creationis opus?*

R. Opus Creationis illud eſt, quo Deus in principio per verbum potentiæ ſuæ mundum hunc & quæ in eo continentur univerſa ſex dierum ſpatio ex nihilo condidit, propter ſemetipſum, atque omnia quidem valde bona *a*,

a Gen. 1. per totum Heb. 11, 3. Prov. 16. 4.

Q. *Quales creavit Deus Angelos?*

R. Angelos *b*, omnes Deus creavit *Spiritus c*, immortales *d*, ſanctos *e*, ſcientiâ præſtantes *f*, potentiâ valentes *g*, ad ipſius mandata exequendum, nomenque celebrandum *h*, non tamen immutabiles *i*,

b Col 1. 16 *c* Pſal. 104. 4. *d* Mat, 22. 30. *e* Mat. 25. 31. *f* 2 Sam. 14. 17. Mat, 24. 36. *g* 2 Theſ 1. 7. *h* Pſal. 103. 20. 21. *i* 2 Pet. 2. 4.

Q. *Qualem creavit Deus hominem?*

R. Poſtquam Deus conſiderat omnes alias creaturas, hominem creavit, marem quidem fœminamque *k*, viri corpus, *e* terræ pulvere *l*, fœminæ autem è coſta viri fabricavit *m*; imbuitq; animabus viventibus, rationalibus, ac immortalibus *n*, ad ſuam ipſius imaginem, creavit eos *o*, in cognitione *p*, juſtitia & ſanctitate *q*; habentes divinam legem in cordibus ſuis inſcriptam *r*, eandemque implendi vires *ſ* dominium etiam habentes in creaturas *t*, poſſibilitatis tamen iſthoc ſtatu excidendi haud immunes *u*:

k Gen 1. 27. *l* Gen. 2. 7, *m* Gen. 2, 22. *n* Gen. 2. 7. cum Job. 35. 11. & Eccleſ. 12. 7. & Mat. 20. 28. & Luc. 23, 43. *o* Gen. 1. 27. *p* Col. 3. 10. *q* Eph. 4. 24. *r* Rom. 2. 14. 15. *ſ* Eccl, 7. 29. *t* Gen. 1, 28. *u* Gen. 3. 6, Eccl. 7. 29.

Q. *Quænam ſunt opera Divinæ providentiæ?*

R. Opera divinæ providentiæ ſunt Dei ſanctiſſima *, ſapientiſſima *x*, ac Potentiſſima creaturarum ſuarum omnium conſervatio *y*, ac gubernatio *z*, earumque ut & actionum ab iis profluentium *a*, ad ſuam ipſius gloriam ordinatio *b*,

* Pſal 145. 17. *x* Pſal. 104. 24. Iſa. 28. 29. *y* Heb 1. 3. *z* Pſal, 103, 19. *a* Mat. 10. 29, 30. 31. Gen. 45. 7. *b* Rom, 11, 36. Iſa, 63. 14.

Q. *Qualis eſt Dei erga Angelos providentia?*

R. Nonnullis angelorum providentiâ ſuâ permiſit

miſit Deus præfracto animo ſemet, ac nunquam inde recuperandos, in peccatum & damnationem præcipitare *c*, hoc tamen reliquaque eorum peccata omnia terminis ſuis circumſcribens, dirigenſque ad ſuam ipſius gloriam *d*: reliquos autem in ſanctitate ac beatitudine ſtabilivit *e*: utriſque vero pro arbitrio ſuo utitur *f*, potentiam, miſericordiam, ac juſtitiam ſuam adminiſtrando *g*.

c Jude. v. 6. 2 Pet. 2. 4. Heb. 2. 16. Ioh. 8. 44. *d* Job. 1. 12. Mat. 8. 31. *e* 1 Tim. 5. 21. Mar. 8. 38. Heb. 12. 22. *f* Pſal. 104. 4. *g* 2 Reg. 19. 35. Heb. 1. 14.

Q. *Qualis erat providentia Dei circa hominem in ſtatu creationis?*

R. Providentia Dei circa hominem in ſtatu creationis hujuſmodi fuit: eum in paradiſo collocavit, eamque illi colendam dedit, illi fructibus terræ veſcendi fecit poteſtatem *h*, creaturas omnes illius imperio ac dominio ſubjugavit *i*. conjugium inſtituit quod ei foret in ſubſidium *k*; ad communionem ſui ipſius eum admiſit *l*. Sabbatum inſtituit *m*, fœdus cum eo ſancivit, vitæ quidem, ſub conditione obedientiæ perſonalis, perfectæ ac perpetuæ *n*; cujus arbor vitæ pignus erat *o*, eſu arboris ſcientiæ boni malique ſub pœna mortis eidem interdixit *p*.

h Gen. 2. 8. 15. 16. *i* Gen. 1, 28. *k* Gen. 2. 18. *l* Gen. 1. 26. 27, 28, 29. Gen. 3. 8. *m* Gen. 2. 3. *n* Gal. 3. 12. *o* Gen. 2. 9. *p* Gen. 2, 17.

Q. *Perſtititne homo in eo quo Deus illum primitus creavit ſtatu?*

R. Primi noſtri parentes, libertati voluntatis ſuæ permiſſi, Satanæ tentatione inducti, mandatum Dei tranſgreſſi ſunt è fructu vetito comedendo, eoque facto, ſtatu innocentiæ, in quo creati fuerant, exciderunt *q*.

q Gen. 3. 6. 7. 8. 13. Eccl. 7. 29. 2 Co. 11. 3.

Q. *Totumne genus humanum lapſum eſt in prima illa tranſgreſſione?*

R. Quandoquidem fœdus cum Adamo tanquam perſona publica, tum ſuo, tum poſterorum ſuorum nomine ictum erat, exinde factum eſt ut humanum genus univerſum ab illo generatione ordinaria procreatum *r.* in ipſo peccârit, & una cum ipſo ceciderit in prima illa tranſgreſſione *ſ.*

r Act. 17, 26, *ſ.* Gen, 2, 16, 17. cum. Rom. 5. 12. ad 20 cum 1 Cor, 15. 21. 22.

Q. *In qualem ſtatum præcipitavit lapſus hic humanum genus?*

R. Lapſus hic humanum genus in ſtatum peccati ac miſeriæ præcipitavit *t*,

t Rom. 5. 12. Rom, 3. 23.

Q. *Quid eſt peccatum?*

R. Peccatum eſt defectus quilibet conformitatis cum lege Divina, vel tranſgreſſio cujuſvis Divinæ legis, quæ data eſt in regulam creaturæ rationali *u*.

u 1 Joh 3, 4 Gal. 3. 10, 12.

Q. *In quo conſiſtit ſtatus illius, in quem lapſus eſt homo, peccaminoſitas?*

R, Status illius, in quem lapſus eſt homo, peccaminoſitas conſiſtit in reatu primi peccati quod admiſit Adamus *, in carentiâ illius juſtitiæ in qua idem eſt creatus, ut etiam in corruptione naturæ ſuæ, unde inhabilis prorſus, ac impotens factus eſt ad bonum omne ſpirituale; eique planè oppoſitus, ad malum autem omne proclivis penitus & quidem perpetuo *x*, quod *peccatum originale* vulgo dicitur, indeque proveniunt peccata omnia actualia *y*.

* Rom,

* Rom. 5. 12. 19. x Rom. 3. 10, ad 20. Eph. 2. 1. 2. 3. Rom. 5. 6, Rom. 8. 7. 8, Gen. 6. 5. y Iac. 1. 14. 15, Mat. 15. 19.

Q. *Quomodo peccatum hoc originale á primis parentibus ad eorum poſteros derivatur?*

R, Peccatum originale à primis parentibus ad eorum poſteros derivatur per generationem naturalem; adeò ut omnes in peccato concepti natique ſint, quotquot ab iis ea ratione procreantur z.

z Pſal. 51. 5 Job. 14. 4. Iob. 15, 14. Iob. 3, 6.

Q. *Quam autem miſeriam intulit lapſus humano generi?*

R. Lapſus intulit humano generi non ſolum communionis cum Deo jacturam a, verum etiam iram ejus & maledictionem, adeò ut naturâ ſimus iræ filii b, Sataneæ mancipia c, & ſupplicijs quibuscunque meritiſſimè obnoxii, tam in hoc ſeculo quam futuro d

a Gen. 3. 8. 10. 24. b Eph. 2. 2. 3. c 2 Tim. 2. 26. d Gen. 2. 17, Lam. 3. 39. Rom. 6. 23. Mat 25. 41, 46. Jude v. 7.

Q. *Quænam ſunt peccati in præſenti ſeculo ſupplicia?*

R. Supplicia peccati in præſenti ſeculo ſunt, cùm interna, animi nempe cæcitas e, ſenſus reprobus f, illuſiones g, durities cordis h; conſcientiæ horror i, & affectus vilis k: tum etiam externa, cujuſmodi ſunt creaturarum noſtri cauſa maledictio Divina l, omniaque quotquot nobis adveniunt mala, ſive corporibus, ſive nominibus, fortunis, amicis, aut negotiis demum noſtris adverſentur m, una cum ipſa morte n.

e Eph. 4. 18. f Rom. 1. 28. g 2 Theſ. 2. 11. h Rom. 2. 5. i Iſa. 33. 14. Gen. 4. 13. Mat. 27. 4. k Rom. 1. 26. l Gen. 3. 17. m Deut. 28. 15, n Rom. 6. 21. 23.

Q. *Quæ ſunt peccati ſupplicia in futuro ſeculo?*

R. Supplicia peccati in ſeculo futuro ſunt, à jucundiſsima Dei præſentia ſeparatio ſempiterna, continui, æterni & exquiſitiſſimi animæ corporiſq; in igne gehennæ cruciatus *o*,

o 2 Theſ. 1. 9. Mat. 9. 44. 46. 48. Luc 16. 24.

Q. *An humanum genus univerſum perire ſinit Deus in ſtatu peccati ac miſeriæ?*

R. Univerſum genus humanum non deliquit in ſtatu peccati, ac miſeriæ periturum *p*, in quem ſcilicet inciderant primum fœdus violando (*fœdus operum q* vulgo dictum) verum præ mero amore ſuo ac miſericordia electos ſuos inde eripit, ac in ſtatum ſalutis eos transfert virtute novi fœderis, quod vulgo dicitur *fœdus gratiæ*

p 1 Theſ, 5. 9. *q* Gal 3, 10. 12. *r* Tit. 3. 4. 5. 6, 7. Gal. 3, 21: Rom, 3. 20. 21, 22.

Q. *Quocum initum eſt fœdus gratiæ?*

R. Fœdus gratiæ initum eſt cum Chriſto, Adamo ſecundo, atque in eo cum electis omnibus tanquam ipſius ſemine *ſ*.

ſ Gal. 3. 16. Rom. 5. 15. Iſa, 53. 10. 11.

Q. *Quomodo in ſecundo fœdere manifeſtatur gratia Dei?*

R Gratia Dei in ſecundo fœdere manifeſtatur, in quantum peccatoribus gratuito parat, offertque mediatorem *t*, ac per eum vitam & ſalutem *u*, Atque quò in illo jus obtineant fidem requirens conditionem *x*, electis omnibus Spiritum ſuum ſanctum promittit ac largitur *x*, qui fidem in iis illam *y*, una cum gratiis aliis ſalutaribus univerſis *z*, operetur, eoſque ſanctæ omni obedientiæ pares reddat ac idoneos *a*; ut quæ ſit genuinæ ipſorum veræque fidei *b*, & gratitudinis

tudinis erga Deum *e*, argumentum, viaque illis præscripta, quâ Deus voluit ad salutem perveniri *d*.

t Gen. 3. 15, *Isa*, 42, 6, *Joh.* 6, 27. *u* 1 Joh. 5. 11. 12, * *Joh.* 3, 16, Joh. 1. 12. *x* Prov. 1. 23. *y* 2. Cor, 4, 13. *z* Gal. 5. 22. 23, *a* Ezek 36. 27, *b* Jac. 2, 18. 22. *c* 2 Cor, 5. 14. 15, *d* Eph. 2. 10.

Q. *Fœdus gratiæ an uno semper fuerit eodemque modo administratum*?

R. Fœdus gratiæ non uno semper fuit eodemque modo administratum, verum administratio ejus sub Veteri Testamento ac sub novo est alia atque alia *e*.

e 2 Cor. 3, 6, 7, 8, 9.

Q. *Quomodo administratum est fœdus gratiæ sub Veteri Testamento*?

R, Sub Veteri Testamento fœdus gratiæ est administratum promissionibus *f*. Prophetiis *g*, & Sacrificiis *h*, circumcisione *i*, paschate *k*, aliisque typis ac institutis, quæ omnia Christum tunc futurum præsignificabant; ac pro ratione illorum temporum sufficiebant electis in fide in promissum Messiam ædificandis *l*; per quem illi plenam peccati remissionem ac salutem æternam tunc temporis sunt consecuti *m*.

f Rom. 15, 8. *g* Act. 3. 20. 24, *h* Heb, 10. 1. *i* Rom. 4, 11. *k* 1 Cor. 5. 7. *l* Heb, 8. 9, & 10 cap. Heb, 11. 13. *m* Gal. 3, 7. 8. 9, 14.

Q. *Quomodo administratur fœdus gratiæ sub Novo Testamento*?

R. Sub Novo Testamento exhibito jam Christo (qui est substantia) idem illud gratiæ fœdus administrabatur & usque debet administrari prædicatione verbi *n*, ut & administratione Sacramentorum Baptismi *o*, nempe & Cœnæ Dominicæ *p*, in quibus gratia salusque cunctis genti-

bus, plenius, evidentius, ac efficacius exhibetur *q*

n Mar, 16, 15, *o* Mat, 28. 19. 20. *p* 1 Cor. 11, 23, 24. 25, *q* 2 Cor. 3, 6, Heb, 8, 6, 10 11, Mat. 28. 19.

Q. *Quis eſt fœderis gratiæ Mediator*?

R. Fœderis gratiæ Mediator unicus eſt Dominus Ieſus Chriſtus *r*, qui cum eſſet æternus Dei Filius coeſſentialis Patri & coæqualis *ſ*, in plenitudine temporis homo factus eſt *t*, adeoque fuit, & uſque durat, Deus & homo, è naturis duabus integris diſtinctiſque, perſona unica in æternum *u*.

r. 1 Tim. 2. 5, *ſ* Ioh, 1, 1, 14. Ioh, 10. 30, *t* Gal. 4 4. *u* Luc. 1, 35, Rom, 9. 5. Col, 2. 9. Heb, 7. 24, 25

Q. *Quomodo autem Chriſtus, Filius Dei quum eſſet, factus eſt homo*?

R. Chriſtus Dei Filius factus eſt homo, dum corpus verum, animamque rationalem aſſumeret ſibi *, vi Spiritus Sancti in utero, éque ſubſtantia Virginis *Mariæ* conceptus, & ex eadem natus *x*, immunis tamen a peccato *y*.

* Ioh. 1, 14. Mat, 26, 38, *x* Luc, 1, 27. 31. 35. 42 Gal. 4, 4. *y* Heb, 4. 15, Heb, 7, 26.

Q. *Quæ neceſsitas id exegit ut Deus eſſet idem qui Mediator*?

R. Neceſſum erat ut Deus eſſet qui Mediator, cum ut humanam naturam ſub irâ Dei infinitâ, ac poteſtate mortis laborantem ſuſtentaret *z* quodammodo ſuffulciret nè ſuccumberet; tum verò etiam ut perpeſſionibus ſui obedientiæ ac interceſſioni pretium faceret ac efficaciam *a*. quò juſtitiæ Dei ſatisfaceret *b*, favorem ejus conciliaret *c*, populum acquireret peculiarem *d*, Spiritum ſuum iis daret *e*, eo umque hoſtes omnes debellaret *ſ*, ipſoſque perduceret ad æternam ſalutem *g*.

z Act. 2, 2 4, 25, Rom, 1, 4, Rom, 4. 25, Heb. 9. 14.

9. 14 *a* Act. 20. 28. Heb, 9, 14, Heb, 7, 25, 26, 27, 28 *b* Rom. 3, 24. 25, 26, *c* Eph, 1, 6, Mat, 3. 17. *d* Tit. 2. 13. 14. *e* Gal, 4, 6. *f* Luc, 1, 68. 69, 71, 74, *g* Heb. 5. 8, 9, Heb, 9, 11, 12, 13, 14, 15,

Q. *Quæ autem neceſſitas quamobrem homo eſſet Mediator;*

Oportebat Mediatorem eſſe hominem, quò naturam noſtram eveheret *h*, obedientiam legi præſtaret *i*, inque natura noſtra, cum pati poſſet tum intercedere *k*, ut infirmitatum noſtrarum ſenſu communi nobiſcum afficeretur *l*, ut nos denique Filiorum adoptionem reciperemus *m*, & conſolationem acceſſumque ad thronum gratiæ cum confidentia conſequeremur *n*,

h Heb, 2, 16, *i* Gal, 4, 4. *k* Heb, 2. 14. Heb, 7, 24, 25. *l* Heb, 4, 15, *m* Gal, 4, 5. *n* Heb, 4, 16,

Q. *Unde neceſſarium erat ut Mediator eſſet* Θεανθρωπος *ſive in una eademque perſona Deus & homo?*

R. Neceſſum erat ut Mediator, cujus erat Deum ac hominem conciliare, ipſe & Deus & homo exiſteret, & perſona quidem unica, ut opera utriuſque naturæ propria, à Deo pro nobis acceptarentur *o*, nos autem ut illis tanquam totius perſonæ operibus niteremur *p*,

o Mat. 1, 21. 23. Mat, 3, 17, Heb, 9, 14, *p* 1 Pet, 2, 6,

Q. *Quamobrem Mediatori noſtro inditum eſt nomen* Jeſus?

R. Mediatori noſtro nomen *Jeſus* inditum eſt, quoniam populum ſuum à peccatis eorum ſervat *q*.

q Mat, 1, 12.

Q. *Quare Mediator noſter vocabatur* Chriſtus

R. Mediator noſter ideo *Chriſtus* vocabatur, quoniam Spiritu Sancto ſupra menſuram unct-

us

us eſt *r*, adeòque ſeperatus, plenèque inſtructus, cum authoritate tum potentia *ſ*, ad munera Prophetæ *t*, Sacerdotis *u*, ac Regis Eccleſiæ ſuæ ***, exequendum, tam in humiliationis quàm exaltationis ſuæ ſtatu.

r Ioh, 3, 34, Pſal, 45, 7, *ſ* Ioh, 6, 27. Mat, 28, 18 19, 20. *t* Act. 3, 21, 22. Luc, 4, 18, 21, *u* Heb, 5, 5, 6. 7, Heb, 4, 14, 15, * Pſal, 2. 6. Mat, 21. 5, Iſa, 9, 6, 7, Phil, 2, 8, 9, 10, 11,

Q. *Quibus Modis exequitur Chriſtus munus Propheticum?*

R. Chriſtus exequitur Prophetæ munus Eccleſiæ ſuæ *x*, in unoquoque ſeculo integram Dei voluntatem *y*, de omnibus quæ illorum ædificationem ſpectant & ſalutem revelando *z*, per verbum quidem ſuum ſpiritumque *a*, variis tamen adminiſtrandi modis *b*,

x Ioh, 1, 18, *y* 1 Pet. 1, 10, 11, 12, *z* Heb, 1, 1, 2, *a* Ioh, 15, 15, *b* Act, 20, 32, Eph, 4, 11. 12, 13.

Q. *Quibus modis præſtat Chriſtus munus Sacerdotale?*

R, Chriſtus præſtat munus Sacredotis, ſeipſum in Sacrificium Deo immaculatum ſemel offerendo *c*, quod pro populi ſui peccatis reconciliatio foret *d*, prout etiam pro ipſis Perpetuò intercedendo *e*.

c Heb, 9, 14, 28, *d* Heb, 2, 17. *e* Heb, 7. 25,

Q. *Quomodo Regis munere defungitur Chriſtus?*

R Chriſtus exequitur munus Regium dum populum ſibi ex mundo vocat *f*, eoſque officiariis *g*, legibus *h*, atque cenſuris donat, atque inſtruit, quibus eos viſibili modò regit & gubernat *i*, dumque largitur electis ſuis gratiam ſalvificam *k*, eoſque obedientes remunerat *l*, peccantes caſtigat *m*, in tentationibus ac perpeſſioni-

bus

bus ſuſtentat ac conſervat *n*, hoſtes eorum omnes coercet ſuperatque *o*, omnia denique potentiâ ſua in ſui ipſius gloriam *p*, eorumque bonum ordinat *q*, quin etiam de reliquis omnibus ſupplicium ſumit, quotquot Deum ignorant & non obtemperant Evangelio *r*.

f Act. 13, 14. 15, 16, Iſa. 55. 4. 5. Gen. 49, 10, Pſal, 110, 3, *g* Eph, 4. 11, 12. 1 Cor, 12, 28, *h* Iſa, 33, 22. *i* Mat, 18, 17, 18, 1 Cor, 5, 4, 5, *k* Act, 5, 31, *l* Apoc, 22, 12, Apoc, 2, 10, *m* Apoc, 3, 19, *n* Iſa, 63, 9. *o* 1 Cor. 15, 25 Pſal, 110, per totum *p* Rom, 14, 10, 11, *q* Rom, 8, 28, *r* 2 Theſ, 1, 8, 9, Pſal, 2, 8, 9,

Q. *Quis erat ſtatus humiliationis Chriſti?*

R. Humiliationis Chriſti ſtatus erat humilis illa conditio quâ noſtri ergo gloriâ ſuâ ſemet exinanivit, formam ſervi in ſe ſuſcepit, cum in conceptione & ortu, tum in vita & morte imo verò etiam à morte uſque ad ejus reſurrectionem *f*.

f Phil, 2, 6, 7, 8, Luc, 1, 31, 2 Cor, 8, 9, Act, 2, 24,

Q. *Quomodo in conceptione & nativitate ſua humiliavit ſe Chriſtus?*

R. Chriſtus in conceptione & nativitate ſua ſemetipſum humiliavit, eo quod ab omni æterno Filius Dei quamvis eſſet in ſinu Patris, nihilominus tamen in plenitudine temporis Filius hominis fieri dignatus ſit; factus ex muliere humilis conditionis, ex eaque naſci, cum variis inſolitæ demiſſionis circumſtantiis *t*.

t Ioh, 14. 18, Gal, 4, 4. Luc, 2, 7.

Q. *Quomodo Chriſtus in vita ſua ſemet humiliavit?*

R. Chriſtus in vita ſua ſemet humiliavit legi, quam perfectè implevit *u*, ſubjiciendo ſemet *; quin-

quin etiam conflictando indignissimis mundi injuriis *x.* tentationibus Satanæ *y*, carnisque suæ infirmitatibus tam naturæ humanæ communibus, quam tenuem ipsius conditionem consequentibus *z*,

u Gal, 4. 4. * Mat. 5. 17, Rom, 5. 19. *x* Psal. 22. 6. Heb, 12. 2. 3, *y* Mat, 4, 1, ad 12, Luc, 4, 13 *z* Heb, 2, 17, 18, Heb. 4, 15, Isa, 52, 13, 14.

Q. *Quomodo Christus semet in morte sua humiliavit?*

R. Christus humiliavit se in morte sua, in quantum à Juda proditus *a*, à Discipulis suis derelictus *b*, à mundo ludibrio habitus ac rejectus *c*, damnatus à Pilato, à persecutoribus suis excruciatus *d*, & cum terroribus mortis ac potestatibus tenebrarum conflictatus, ponduseque iræ Divinæ *e*, quam senserat ac sustinuerat, animam suam deposuit oblationem pro peccatis *f*, ignominiosam, dolorificam ac malidictam crucis mortem subeundo, *g*.

a Mat, 27 4. *b* Mat. 26, 56. *c* Isa, 53, 2. 3. *d* Mat 27, 26, ad 50, *e* Luc, 22. 44, Mat, 27. 46 *f* Isa, 53 10, *g* Phil, 2, 8. Heb, 12, 2, Gal, 3. 13,

Q. *In quo constabat Christi post mortem humiliatio?*

R. Christi post mortem humiliatio in hoc constabat, quod sepultus fuerat *h*, atque in statu mortuorum & sub potestate mortis ad tertium usque diem commoratus *i*, quod aliàs quidem hisce verbis expressum est ac significatum *Descendit ad Infernos.*

h 1 Cor. 15. 3 4, *i* Psal. 16, 10. Act. 2. 24, 25, 26 27, 31. Rom. 6 9, Mat, 12. 40.

Q. *Quis erat exaltationis Christi status?*

R. Status exaltationis Christi complectitur

ejus

ejus reſurrectionem *k*, & aſcenſum *l*, ut & ſeſſionem ejus ad dextram Patris *m*, reditumque ad mundum judicandum *n*.

k 1 Cor, 15, 4, *l* Mar, 16, 19, *m* Eph, 1, 20. *n* Act. 1, 11, Act, 17, 31.

Q. *Quomodo erat Chriſtus in reſurrectione ſua exaltatus?*

R. Chriſtus in reſurrectione ſua eſt exaltatus, eo quod cum nullam vidiſſet corruptionem in morte (à qua impoſſibile erat eum detineri *o*) cum eodem ipſiſſimo, in quo paſſus eſt corpore una cum proprietatibus ejuſdem eſſentialibus *p*, (mortalitatis tamen expertis ut & communium reliquarum ad vitam hanc ſpectantium infirmitatum) animæ ſuæ denuo realiter unito *q*, ſua ipſius potentiâ fretus, à mortuis tertio die reſurrexerit *r*, unde ſemet eſſe filium Dei *ſ*, Divinæ juſtitiæ ſatisfeciſſe *t*, mortem, eumque qui poteſtatem ejus habebat debellâſſe *u*, denique ſe Dominum eſſe vivorum ac mortuorum ***, demonſtravit, Quæ quidem omnia tanquam perſona publica *x* & caput Eccleſiæ ſuæ præſtiterit, quo nempe illos juſtificaret *y*, in gratia vivificaret *z*, ſuppetias eis adverſus hoſtes *a*, ferret ut ipſi denique certum haberent ſe noviſſimo illo die à mortuis eſſe reſurrecturos *b*,

o Act. 2, 24, 27, *p* Luc. 24. 39, *q* Rom. 6, 9. Apoc. 1, 18, *r* Joh. 10. 18. *ſ* Rom. 1. 4, *t* Rom, 8. 34 *u* Heb, 2, 14. * Rom, 14. 9, *x* 1 Cor, 15, 21, 22. *y* Eph, 1, 20, 22, 23. Col, 1, 18, *z* Rom, 4, 25, *a* Eph 2. 1, 5, 6, Col, 2, 12, *b* 1 Cor. 15, 25. 26, 27, *c* 1 Cor, 15, 20,

Q. *Quomodo erat Chriſtus in aſcenſu ſuo exaltatus?*

R. Chriſtus erat in aſcenſu ſuo exaltatus eo quod

quod postquam Apostolis à resurrectione sua sæpius apparuisset, cumque iis esset conversatus, ea quæ Regni Dei sunt annuncians *d*, simul & potestatem ipsis faciens evangelium omnibus nationibus prædicandi *e*, post quadraginta demum à resurrectione sua dies, in natura nostra utque caput nostrum *f*, de hostibus triumphans *g*, visibiliter ascenderit in supremos cœlos, ut ibi pro hominibus dona acciperet *h*, ut effectus nostros eo usque elevaret *i*, nobisque locum præpararet *k*, ubi ipse manet manebitque usque ad secundum ipsius adventum in consummatione seculi *l*,

d Act. 1, 2, 3, *e* Mat. 28, 19, 20, *f* Heb, 6, 20. *g* Eph, 4. 8. *h* Act, 1, 9, 10, 11, Eph, 4. 10, Psal. 68. 18, *i* Col, 3. 1. 2, *k* Joh, 14, 3, *l* Act, 3, 21,

Q. *Quemodo exaltatur Christus sessione sua ad dextram Dei?*

R. Christus exaltatur sessione sua ad dextram Dei, eo quod qua Θεανθρωπος summam Dei Patris gratiam ac favorem consecutus sit *m*, una cum omni plenitudine gaudii *n*, gloriæ *o*, ac potentiæ in omnia quæ in cœlis ac in terris sunt *p* quodque Ecclesiam suam colligat, protegatque; eorum hostes prosternat, ministros suos populumque donis ac gratiis instruat *q*, ac pro iis intercedat *r*.

m Phil, 2, 9, *n* Act. 2. 28, Psal, 16, 11, *o* Joh, 17. 5. *p* Eph, 1, 22, 1 Pet, 3, 22, *q* Eph, 4. 10, 11, 12, *r* Rom, 8, 34.

Q. *Quomodo intercedit Christus?*

R. Christus intercedit in natura nostra coram Patre in cœlo jugiter comparendo *s*, cum obedientiæ suæ ac in terris oblati sacrificii merito *t*, quin etiam declarando, velle se meritum illud suum universis credentibus applicari *u*, omnes adversus

adversus eos criminationes diluendo; denique conscientiæ tranquillitatem lapsibus eorum quotidianis non obstantibus *x*, accessum ad thronum gratiæ cum confidentia *y*, eorumque cum personarum *z* tum obedientiæ *a*; acceptationem eis procurando.

s Heb, 9, 12, 24, *t* Heb, 1, 3. *u* Joh, 3, 16, Joh, 17, 9, 20. 24, *x* Rom. 8. 33, 34. *x* Rom. 5. 1, 2. *z* Joh, 2. 1, 2, *y* Heb. 16, *z* Eph, 1, 6. *a* 1 Pet, 2, 5.

Q. *Quomodo exaltandus est Christus cum rediens mundum judicaturus?*

R. Christus quum judicaturus mundum rediret, in eo exaltabitur, quod ipse qui ab hominibus impiis injustè judicatus est & condemnatus *b*, novissimo illo die in potentia maxima *c*, plenaque gloriæ tum suæ tum paternæ manifestatione, stipatus universis angelis suis sanctis *d*, redibit cum celeusmate, cum voce Archangeli, & cum buccina Dei *e*, mundum judicaturus in justitia *f*.

b Act. 3. 14, 15, *c* Mat, 24 30, *d* Luc. 9, 26, Mat. 25, 31, *e* 1 Thes, 4. 16, *f* Act. 17, 31.

Q. *Quænam, beneficia mediatione sua impetravit Christus?*

R. Christus, meditatione suâ impetravit redemptionem *g*, una cum omnibus aliis fœderis gratiæ beneficiis *h*,

g Heb, 9, 12. *h* 2 Cor. 1. 20.

Q. *Unde autem fit, quod beneficiorum, quæ Christus impetravit, simus participes?*

R. Participes facti sumus beneficiorum quæ impetravit Christus per eorundem nobis applicationem *i*, quod Dei Spiritus sancti opus imprimis est, *k*.

i Joh, 1, 11, 12, *k* Tit, 3, 5, 6.

Q. *Quinam redemptionis per Chriſtum fiunt participes?*

R. Redemptio iis omnibus certo applicatur & communicatur efficaciter pro quibus eam Chriſtus acquiſivit *l*, qui quidem ſuo quiſque tempore à ſpiritu ſancto potentes fiunt in Chriſtum credere ſecundum evangelium *m*,

l Eph, 1, 13. 14, Ioh, 6. 37, 39, *m* Ioh, 19. 15, 16, Eph, 2, 8. 2 Cor. 4, 13.

Q. *An fieri poteſt ut qui Evangelium nunquam audiverunt, adeoque nec Chriſtum norunt, neque in eum credunt, vivendo ſecundum naturæ lumen; æternam ſalutem conſequantur?*

R. Qui Evangelium nunquam audiverunt *n*, Chriſtumque adeo ignorant *o*, nec, in eum credunt, ſalvari nequeunt *p*, ſummam licet operam navaverint moribus ſuis ad naturæ lumen *q*, ſtatuſque quam profitentur religionis legem componendis *r*, neque in alio quovis ſalus eſt extra Chriſtum ſolum *ſ*, qui Salvator eſt non niſi corporis ſui, hoc eſt Eccleſiæ *t*,

n Rom. 10, 14, *o* 2 Theſ, 1. 8, 9, Eph, 2, 12, Ioh. 1. 10. 11, 12. *p* Ioh, 3, 24, *q* 1 Cor. 1, 20, 21. 22. 23, 24, *r* Ioh, 4. 22. Rom, 2, 31, 32, Phil, 3, 4, 5. 6, 7, 8. 9, *ſ* Act. 4, 12. *t* Eph, 5, 23.

Q. *Omnes nè ſalvantur, quotquot Evangelium audiunt, ac in Eccleſia vivunt?*

R. Non ſalvantur omnes qui Evangelium audiunt, ac in Eccleſia viſibili vitam degunt, verum illi ſoli qui membra ſunt Eccleſiæ inviſibilis *u*.

u Ioh, 12, 38, 39, 40, Rom, 9, 6, Mat, 12, 14. Mat, 7, 21, Rom, 11. 7.

Q. *Quid eſt Eccleſia viſibilis?*

R. Eccleſia viſibilis eſt ſocietas ex iis omnibus

bus quotquot in omnibus mundi locis temporibusq; re igionem veram profitentur *, eorumque liberis coagmentata x.

* 1 Cor, 1, 2, 1 Cor. 12. 13. Rom, 15, 9, 10. 11, 12, Apoc. 7. 9. Psal. 2. 8. Psal, 22, 27, 28, 29. 30. 31 Psal. 45, 17. Mat, 28, 19, 20. Isa, 59. 21. x 1 Cor. 7, 14, Act, 2, 39, Rom, 11, 16 Gen. 17, 7.

Q. *Quaenam sunt peculiaria visibilis Ecclesiæ privilegia?*

R. Ecclesia visibilis hoc habent privilegii quod sit sub speciali Dei cura ac regimine y, unde per omnes ætates, hostibus omnibus nequicquam contranitentibus z, protecta fuit & conservata; quòd sanctorum communione, salutisque mediis ordinariis potiatur a, quodque singulis ejusdem membris in ministerio Evangelii gratia per Christum offeratur, qui salvatum iri quicunque in eum crediderit, testificatur b, neminem autem excludit qui ad ipsum venire volet c.

y Isa, 4, 5, 6, 1 Tim, 4, 10, & Psal, 115, per totum Isa. 31, 4. 5, Zech, 12, 2. 3, 4, 8, 9. z Act. 2, 39, 42, b Psal. 147, 19, 20, Rom. 9, 4. Eph. 4, 11, 12, Mat, 16, 15, 16. c Ioh, 6. 37,

Q. *Quid est Ecclesia invisibilis;*

R. Invisibilis Ecclesia, est electorum numerus universus, quotquot nempe fuerunt, sunt, aut erunt unquam in unum collecti sub Christo capite d.

d Eph. 1, 10, 22, Ioh. 10, 16, Ioh. 11. 52,

Q. *Quæ sunt specialia illa beneficia, quibus Ecclesiæ invisibilis membra per Christum potiuntur*

R. Membra Ecclesiæ invisibilis per Christum in gratia ac gloria unione cum ipso & communione potiuntur e.

e Ioh. 17, 21. Eph, 2, 5, 6, Ioh. 17, 24.

Q. *Quid est unicum quæ electis cum Christo intercedit?*

R. Unio quæ electis cum Christo intercedit, est opus Divinæ gratiæ *f*, quo spiritualiter quidem ac mystice, realiter tamen ac inseparabiliter Christo tanquam capiti ac marito suo conjungantur *g*, quod quidem effectum est vocatione illorum efficaci *h*.

f Eph, 1. 22. Eph. 2. 2, 6, 7, 8. *g* 1 Cor. 6, 17. Eph, 5, 23, 30. *h* 1 Pet, 5. 10. 1 Cor, 1, 9,

Q. *Quid est vocatio efficax*?

R. Vocatio efficax est opus omnipotentis potestatis & gratiæ Dei *i*, quo ex amore suo erga electos gratuito illo quidem ac speciali, nullâ in ipsis re quicquam cum ad id movente *k*, tempore suo accepto, per verbum suum spiritumque ad Iesum Christum eos invitat atque trahit *l*, salutariter mentes eorum illuminans *m*, voluntates renovans *n*; ac potenter determinans, adeo quidem ut per se mortui licèt in peccatis sint, hac ratione tamen volentes fiant ac potentes, vocationi ipsius liberrimè respondere, gratiâmque inibi oblatam & exhibitam excipere quidem & amplexari *o*.

i Ioh. 5. 25. Eph. 1, 18. 19, 20. 2 Tim, 1, 8 9. *k* Tit. 3, 4, 5. Eph, 2, 4, 5. 7. 8, 9, Rom, 9, 11. *l* 2 Cor. 6, 1. 2. Joh, 6, 44. 2 Thes. 2, 13, 14, *m* Act, 26. 18, 1 Cor 2. 10, 12, *n* Ezek, 11, 19. Ezek, 36. 26, 29, Ioh. 6, 45, *o* Eph. 2. 5, Phil, 2, 13, Deut, 30. 6.

An soli electi vocantur efficaciter?

R, Omnes & soli electi vocantur efficaciter *p*, quamvis alii etiam verbi ministerio externè vocari & possint & soleant *q*, communésque nonnullas operationes Spiritûs experiri *r*, qui ob contumaciem suum gratiæ sibi oblatæ neglectum & contemptum, nunquam verè ad Christum accedunt, in

in sua nempe infidelitate quàm justissimè derelecti *s*.

p Act, 13. 48. *q* Mat. 22, 14, *r* Mat. 7. 22, Mat. 13, 20. 21. Heb. 6. 4. 5. *s* Ioh, 12. 38, 39. 40. Act. 28. 25. 26, 27, Ioh, 6, 64, 65, Psal. 81, 11. 12,

Q. *Qualis est communio in gratia quæ membris Ecclesiæ invisibilis cum Christo intercedit?*

R, Communio in gratia quæ membris Ecclesiæ invisibilis cum Christ intercedit, est eorum de virtute mediationis Christi participatio, in justificationet, adoptione *u*, sanctificatione, & quicquid aliud sit quod eorum cum ipso unionem in hac vita manifestat *,

t Rom, 8, 30. *u* Eph. 1. 5. * 1 Cor. 1, 30.

Q. *Quid est Justificatio?*

R. Justificatio est actus gratuitæ Dei erga peccatores gratiæ *x*, quo peccata illorum omnia condonat, personas eorum pro justis in conspectu ipsius acceptat reputetque *y*, non quidem propter quicquam in iis productum, aut ab iis præstitum *z*, verùm propter solam Christi perfectam obedientiam, ac plenam satisfactionem à Deo illis imputatam *a*, receptam autem fide solùm *b*.

x Rom. 3. 22. 24. 25, Rom, 4, 5, *y* 2 Cor, 5, 19. 21. Rom, 3. 22, 24. 25. 27. 28. *z* Tit, 3, 5. Eph. 1, 7. *a* Rom, 5, 17. 18, 19. Rom. 4, 6. 7. 8, *b* Act 10. 43, Gal. 2, 16. Phil. 3, 9.

Q. *Quomodo est justificatio actus gratiæ Dei gratuitæ?*

R. Quamquam Christus obedientiâ & morte suâ justitiæ divinæ propriè, realiter, ac plenè illorum vice, qui justificantur, satisfecit *c*, nihilominus tamen in quantum Deus satisfactionem, quam ab illis poterat exigisse, à vade acceptavit, vademque hunc iis procuravit, filium nempe suum unicum *d*; imputans iis justitiam ejus *e*, nihilque ab iis ad justificaionem eorem requirens

præter fidem *f*, quæ etiam ipsa illius donum est *g*, justificatio illorum est quoad ipsos à gratiâ gratuitâ *h*.

c Rom. 5. 8, 9, 10. 19. *d* 1 Tim. 2. 5. 6. Heb, 10. 10. Dan. 9, 24. 26. *Isa.* 53, 4. 5. 6. 10. 11, 12. Heb. 7. 22. Rom. 8. 32. 1 Pet. 1. 18, 19. *e* 2 Cor, 5. 21. *f* Rom. 3. 24. 25. *g* Eph. 2. 8. *h* Eph, 1. 7.

Q. Quid est fides justificans.

R. Fides justificans est gratia salutaris *i*, à Spiritu *k*, verboque Dei *l*, effecta in corde peccatoris, quà convictus peccati ac miseriæ suæ, ut & summæ illius quæ in ipso est reliquisque omnibus creaturis impotentiæ, cum à perdita sua & planè conclamata conditione vindicandi *m*, non solùm Evangelicæ promissionis veritati assentitur *n*, verùm etiam Christum, ejusque justitiam recipit, iisque nititur inibi oblatis in remissionem peccati *o*, personæque suæ pro justa in conspectu Dei acceptationem & reputationem ad salutem *p*.

i Heb. 10. 39. *k* 2 Cor. 4. 13. Eph. 1. 17. 18 19. *l* Rom. 10. 14. *m* Act. 2. 37. Act. 16. 30. Joh. 16. 8. 9, Eph. 2, 1. Act. 4. 12. *n* Eph. 1. 13. *o* Ioh 1, 12. Act. 16, 31, Act. 10, 43. *p* Phil, 3. 9. Act. 15, 11.

Q. Quomodo fides justificat peccatorem in conspectu Dei?

R. Fides justificat peccatorem in conspectu Dei, non quidem propter alias illas, quæ perpetuò illum comitantur, gratias, sed neque sanè propter ea, quæ fructus ejus sunt *q*. bona opera; neque perinde ac si ipsa fidei gratia, aut ejusdem actus quivis, ad justificationem illi esset imputatus *r*; verum solummodo quatenus instrumentum est, quo Christum ejusque justitiam recipit applicatq; *s*,

3, 11. Rom, 3, 28. *r* Rom. 4. 5. Rom. 10.

10, *s*

30, *f* Ioh 1. 12. Phil. 3. 9. Gal. 2. 16.

Q. *Quid est adoptio?*

R. Adoptio est actus gratiæ Dei gratuitæ *t*, in & pro Jesu Christo filio ejus unico *u*, quo justificati omnes in numerum filiorum ejus recipiuntur ***, impositum sibi habent ejus nomen *x*, Spiritum filii ejus dono accipiunt *y*, sub paterna ipsius cura ac dispensatione constituuntur *z*, ad immunitates omnes ac privilegia filiorum Dei admittuntur, promissionum fiunt hæredes & cum Christo in gloria cohæredes *a*,

t 1 Ioh. 3. 1. *u* Eph. 1. 5. Gal. 4. 4. 5. * Ioh 1. 12. *x* 2 Cor. 6. 18. Apoc. 3. 12. *y* Gal. 4. 6. *z* Psal. 103. 13. Mat. 6. 32. *a* Heb. 6. 12. Rom. 8. 17.

Q. *Quid est sanctificatio?*

Sanctificatio est opus Divinæ gratiæ, quo omnes, quos Deus ante jacta mundi fundamenta elegit ad sanctimoniam, sunt per potentem operationem Spiritus ejus *b*, Christi mortem eis & resurrectionem, applicantis *c*, in tempore per totum hominem ad imaginem Dei renovati *d*, & indita cordibus suis habentes resipiscentiæ ad vitam, aliaumque gratiarum omnium salutarium *e*, semina, ipsasque gratias, ita excitatas, auctas & confirmatas *f*, ut magis indies magisque peccato moriantur, atque ad novitatem vitæ resurgant ac reviviscant *g*.

b Eph. 1. 4. 1 Cor. 6. 11. 2 Thes. 2. 13. *c* Rom. 6. 4. 5. 6. *d* Eph. 4. 23. 24. *e* Act. 11. 18. 1 Ioh. 3. 9. *f* Jude, v 20 Heb. 6. 11. 12. Eph. 3. 16. 17. 18. 19. Col. 1. 10. 11. *g* Rom. 6. 4. 6. 4. Gal. 5. 24.

Q. *Quid est resipiscentia ad vitam?*

R. Resipiscentia ad vitam est gratia salvifica *h*, à Spiritu *i*, verboque Dei *k*. effecta in corde

pec-

peccatoris, qua ex inspectu sensuque non solum periculi *l*, sed etiam turpitudinis, & exosæ naturæ peccatorum suorum *m*. atque è perspecta Dei erga resipiscentes in Christo misericordia *n*, ità peccata sua deflet *o*, ac detestatur *p*. ut ab iis omnibus ad Deum convertatur *q*. cum proposito & conatu in omnibus novæ obedientiæ viis constanter cum ipso ambulandi *r*.

b 2 Tim, 2, 25. *i* Zech, 12, 10, *k* Acts 11, 18, 20, 21. *l* Ezek, 18, 28, 30, 32. Luc. 15, 17, 18. Hos. 2. 6. 7. *m* Ezek, 36, 31, Isai 30, 22, *n* Joel, 2. 12, 13, *o* Jer, 31, 18, 19, *p* 2 Cor, 7. 11. *q* Act, 26. 18. Ezek. 14. 6, 1 Reg. 8, 47, 48, *r* Psal, 119, 6, 58, 28, Luc, 1, 6. 2 Reg, 23, 25.

Q. *In quo à se invicem differunt justificatio & sanctificatio* ?

R. Quanquam sanctificatio justificationi inseparabiliter planè sit conjuncta *s*, in eo tamen differunt, quod in justificatione Deus imputet justitiam Christi *t*, in sanctificatione autem Spiritus ejus gratiam infundat, eámque exercendi potentiam suppeditet *u*; in illa peccatum condonatur *x*, in hac sub jugum mittitur *x*, altera fideles ex æquo omnes ab ira Dei vindicante, idque in hac vita perfectè liberat, adeo ut in condemnationem nunquam incidant *y*, altera vero neque in omnibus æqualis existit *z*, neque in quoquam est in hac vita perfecta *a*, verum ad perfectionem adolescit *b*.

s 1 Cor, 6, 11, 1 Cor. 1, 30. *t* Rom, 4. 6, 8, *u* Ezek. 36, 27. *x* Rom, 3, 24, 25, *x* Rom. 6. 6, 14. *y* Rom. 8, 33, 34, *z* 1 Joh, 2, 12, 13, 14. Heb, 5, 12, 13. 14. *a* 1 Joh, 1, 8, 10, *b* 2 Cor. 7. 1. Phil, 3, 12, 13, 14.

Q. *Unde oritur sanctificationis in fidelibus imperfectio* ?

R. Imperfectio sanctificationis in fidelibus oritur è reliquiis peccati in omni eorum parte remanentibus

nentibus, perpetuis carnis adverſus ſpiritum concupiſcentiis, unde fit ut à tentationibus vincantur ſæpius, in peccata multa incidant *c*, in officiis ſuis ſpiritualibus ſufflaminentur *d*, operáque eorum optima in conſpectu Dei imperfecta ſint & contaminata *e*.

c Rom, 7, 18, 23, Mat, 14, 66, ad finem, Gal, 2. 11, 12, *d* Heb, 12, 1. *e* Iſa, 64, 6, Exod, 28, 38,

Q. *Annon fieri poſſit propter eorum qua imperfectiones, qua tentationes multas, ac peccata quæ admittunt ut e ſtatu gratiæ tandem excidant fideles?*

R. Verè fideles per amorem Dei immutabilem *f*, ejuſque decretum ac fœdus perſeverantiam eis largiendi *g*, ut etiam inſeparabilem eorum cum Chriſto unionem *h*, ejuſque pro eis interceſſionem perpetuam *i*, per ſpiritum denique ſemenque Dei in ipſis permanentes *k*, ſtatu gratiæ nec finaliter neque totaliter poſſunt excidere *l*; verum potentia Dei per fidem cuſtodiuntur ad ſalutem *m*.

f Jer, 31, 3. *g* 2 Tim, 2, 19, Heb, 13, 20, 21, 2 Sam, 23, 5, *h* 1 Cor, 1, 8, 9, *i* Heb, 7. 25, Luc, 22, 32, *k* 1 Ioh, 3, 9, 1 *Ioh*, 2, 27, *l* Jer, 32, 40, Ioh, 10, 28. *m* 1 Pet, 1, 5.

Q. *Poſſuntne vere fideles infallibilem habere certitudinem ſe in ſtatu gratiæ conſtitutos, deque ſua in eodem perſeverantia ad ſalutem?*

R. Qui vere in Chriſtum credunt, ſtudentes coram ipſo in omni bona conſcientia ambulare *n*, poſſunt quidem abſque revelatione extraordinaria, per fidem veritati promiſſionum Dei nixam, perque Spiritum facultatem iis ſubminiſtrantem qua gratias illas quibus promiſſiones vitæ ſiunt *o*, diſcernere valeant in ſeipſis, & una cum ſpiritibus eorum teſtificantem eos eſſe Dei filios *p*, infal-

sibiliter certi evadere esse se, cum in statu gratiæ constitutos, tum perseveraturos in eodem ac salutem *q*.

n 1 Joh. 2. 3. *o* 1 Cor. 2. 12. 1 Joh. 3. 14. 18, 19, 21, 24. 1 Joh. 4. 13, 16. Heb. 6. 11. 12. *p* Rom. 8, 16, *q* 1 Joh. 5, 13.

Q. *An omnes vere fideles, omni tempore, certi sunt de præsenti suo in gratiæ statu, deque futura salute?*

R. Quum certitudo gratiæ ac salutis de essentia fidei non sit *r*, verè fideles priusquam eam consequantur, diu possunt expectare *s*. quinetiam postquam eam adepti sunt, perturbationibus quidem multifariis, peccatis, tentationibus, ac desertionibus debilitari illa potest ac intermitti *t*, nunquam tamen eâ Spiritus Dei præsentiâ, iisque subsidiis destituuntur, quæ eos sustentant, quo minus in desperationem penitus demergantur *u*.

r Eph. 1, 13. *s* Isa. 50. 10, Psal. 88, per totum. *t* Psal. 77, 1, ad 12, Cant. 5, 2, 3, 6, Psal. 51, 8, 12. Psal. 31, 22. Psal. 22. 1. *u* 1 Joh. 3, 9. Job. 13. 15. Psal. 73. 15, 23, Isa. 54, 7, 8, 9, 10.

Q. *Quænam est communio gloriæ, quæ membris Ecclesiæ invisibilis cum Christo intercedit?*

R. Communio gloriæ, quæ membris Ecclesiæ invisibilis cum Christo intercedit, est cum in hac vita *x*, tum immediatè post mortem *y*, tum verò etiam perfecta demum in resurrectione, ac die judicii *z*.

x 2 Cor. 3 17. *y* Luc. 23. 43. *z* 1 Thes. 4. 17.

Q. *Quænam est illa gloria cum Christo communio qua membra Ecclesiæ invisibilis in hac vita potiuntur?*

R. Membris Ecclesiæ invisibilis primitiæ gloriæ cum Christo in hac vita communicantur, in quantum ejus capitis nempe sui membra sunt; adeoque in ipso jus habent in illa gloria, cujus plenam ille pos-

sel-

sessionem est assecutus z, cujusque velut arrhabone quodam divini amoris sensu a, conscientiæ pace, gaudio in Spiritu Sancto, & spe gloriæ potiuntur b. Quemadmodum è contrario, sensus iræ Dei vindicantis, conscientiæ horror, judiciique terribilis expectatio improbis initia sunt illorum cruciatuum qui ab illis sunt post mortem subeundi c.

z Eph. 2. 5, 6. a Rom. 5. 5. 2 Cor. 1, 22. b Rom. 5. 1, 2. Rom. 14. 17. c Gen. 4. 13. Mat. 27. 4. Heb. 10. 27. Rom. 2. 9. Mat. 9 44.

Q. *An omnes homines morientur?*

R. Quandoquidem lex mortem tanquam peccati mercedem interminatur d, constitutum est omnibus semel mori e, in quantum omnes peccaverint f.

d Rom 6. 23. e Heb. 9. 27. f Rom. 5. 12.

Q. *Quum mors sit peccati stipendium unde fit ut a morte non eximantur justi, postquam omnia illorum peccata in Christo remittuntur?*

R. Justi in die novissimo à morte ipsa liberabuntur, quinetiam in ipsa morte ab aculeo ejus & maledictione liberantur g, adeo ut quamvis moriantur, ex Dei tamen amore illud fit h, nempe ut hac ratione perfectè à peccato & miseria liberentur i, & ulterioris cum unionis cum Christo in gloria fiant capaces quam tum quidem primum ingrediuntur k.

g 1 Cor. 15. 26, 55. Heb. 2. 15. h Isa. 57. 1, 2. 2 Reg. 22. 20 i Apoc. 14. 13, Eph. 5. 27. k Luc. 23. 43. Phil. 1, 23.

Q. *Quanam est ea communio gloriæ cum Christo qua membra Ecclesiæ invisibilis immediatè post mortem potiuntur?*

R. Communio gloriæ cum Christo, quâ membra Ecclesiæ invisibilis immediatè post mortem potiuntur, in eo consistit, quod eorum animæ in sanctitate tum demum fiant perfectæ l, atque in supremos cœlos

cœlos recipiantur *m*, ubi in lumine & gloria faciem Dei intuentur *n*, corporum ſuorum redemptionem expectantes *o*, quæ Chriſto vel etiam poſt mortem unita manent *p*, atque in ſepulchris ſuis tanquam in lectis requieſcunt *q*, donec in die noviſſimo animabus ſuis denuò uniantur *r*. Impiorum verò animæ à morte continuò in gehennam detruduntur, ubi in crucitatibus & tenebris exterioribus durant, corumque corpora in ſepulchris ſuis tanquam in carceribus uſque ad reſurrectionem & magni illius diei judicium aſſervantur *ſ*.

l Heb. 12. 23. *m* 2 Cor. 5. 1. 6, 8. Phil. 1. 13. Act. 3. 21. *n* 1 Joh. 3. 2. 1 Cor. 13. 12. *o* Rom. 8. 23. Pſal. 16. 9. *p* 1 Theſ. 4, 14. *q* Iſa. 57. 2. *r* Job. 19. 26, 27. *ſ* Luc. 16. 23, 24. Act. 1. 25. Jude v. 6, 7.

Q. *Quid autem de reſurrectione tenemur credere?*

R. Credere tenemur futuram eſſe in die noviſſimo reſurrectionem mortuorum tam juſtorum quam injuſtorum univerſalem *t*; quo certè tempore, quotquot in vivis reperientur, in ictu oculi mutabuntur: mortuorum autem corpora ipſiſſima illa, quæ in ſepulchris prius deponebantur, animabus ſuis denuò in æternum unita per potientiam Chriſti ſuſcitabuntur *u*, corpora juſtorum per Spiritum & vi reſurrectionis Chriſti, (quatenus eorum capitis) ſuſcitabuntur in potentia, ſpiritualia, incorruptibilia, & glorioſo ipſius corpori conformata *x*: corpora verò impiorum ſuſcitabuntur in dedecore, per eundem quatenus læſum judicem *x*.

t Act. 24, 15. *u* 1 Cor. 15. 51, 52, 53. 1 Theſ. 4. 15, 16, 17. Joh. 5. 28, 29. *x* 1 Cor. 15. 21, 22, 23, 42, 43, 44. Phil. 3, 21. *x* Joh. 5. 27, 28, 22. Mat. 25, 33.

Q. *Quid eſt immediate poſt reſurrectionem ſecutum?*

R. Poſt

R. Post resurrectionem immediatè sequetur judicium Angelorum hominumque generale ac finale *y*, cujus diem quidem horamque nemo mortalium novit, nempe quo omnes vigiliis se ac orationi addicant, semperque sint in adventum Domini præparati *z*,

y 2 Pet. 2. 4. Jude v. 6, 7, 14, 15. Mat. 25. 46. *z* Mat. 24. 36, 42, 44. Luc. 21. 35. 36.

Q. *Quid fiet improbis in die judicii?*

R. Improbi in die judicii ad lævam Christi constituentur *a*, & post probationem evidentem, & conscientiæ ipsorum convictionem plenam *b*, tremenda, sed justa condemnationis sententia adversus eos pronunciabitur *c*; deinde verò præsentiâ Dei gratiosâ; gloriosâ Chirsti, Sanctorum ejus, Angelorumque ejus Sanctorum omnium societate ejicientur in gehennam tormentis ineffabilibus animæ corporisque puniendi cum diabolo ejusque angelis in æternum *d*.

a Mat. 25. 33. *b* Rom. 2. 15, 16. *c* Mat. 25. 41, 42, 43. *d* Luc. 16. 26 2 Thes. 1. 8, 9.

Q. *Quid fiet justis in die judicii?*

R. Justi in die judicii ad Christum in nubibus sursum rapti *e*, sistentur ad dextram ejus, ubi palam agnoscentur & absolventur *f*, tum verò Christo assessores erunt reprobos angelos hominesq; judicanti *g*, cœlo excipientur *h*, ubi plenè ac in perpetuum peccato ac miseria liberabuntur *i*, gaudiis non concipiendis erunt repleti *k*, fient perfectè sancti, & beati cum in anima tum in corpore, consortio nempe sanctorum tam hominum quàm angelorum innumerabilium *l*, tum verò præcipuè immediata Dei Patris, Domini nostri Jesu Christi & Spiritus sancti visione & fruitione in sempiternum *m*. Atque hæc

quidem eſt communio illa plena & perfecta qua membra Eccleſiæ inviſibilis cum Chriſto in gloria, in reſurrectione, & die judicii potientur.

e 1 Theſ. 4. 17. *f* Mat. 25. 33. Mat. 10. 32. *g* 1 Cor. 6. 2, 3. *h* Mat. 25. 34. 46. *i* Eph. 5. 27. Apoc 14. 13. *k* Pſal. 16, 11. *l* Heb. 12, 22, 23. *m* 1 Joh. 3. 2. 1 Cor. 13. 12. 1 Theſ. 4. 17. 18.

Poſtquam jam perſpeximus quid nos præcipue de Deo credere doceant Scripturæ, ſequitur ut quid exigant, tanquam hominis officium, deſideramus.

Q. *Quodnam eſt officium illud quod exigit ab homine Deus?*

R. Officium quod ab homine Deus exigit eſt Obedientia voluntati ejus revelatæ *n*.

n Rom. 12. 1, 2, Mic. 6. 8. 1 Sam. 15. 22.

Q. *Quid homini primum tanquam obedientiæ ſuæ regulam revelavit Deus?*

R. Obedientiæ regula *Adamo* in ſtatu innocentiæ, totiq; in eo humano generi revelata, præter mandatum ſpeciale de non comedendo fructu arboris ſcientiæ boni malique, erat lex moralis *o*.

o Gen. 1. 26, 27. Rom. 2. 14, 15. Rom. 10. 5. Gen. 2, 17.

Q. *Quid eſt lex moralis?*

R. Lex moralis eſt voluntatis Divinæ humano generi declaratio, unumquemque dirigens obligansque ad perſonalem, perfectam, ac perpetuam conformitatem & obedientiam eidem exhibendam *p*; cum

cum totius hominis animæ corporiſque affectione ac diſpoſitione debita, tum præſtatione omnium officiorum tam ſanctimoniæ quam Juſtitiæ Deo hominique debitorum *q*, vitam promittens obſervantibus, mortem autem interminans eandem violantibus *r*.

p Deut. 5. 1, 2, 3, 31, 33. Luc. 10. 26, 27. Gal. 5. 14. 1 Theſ. 5. 23 *q* Luc. 1. 75. Act. 24. 16. *r* Rom. 1. 32. Gal. 3. 10, 12.

Q. *Eſt ne lex moralis homini poſt lapſum utilis?*

R. Quamvis poſt lapſum nemo per legem moralem ad juſtitiam vitamque poſſit pertingere *ſ*, utilitatem tamen habet non mediocrem omnibus hominibus communem, quàm qua regenitis, qua non regenitis peculiarem *t*

ſ Rom. 8. 3. Gal. 2. 16. *t* 1 Tim. 1. 8.

Q. *Quomodo omnibus utilis eſt lex moralis?*

R. Lex moralis utilis eſt omnibus, ad edocendum eos ſanctam Dei naturam ac voluntatem *u*, ſuumque officium quos etiam obligat ad conſentaneè ambulandum *x*: ad convincendum eos quam ſint ad obſervandam illam prorſus impotentes, quantaque ſint & quam nefaria naturæ, cordis, vitæque ſuæ inquinamenta *x*, ad humiliandum eos è ſenſu peccati ſui ac miſeriæ *y*, quo conſtare poſſit iis evidentius quàm neceſſarius Chriſtus ſit *z*, quamque perfecta ipſius obedientia *a*.

u Lev. 11. 44, 45. Lev. 20. 7, 8. Rom. 7. 12 *x* Mic. 6. 8. Jac. 2. 10, 11. *x* Pſal. 19. 11, 12. Rom. 3. 10. Rom. 7. 7. *y* Rom. 3. 9, 23. *z* Gal. 3. 21, 22 *a* Rom. 10. 4.

Q. *Quis peculiaris uſus legis moralis hominibus non regenitis?*

R. Lex moralis uſui eſt non regenitis ad conſcientias ipſorum expergefac endas, ut fugiant ab ira ventura *b*, eoſque ad Chriſtum adigendos *c*, vel

si in statu peccati permanserint, ut omni excusatione nudi *d*, & maledictione legis subjecti *e*, reliquantur,

b 1 Tim, 1, 9, 10, *c* Gal, 3, 24, *d* Rom, 1, 20, cum Rom. 2, 15, *e* Gal, 3, 10.

Q. *Quis usus legis moralis regenitis specialis?*

R. Quamvis qui regenerantur, & in Christum credunt, à lege morali, quatenus erat fœdus operum, liberentur *f*, adeo ut inde nec justificentur *g*, nec condemnentur *h*, nihilominus præter ejus generalem usum cum universo humano genere iis communes, est iis porro speciali modo utilis, nempe ut inde intelligere possint quantum Christo debeant qui eorum loco, eorumque bono eam præstitit, ejusque maledictionem subiit *i*, utque adeo indè ad majorem gratitudinem provocentur *k*, eandemq; manifestandam majori curâ semetipsos legi tanquam obedientiæ suæ normæ conformando *l*.

f Rom, 6, 14, Rom, 7, 4, 6, Gal. 4, 4, 5, *g* Rom, 3, 20, *h* Gal, 5, 23, Rom, 8, 1, *i* Rom, 7, 24, 25, Gal, 3, 13, 14, Rom, 8, 3, 4, *k* Luc, 1, 68, 69, 74, 75, Col, 1, 12, 13, 14, *l* Rom, 7, 22, Rom, 12, 2, Tit, 2, 11, 12, 13, 14,

Q. *Ubinam summariè comprehenditur lex moralis*

R. Lex moralis summariè comprehenditur in decem præceptis decalogi, quæ voce Dei in Monte *Sinai* tradita ab eoque inscripta in duabus tabulis lapideis *m*, descripta vero extant, *Exodi* 20 quatuor quidem mandata prima officium nostrum erga Deum, reliqua sex officium nostrum erga homines complectuntur *n*,

m Deut, 10, 4, Exod, 34, 1, 2, 3, 4, *n* Mat. 22, 37, 38 39, 40,

Q. *Ut decalogus recte intelligatur quænam regulæ sunt observandæ?*

R. Ut Decalogus recte intelligatur hæ regulæ sunt observandæ:

1. Lex

1. Lex est perfecta unumquemque obligans ad accuratam totius hominis cum justitia ejusdem congruentiam, ad obedientiam integram & perpetuam, adeo quidem ut summam exigat cujusque officii perfectionem, gradum vero peccati minimum quemque prohibeat *o*.

o Psal. 19, 7, Iac. 2, 10, Mat. 5. 21, ad finem,

2. Lex est spiritualis, adeoque non minus intellectum, voluntatem, affectiones, cæteraque omnes animæ potentias, pertingit, quam verba, opera, gestusque externos *p*,

p Rom, 7, 14, Deut, 6, 5, Mat, 22, 37, 38. 39, Mat. 5, 21, 22, 27, 28, 36, ad finem

3. Res una eadem.que respectu alio, atque alio in pluribus mandatis aut præcipitur aut prohibetur *q*.

q Col, 3. 5, Amos, 8, 5, Prov. 1, 19, 1 Tim, 6, 10,

4. Quemadmodum ubi officium præcipitur peccatum ei contrarium prohibetur *r*, ubicunque verò prohibetur peccatum quodvis, ibi etiam præcipitur officium eidem contrarium *s*: ad eundem modum ubi promissum subjungitur, includitur ei contraria comminatio *t*, ubi verò interminatio subjicitur contrarium ibi promissum subintelligitur *u*.

r Isa, 58, 13, Deut, 6, 13, Mat, 4, 9. 10, Mat. 15, 4, 5. 6, *s* Mat, 5, 21, 22, 23, 24, 25, Eph, 4, 28, *t* Exod. 20, 12, cum Prov. 30. 17, *u* Jer, 18, 7, 8. Exod, 20, 7, cum Psal. 15, 1, 4, 5, & cum Psal, 24, 4. 5,

5. Quod Deus prohibet, in nullo tempore faciendum est *, quod verò præcipit, semper quidem tanquam officium nobis incumbit x, at unumquodque officium particulare omni tempore præstare non tenemur y.

* Job. 13. 7. 8, Rom, 3, 8, Job, 36, 21, Heb. 11 25, x Deut. 4, 8, 9, y Mat, 12, 7,

9 Sub uno seu peccato sive officio, ejusdem

teneris omnia aut prohibentur, aut præcipiuntur, nà cum omnibus eorum cauſis, mediis, occaſionibus, ut etiam quæcunque eorum vel ſpeciem habent, cum omnibus eorundem irritamentis z,

z Mat, 5, 21, 22, 27, 28, Mat. 15, 4, 5, 6, Heb. 10, 24, 25, 1 Theſ, 5, 22, Jud, v 23, Gal, 5, 26, Col, 3, 21,

7. Quicquid nobis ipſis aut prohiberur aut præcipitur, illud conari tenemur, pro eo ſtatu in quo ſumus conſtituiti, ut etiam ab aliis pro illorum ſtatu ac officio aut deelinetur aut præſtetur a.

a Exod, 20, 10, Lev, 19, 17. Gen, 18, 19, Ioſh 24, 15, Deut. 6, 6. 7.

8. Quicquid aliis præcipitur, in eo pro ratione ſtatûs vocationiſque noſtræ adjutores iis eſſe debemus b; ſummè autem cavere nè cum aliis in iis quæ ipſis prohibentur ſimus participes c,

b 2 Cor, 1, 24, c 1 Tim. 5, 22, Eph, 5, 11,

Q. *Quæ ſpecialia ſunt nobis in decem præceptis conſideranda?*

R. Conſideranda nobis ſunt in decem præceptis cùm præfatio, tum mandati cujuſque ſubſtantia; tum etiam denique rationes illæ quæ præceptis nonnullis quò magis fiant efficacia ſubnectuntur.

Q. *Quænam eſt præfatio mandatis præmiſſa?*

R. Præfatio mandatis præmiſſa in hiſce verbis continetur (*Ego ſum Dominus Deus tuus qui te eduxi è terra Ægypti, è domo ſervitutis* d,) ubi primatum ſuum Deus manifeſtat, ut qui Jehova nempe ſit, ſæternus, immutabilis, ac omnipotens Deus e, qui in ſeipſo exiſtens f, verbis g, operibuſque h, ſuis omnibus datexiſtentiam, ſequè Deum eſſe qui fœdus iniit, prout olim cum Iſraele, ita cum populo ſuo univerſo i. quidque ſicut illos eduxit exipſorum in Ægypto ſervitute, ita nos à ſpirituali noſtra ſervitute liberat k, proindèque teneri nos

os eum solum pro Deo nostro acceptare; omniaque ejus mandata observare *l*,

d Exod, 20, 2. *e* Isa, 44, 6. *f* Exod. 3. 14. Exod. 6, 3, *h* Act. 17, 24, 28, *i* Gen, 17 7. Rom. 3. 29, *k* Luc. 1, 74. 75. 1 Pet. 1. 15, 16, 17, 18, Lev, 18. 30. Lev. 19. 37,

Q. *Quænam summa est quatuor mandatorum quæ officium nostrum erga Deum complectuntur?*

R. Summa quatuor mandatorum quæ officium nostrum erga Deum complectuntur hæc est, ut Dominum nempe Deum nostrum toto corde, totâ animâ, totis viribus, totàque mente nostra diligamus *m* *m* Luc. 10. 27.

Q. *Quodnam est mandatum primum?*

R. Mandatum primum hoc est (*Non habebi alios Deos coram* Me *n*)

n Exod, 20, 3,

Q. *Quænam officia imperantur mandato primo?*

R. Officia quæ mandato primo imperantur hujusmodi sunt, cognoscere & agnoscere Deum esse solum verum Deum, Deumque nostrum *o*, eumq; ut talem colere & glorificare *p*, de ipso cogitando *q*, meditando *r*, illum recordando *s*; faciendo plurimi *t*; honorando *u*, adorando ***, eligendo *x*, diligendo *y*, desiderando *z*, timendoque *a*; ei credendo *b*, fidendo *c*, in eoque sperando *d*, oblectando nosmet *e*, exultando *f*, pro eo zelando *g*, eum invocando, laudem ei omnem gratiasque tribuendo *h*, obedientiam omnem totius hominis ac summissionem exibendo *i*, studendo ut ei in omnibus placeamus *k* dolendo si qua re illum offenderimus *l*, cumque ipso humiliter ambulando *m*.

o 1 Chron, 28, 9, Deut, 29. 17, Isa, 43. 10, Jer. 14. 22, *p* Psal. 95, 6, 7, Mat, 4. 10, Psal, 29, 2. *q* Mal. 3, 16, *r* Psal. 63, 5, *s* Eccl, 12, 1. *t* Psal, 71, 19. *u* Mal. 1. 6, *** Isa, 45, 23, *x* Josh, 24, 15. 22, *y* Deut. 6, 5, *z* Psal. 73, 25, *a* Isa, 8. 13, *b* Exod, 14, 31, *c*

Isa,

Iſa. 26, 4, *d* Pſal. 130, 7. *e* Pſal. 37. 4, *f* Pſal. 32, 11. *g* Rom. 12, 11, cum Num. 25, 11. *h* Phil. 4. 6, *i* Jer. 7, 23, Iac. 4. 7, *k* 1 Ioh. 3, 22, *l* Jer. 31, 18. Pſal. 119, 136, *m* Mich. 6, 8,

Q. *Quænam ſunt peccata illa quæ in primo hoc mandato prohibentur?*

R. Peccata quæ in primo hoc mandato prohibentur ſunt, Atheiſmus quo quis Deum aut eſſe negat, aut certè nullum habet *n*: Idololatria, quæ habet aut colit plures Deos uno, aut alium quemvis ſimul cum vero Deo, aut ejus loco *o*. Eundem pro Deo Deóque noſtro vel non habere, vel non profiteri *p*: Cujuſvis illi debiti in hoc mandato imperati omiſſio vel neglectus *q*, cum ignorare *r*, aut obliviſci *ſ*; conceptus *t*, opinionéſque *u*, falſæ indignæ, ac impiæ de ipſo cogitationes *, audax & curioſa in illius ſecreta inquiſitio *x*: impietas omnis *y*, odium Dei *z*, amor ſui *a*, ſui ſtudium *b*, & alia quævis animi noſtri, voluntatis, affectionumve rebus aliis inordinata ac immoderata applicatio, earúmve à Deo vel totalis vel partialis a vocatio *c*, credulitas vana *d*, infidelitas *e*, hæreſis *f*, fides errone a *g*, diffidentia *h*, deſperatio *i*, incorigibilitas *k*, ac ſtupiditas ſub judiciis Dei *l*, durities cordis *m*, ſuperbia *n*, præſumptio *o*, carnalis ſecuritas *p*, tentatio Dei *q*, mediorum non licitorum uſus *r*, in licitis fiducia *ſ*, oblectationes & gaudia carnalia *t*, zelus corruptus, cœcus, ac imprudens *u*, tepiditas *, & langor in rebus Dei *x*, à Deo abalienatio noſtri, ac apoſtaſia *y*; preces aut cultus quivis religioſus exhibitus Sanctis Angelis, aut Creaturis aliis quibuſcunque *z*, pactiones quævis cum Diabolo, eum conſulere *a*, iſque, quæ ab illo ſuggeruntur, auſcultare *b*; fidei noſtræ & conſcientiæ dominos homines conſtituere *c*, Deum

c, Deum ac mandata *ejus* parvi æstimare, & contemnere *d*; spiritum *ejus* contristare ac impugnare *e*, dispensationes ejus molestè ac impatienter ferre, ejusdem stulta incusatio ob ea quæ nobis infligit mala *f*, laudem boni cujusvis quod aut sumus, possumus, aut possidemus, fortunæ *g*, idolis *h*, nobismet ipsis *i*, aut alii cuicunque creaturæ impertire *k*,

n Psal, 14, 1, Eph, 2, 2, *o* Jer, 2, 27, 28, cum 1 Thes. 1, 9, *p* Psal. 81, 11, *q* Isa. 43, 22, 23, 24, *r* Jer 4, 22. Hos, 4, 1, 6, *s* Jer. 2. 32, *t* Act, 17. 23, 29, *u* Isa, 40, 18, * Psal, 50. 21, *x* Deut, 29, 29, *y* Tit, 1, 16, Heb, 12, 16, *z* Rom, 1, 30, *a* 2 Tim, 3. 2, *b* phil, 2. 21, *c* 1 Ioh, 2. 15, 16, 1 Sam, 2, 29, Col, 3, 2, 5, *d* 1 Ioh, 4. 1, *e* Heb, 3, 12. *f* Gal. 5. 20, Tit, 3, 10, *g* Act, 26, 9. *h* psal. 78. 22, *i* Gen, 4. 13. *k* Jer, 5, 3. *l* Isa 42, 25, *m* Rom, 2, 5. *n* Jer, 13 15, *o* Psal, 19. 13. *p* Zep. 1, 12, *q* Mat. 4. 7. *r* Rom. 3. 8. *s* Jer, 17, 5. *t* 2 Tim, 3. 4. *u* Gal, 4. 17, Ioh. 16. 2. Rom. 10. 2. Luc. 2, 54. 55, * Apoc, 3. 16. *x* Apoc, 3. 1, *y* Ezek, 14, 5. Isa. 1. 4. 5, *z* Rom. 10. 13. 14. Hos. 4. 12, Act. 10. 25. 26. Apoc. 19. 10, Mat. 4, 10, Col, 2, 18. Rom, 1, 25, *a* Lev, 20, 6, 1 Sam, 28, 7, 11, cum, 1 Chron, 10, 13, 14. *b* Act, 5, 3, *c* 2 Cor, 1. 24, Mat, 23. 9, *d* Deut, 23, 15, 2 Sam, 12, 9, Prov, 13, 13, *e* Act, 7, 51. Eph. 4, 30, *f*, Psal, 73, 2. 3. 14, 15, 22, Job, 1, 22, *g* 1 Sam, 6, 7, 8, 9, *h* Dan, 5. 23, *i* Deut, 8. 17, Dan, 4, 30, *k* Heb, 1, 16,

Q. *Illa verba in primo mandato* (Coram Me) *quid nos præcipuè docent?*

R. Verba isthæc (*Coram me*) sive coram facie mea, in primo mandato nos docent, Deum qui videt omnia, peccatum alium quemvis habet di Deum cùm imprimis advertere, tum verò eo offendi plurimum; nempe ut argumento sit quo nos à peccato isthoc absterreamur, peccatum verò ipsum ut aggravetur tanquam impudentissima provocatio *l*, ut nos denique quam ei exhibemus obedientiam, eandem præstare tanquam in ipsius conspectu excitemur *m*.

l Ezek.

l Ezek' 8, 5, ad finem. Psal, 44, 20, 21 m 1 Chro 28, 9,

Q. *Quodnam est secundum præceptum?*

R. Secundum præceptum est (*Non facies tibi imaginem quamvis sculptilem, aut similitudinem rei cujusvis, quæ est in Cœlis superné, aut inferius in terris, aut in aquis infra terram, non incurvabis te iis, nec eis servies: siquidem ego Dominus Deus tuus, Deus sum zelotypus, visitans iniquitates Patrum in filios ad tertiam usque quartamque progeniem Osorum mei, exhibens verò misericordiam ad millenas usque Diligentium me, ac mandata mea Observatium* n.)

n Exod. 20. 4, 5, 6,

Q. *Quænam sunt officia quæ in secundo præcepto imperantur?*

R. Officia quæ in secundo præcepto imperantur sunt cultum religiosum ac institutæ quæ Deus in verbo suo instituit recipere, observare, pura ac integra conservare o, Cujusmodi sunt preces & gratiarum actio in nomine Christi p, verbi lectio, prædicatio, ac auditio q; Sacramentorum administratio & receptior, ecclesiæ regimen, ac disciplina, r, Ministrorum ordo ac stipendia s: *jejunia* religiosa *usurpare* per nomem Dei *, eique vota nuncupare t, prout etiam cultûs omnis falsi improbatio, detestatio, ac impugnatio v, ejusque simul & monumentorum ominium idololatriæ, pro ea quam unius cujusque status ac vocatio dederit facultate, exstirpatio x,

o Deut, 32, 46, 47, Mat, 28, 20. Act. 2, 42, 1 Tim, 6, 13, 14, p Phil. 4, 6. Eph. 5, 20. q Deut, 17. 18, 19, Act, 15. 21, 2 Tim, 4, 2. Iac, 1. 21. 22, Act, 10. 33. r Mat, 28, 19. 1 Cor, 11, 23, ad 30, ſ Mat. 28, 15 16, 17, Mat, 16, 19. 1 Cor, 5, per totum cap, 1 Cor, 12 28, 1 Eph. 4, 11, 12, 1 Tim, 5, 17, 18, 1 Cor, 9. 7 ad 15. u Joel, 2. 12, 13, 1 Cor. 7, 5, * Deut, 6, 13. x

Isa, 19,

Ila, 19. 21, Psal. 7, 5. Ila. 30, 22.

Q. *Quænam peccata in secundo mandato prohibentur?*

R. Peccata in secundo mandato prohibita sunt, cultûs cujusvis religiosi à Deo ipso non instituti excogitatio omnis *a*; per consilia promotio *b*, injunctio *c*, exercitium *d*, ac approbatio qualiscunque *e*: religionis falsæ toleratio *f*; fictio cujuslibet quod Deum repræsentet, aut tres personas, vel earum quamlibet, seu internè id in animo & mente nostrâ fiat, sive externè per modum imaginis cujusvis aut similitudinis creaturæ cujuscunque *g*; omnes ejusdem cultus *h*, aut in eo vel per illud Dei *i*; cujusvis quod ficti numina repræsentet fabricatio *k*, omnisque eorum cultus, omniaque quæ ad ea spectant officia *l*, commenta quæque superstitiosa *m*, cultum Divinum corrumpentia *n*, eidem addentia, vel detrahentia *o*, seu à nobismet ipsis inventa ac suscepta fuerint *p*; sive traditione ab aliis recepta *q*, nomine licèt ac titulo antiquitatis *r*, consuetudinis *s*, devotionis *t*, bonæ intentationis, aut alio prætextu quovis: unque *u*, simonia ***, sacrilegium *x*; omnis deniq; cultus ac officiorũ divinorum quæ Deus instituit neglectus *y*, contemptus impeditio *z*, aut impugnatio *a*,

a Num, 15, 39. *b* Deut, 13, 6, 7, 8. *c* Hos. 5, 11, Mich, 6, 16, *d* 1 Reg, 11, 33, *e* Deut, 12, 30, 31, 32, *f* Deut, 13, 6. ad. 12, Vide & Zech, 13, 2, 3, Apoc. 2, 2, --- 14, 15, Apoc, 17, 12--- 16, 17, *g* Deut, 4, 15, 16, 17, 18, 19, Act, 17, 29, Rom, 1, 21, 22, 23, 25, *h* Dan, 3, 18. Gal, 4, 8. *i* Exod, 32, 5, ---8, 1 Reg, 18, 26, 28. *k* Ila, 65, 11. *m*, Act. 17, 22. Col. 2, 21, 22, 23, *n* Mal. 1, 7, 8. 14, *o* Deut, 4, 2, *p* psal, 105, 10, *q* Math, 15, 9, *r* 1 Pet, 1, 18, *s* Jer, 44, 17, *t*, Ila, 65, 3, 4, 5, Gal. 1, 13, 14, *u* 1 Sam, 15, 21, * Act. 8, 18, *x* Rom, 2, 22 Mal. 3, 8. *y* Exod, 4, 24, 25, *z* Mat, 22, 5, Mal, 1, 7, ---13. *a* Mat. 23 13, *b* Act, 13, 44. 45, 1 Thes 2, 15, 16,

Q. Quæ-

Q. *Quænam sunt rationes annexæ secundo mandato, quibus nos ad ejus observationem magis impellamur?*

R. Rationes annexæ secundo mandato, quibus ad ejus observationem magis impellamur hisce verbis comprehensæ (*Siquidem ego Dominus Deus tuus, Deus fum Zelotypus, visitans iniquitates Patrum in filios ad tertiam usque quartamque progeniem Osorum mei, exhibens vero misericordiam ad millenas usque Diligentium me, ac mandata mea observantium* c) sunt (præter Dei supremum in nos Dominium, ac jus nostri peculiare *d*) fervens ejus pro cultu suo Zelus *e*, vindex adversus cultum quemvis falsum indignatio, tanquam spirituale quoddam adulterium *f*, tum etiam quod hujusce mandati violatores habeat Deus pro ipsius Osoribus, in eosque se per varias progenies animadversurum interminetur *g*, ejus autem Observatores habeat pro amicis suis ac mandatis ipsius obtemperantibus, ac misericordiam iis per multas generationes polliceatur *h*.

c Exod. 20. 5, 6, *d* Psal. 45 11, Apoc. 15, 3, 4. *e* Exod. 34, 13. 14. *f* 1 Cor, 10, 20, 21, 22, Jer, 7. 18, 19. 20, Ezek. 16, 26, 27, Deut, 32, 16, 17, 18, 19, 20, *g* Hos. 2, 2, 3, 4. *h* Deut, 5, 29.

Q. *Quodnam est mandatum tertium?*

R. Mandatum tertium (*Nomen Domini Dei tui inaniter non usurpabis: non enim eum pro insonte habebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit i.*

i Exod, 20, 7,

Q. *Quid autem exigitur in mandato tertio?*

R. Tertium mandatum à nobis exigit, ut Dei nomen, tituli, attributa *k*, instituta *l*, ut verbum *m*, sacramenta *n*, preces *o*, juramenta *p*, vota *q*, sortes

sortes r, ut operâ ipsius s, & quicquid demum sit quo se notum facit, sanctè ac reverenter in cogitatione t, meditatione u, verbo *, scriptione x, adhibeantur, & quidem per professionem sanctam y, & conversationem idoneam z, ad Dei gloriam a, ac bonum, tam nostrum b, quam aliorum c.

k Mat. 6, 9. Deut. 28, 58. Psal. 29, 2. Psal. 68, 4. Apoc. 15, 3, 4. Mal. 1, 4. Eccl. 5, 1. m Psal. 138, 20. n 1 Cor. 11, 24, 25. - 28, 29. o 1 Tim. 2, 8. p Jer. 4, 2. q Eccles. 5, 2, 4, 5, 6. r Act. 1, 24, 26. s Job. 38 24. t Mal. 3, 16. u Psal. 8 per totum. * Col. 3, 17. Psal 103, 2, 5. x Psal. 102, 18. y 1 Pet. 3, 15. Mic. 4, 5. z Phil. 1, 27. a 1 Cor. 10. 31. b Jer. 32. 39. c 1 Pet. 2, 12.

Q. Quanam peccata sunt prohibita in tertio mandato?

R. Peccata in tertio mandato prohibita sunt; neglectus utendi Divino nomine eo quo requiritur modo d, atq; abusus ejusdem ignorante e, vana f, minus reverente, prophana g, superstitiosa h, ac impia mentione, aut alio usu titulorum ejus, attributorum i, institutorum k, operumve l, blasphemia m, perjurio n, impiæ execrationes o, impia juramenta p, vota q, ac sortilegia r, quæviscunq; juramentorum nostrorum votorumq; quæ licita sunt violatio s, quæ de rebus non licitis observatio t, adversus Dei decreta u, & providentiam *, obmurmuratio, aut expostulatio x, eadem curiosè rimari y, & perversè applicare; verbum Dei aut partem ejus aliquam perperam interpretari z, malè applicare a, aut quovis modo pervertere b, ad jocos profanos c, ad quæstiones curiosas ac inutiles, ad altercationes vanas, aut falsæ doctrinæ defensionem d, Verbi Dei abusus vel creaturarum, aut rei cujusvis sub nomine Dei comprehensæ, ad incantationes e, ut nefarias seu libidines sive actiones f, malevolentia g, contemptu h, contumelia i, aut quovis modo impugnare veritatem, gratiam viasque

Dei *k*, religionis professio Hypocritica, aut in alium quam par est finem *l*, eam pro dedecore habere *m*, elve esse dedecori; absq; solatio *n*, imprudenter *o*, infructuose *p*, accum offensione abulando *q*. vel apostasia ab eadem *r*.

d Mal, 2, 2. *e* Act, 17, 23. *f* prov, 30, 9. *g* Mal. 1, 6, 7. --- 12. Mal, 3, 14, *h* 1 Sam. 4. 3, 4, 5. Jer. 7. 4, -- 9. 10, 14, 31. Col, 2. 20, 21, 22. *i* 2 Reg. 18, 30, --- 35. Exod 5, 2. psal, 139, 20. *k* Psal. 50. 16, 17. *l* Isa. 5, 12. *m* 2, Reg 19, 22 Lev. 24. 11. *n* Zech, 5, 4. Zech. 8, 17. *o* 1 Sam. 17, 43, 2 Sam. 16. 5. *p* Jer 5, 7. Jer. 23. 10. *q* Deut. 23. 18. Act. 23, 12, *r* Esth. 3. 7, Esth. 9. 24. psal. 22. 18. *s* psal. 24, 4. Ezek, 17, 16. --- 18, 19. *t* Mar 6, 26. 1 Sam, 25, 22, 32. 33, 34. *u* Rom, 9. 14, 19, 20. * Deut. 29, 29. *x* Rom, 3, 5, 7. Rom. 6, 1. *y* Eccl. 8, 11. Eccl. 9, 3. psal. 39. per totum. *z*, Mat, 5, 21. ad finem. *a* Ezek, 13, 22. *b* 2 pet. 3, 16. Mat 22, 24, ---- 31. *c* Isa 22, 13. Jer, 23, 34. --- 36, --- 38. *d* 1 Tim, 1, 4, --- 6, 7. 1 Tim. 6, 4, 5. ------ 20, 2 Tim. 2 14. Tit. 3, 9. *e* Deut, 18, 10. 11, 12, 13, 14, Act, 19. 13. *f* 2 Tim. 4, 3, 4, Rom 13, 13. 14. *i* Reg, 21, 9, 10. Jude v, 4 *g* Act, 13, 45. 1 Joh, 3, 12, *h* psal. 1. 1. 2 pet, 3. 3. *i* 1 pet, 4, 4. *k* Act. 13. 45, 46. -- 50. Act 4, 18. Act, 19, 9. 1 Thes, 2, 16. Heb, 10, 29. *l* 2 Tim. 3, 5. Mat. 21 14, Mat, 6, 1, 2, --- 5, --- 16. *m* Mar, 8, 38. *n* psal, 73. 14, 15. *o* 1 Cor, 6, 5, 6. Eph. 5. 15, 16, 17. *p* Isa; 5, 4, 2 pet, 1, 8, 9, *q* Rom, 2. 23, 24. *r* Gal. 3, 1, --3. Heb, 6, 6.

Q. *Quænam sunt rationes annexæ tertio mandato?*

R Rationes tertio mandato in hisce verbis annexæ (*Domini Dei tui*) illisq; (*Non enim eum pro insonte habebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit*) sunt, quoniam is Dominus est, noster que Deus; proindeque nomen ejus prophanare, eove quovis modo abuti non debemus *t* præsertim quoniam tantum abest ut ille, hujus mandati transgressores absolvat eisve parcat, ut justum ejus judicium minime eos effugere passurus sit, *u*, hominum cen-

censuras ac supplicia multi licet eorum subterfugiant *

s Exod 20, 7, *t* Lev. 19, 12, *u* Ezek, 36, 21 22, 23, Deut, 28, 58. 59. Zech. 5. 2, 3, 4. * 1 Sam, 2, 12. -- 17, -- 22, -- 24. cum 1 Sam, 3. 13.

Q. *Quodnam est mandatum quartum?*

R. Mandatum quartum est (*Memineris diem sabbati ut sanctifites eum; sex diebus operaberis; & facies omne opus tuum, septimus vero dies sabbatum Domini Dei tui, opus in eo nullum facies, tu, neque filius tuus, neque filia tua, nec servus tuus, nec ancilla tua, neque jumentum tuum, nec hospes tuus quicunq; intra portas tuas commoratur: Nam sex diebus perfecit Dominus cœlum, terramque mare, & quicquid in eis continetur, septimo vero die requievit, quamobrem benedixit Dominus diei sabbati, eumque sanctificavit* x.)

x Exod, 20, 8, 9, 10. 11.

Q. *Quid exigitur in quarto mandato?*

R. Quartum mandatum ab omnibus exigit sanctificationem sive sanctam Deo observationem temporis illius definiti quod ipse in verbo suo designavit, nominatim è septenis diebus unum integrum, qui à mundi primordiis usque ad resurrectionem Christi dies erat septimus; exinde autem dies septimanæ primus ad finem usque mundi observandus. Qui Christianum sabbatum est y, ac in Novo Testamento dicitur *dies Dominicus* z.

y Deut, 5, 12, 13, 14, Gen, 2, 2, 3. 1 Cor. 16, 1. 2, Act 20, 7. Mat, 5, 17, 18, Isa. 56. 2, -- 4, 6, 7. *z* Apoc, 1, 10

Q. *Quomodo sanctificandum est sabbatum sive dies Dominicus!*

R. Sanctificandum est Sabbatum sive dies Dominicus sancta per totum diem quiete *a*, non tantum ab ejusmodi operibus quæ quovis tempore sunt illicita; verum etiam ab ejusmodi negotii

mundanis ac recreationibus quæ aliis diebus sunt licita *b*; quinetiam hoc habendo in deliciis, totum illud tempus (nisi quod ad opera necessitatis ac misericordiæ requiritur *c*) in exercitiis divini cultus publicis privatisq; insumendo *d*, quem in finem corda nobis sunt præparanda, ac ea providentia, diligentia, & moderatione disponenda sunt, ac tempestive conficienda mundana negotia, ut magis expediti simus ac idonei illius diei officiis præstandis *e*.

a Exod. 20. 8. --- 10. *b* Exod. 16, 25, 26, 27. 28 Neh, 13, 15, 16, 17, 18, 19. --- 21. 22. Jer, 17, 21, 22, *c* Mat, 12. 1, --- 13. *d* Isa, 58. 13, Luc, 4, 16. Act, 20, 7, 1 Cor, 16, 1, 2. Psal 92. tit. Isa. 66, 23. Lev, 23. 3. *e* Exod, 20, 8, Luc, 23. 54, --- 56. Exod, 16, 22. --- 25, 26, --- 29. Neh, 13, 19.

Q. *Cur ad Patres familiarum, reliquosque superiores præcipue dirigitur mandatum de observando Sabbato?*

R. Mandatum de Sabbato observando præcipue dirigitur ad Patres familiarum reliquosque superiores; eo quod non solum ipsi teneantur id observare, verum etiam curare ut ab illis omnibus qui subduntur ipsorum regimini, similiter observetur, & quoniam proclives sunt eos quibus imperant suis negotiis impedire quo minus id faciant *f*.

f Exod. 20, 10, Josh, 24, 15. Neh. 13, 15, 17, Jer. 17. 20. 21, 22, Exod, 23. 12.

Q. *Quænam sunt peccata prohibita in quarto mandato?*

R. Peccata prohibita in quarto mandato sunt, officiorum quæ inibi exiguntur omissio quælibet *g*. omnisque eorum oscitans, negligens, & inutilis præstatio, eorumque tædium *h*, omnis illius diei profanatio, seu otio, sive agendo quod in se malum est, sive operibus, dictis, cogitationibus circa res mundanas

danas ac recreationes non necessarias *k*. ?

g Ezech, 22, 26, *h* Act, 20, 7, -- 9, Ezek, 33, 30, 31, 32. Amos, 8, 5, Mal, 1, 13, *i* Ezek, 23. 38, *k* Jer, 17, 24, -- 27. Isa, 58, 13,

Q. Quænam sunt rationes subjunctæ quarto mandato, quibus ad ejusdem observationem vehementius urgeamur?

R, Rationes annexæ quarto mandato, quibus ad ejusdem observationem vehementius urgeamur, desumptæ sunt ab illius æquitate, sex dies è septem nobis & rebus nostris permittente Deo, sibi verò ipsi unicum reservante, in eis verbis (*Sex diebus operaberis & facies omne opus tuum*) l,) à Dei peculiaris sibi in eo die proprietatis vindcatione (*Dies septimus Sabbatum est Domini Dei tui*) ab exemplo Dei, qui (*Sex Diebus perfecit cœlum terramque, mare, & quicquid in illis continetur, septimo vero die requievit*) atque à benedictione quam diei illi impertivit Deus, non solum illum consecrando, ut Dies foret ipsius cultui peculiaris, verum ordinando ut medium foret benedicendi nobis eundem sanctificantibus (*quamobrem benedixit Dominus Diei sabbati, eumque sanctificavit n*)

l Exod, 20, 9, *m* Exod, 20 10, *n* Exod, 20, 11,

Q. Quare ponitur in principio mandati quarti vox (Memineris?)

R. Vox (*Memineris*) ponitur in principio mandati quarti *o*, partim propter summum ex illius recordatione beneficium, quando quidem exinde plurimum adjuvamur in præparatione nostra ad ipsum observandum *p*, atque ex ejus observatione ad reliqua mandata omnia melius observanda *q* simul & gratâ memoriâ summa illa beneficia creationis ac redemptionis conservandæ, quæ totam religionem compen-

dio quasi complectuntur r; partim etiam quoniam proni sumus in illius oblivionem s, eò quod cum minus hoc à nobis exigat naturale lumen t, tum libertatem naturalem minuat in rebus aliàs non illicitis u; quòdque semel tantum septenis diebus recurset, multæque negotia mundana interveniant quæ mentes nostras nimium sæpè abstrahunt, quo minus vel de nostri ad illum præparatione, vel celebratione ejusdem cogitemus x; Denique quod Satanas ejusque administri hujusce diei gloriam, ac vel etiam memoriam delere plurimum annitantur, nempe quo irreligionem omnem, ac impietatem introducant x.

r Exod. 20. 8. s Exod. 16. 23. Luc. 23. 54. 56. cum Mar. 15. 42. Neh. 13. 19. t Psal. 92. tit. cum ver. 13. 14. Ezek. 20. 12. 19. 20. u Gen. 2. 2. 3. Psal. 118. 23. 24. cum Act. 14. 10. 11. Apoc. 1. 10. x Ezek. 22. 26. x Neh. 9. 14. x Exod. 34. 21. x Deut. 5. 14. 15. Amos 8. 5. x Lam. 1. 7. Jer. 17. 21. 22. 23. Neh. 13. 15. 23.

Q. *Quanam est summa sex mandatorum quæ officium nostrum erga homines complectitur?*

R. Sex mandatorum quæ officium nostrum erga homines complectitur hæc summa est, nempe ut proximum nostrum perinde atque nosmet ipsos diligamus y, idemque aliis faciamus, quod nobis ab eis factum vellemus z.

y Mat. 22. 39. z Mat. 7. 12.

Q. *Quodnam est mandatum quintum?*

R. Quintum mandatum est, (*Honora Patrem tuum & Matrem tuam, ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus* a)

a Exod. 20. 12.

Q. *Quinam Patris ac Matris nomine in quinto mandato significantur?*

R. Patris ac Matris nomine in quinto mandato significantur non solum Parentes naturales b, verum etiam superiores omnes, seu ætate c, sive donis d, tum vero imprimis illi qui nobis munere vel authori-

tate ex ordinatione Divina præsunt sive in familia *e*, sive in Ecclesia *f*, sive in Republica *g*.

b Prov, 23, 22, --- 25. Eph, 6, 1, 2, *c* 1 Tim, 5, 1, 2. 2 Gen, 4, 20, 21. 22, Gen, 45, 8, *e* 2 Reg, 5, 13. *f* 2 Reg, 2, 12, 2 Reg. 13, 14. Gal, 4, 19. *g* Isa, 49, 23.

Q. Quamobrem vero superiores Pater ac Mater nuncupantur?

R. Superiores Pater ac Mater nuncupantur, cum ut intelligant illi debere se in omnibus erga inferiores suos officiis parentum naturalium amorem ac indulgentiam imitari, habitâ tamen relationis ratione *h*: tum ut inferiores indè ad officia sua majore cum promptitudine & alacritate superioribus suis tanquam parentibus præstanda inducantur *i*.

h Eph, 6, 4, 2 Cor. 12, 14, 1 Thes. 2, 7, 8, 11, Num 11, 11, 12, *i* 1 Cor. 4, 14, 15, 16, 1 Reg, 5, 13.

Q. Quis est mandati quinti generalis scopus?

R. Mandati quinti scopus generalis est illorum officiorum præstatio ad quæ pro variis relationibus nostris tenemur mutuo, quatenus inferiores sumus superiores, aut æquales *k*.

k Eph, 5, 21, 1 Pet, 2, 17. Rom. 12, 10.

Q. Quis superioribus ab inferioribus debetur honos?

R. Honos qui superioribus debetur ab inferioribus est, debita imprimis corde *l*, verbis *m*, gestuque *n*, reverentia. deinde pro iis preces & gratiarum actio *o* virtutum & gratiarum quæ in eis conspiciuntur imitatio *p*, ut etiam prompta in rebus licitis eorum mandatis & consiliis obedientia *q*; & correctionibus eorum submissio debita *r*; quinèc eorum cum personarum tum authoritatis defensio *s*, sustentatio ac propugnatio, & erga utrasque fidelitas *t*, pro cujusque ordine & statu in qua fuerit conditione *u*; eorumq; infirmitatum toleratio, atque, in charitate dissimulatio *x*; adeo quidem ut cum eis tum eorum regi-

minai honori esse possint &c.

l Mal. 1, 6, Lev, 19, 3. *m* Prov. 31, 28, 1 Pet. 3 6, *n* Lev, 19, 32, 1 Reg, 2, 19. *o* 1 Tim. 2. 1. 2. *p* Heb, 13, 7, Phil, 3, 17. *q* Eph, 6, 1, 2, 5, 6, 7. 1 Pet, 2, 13, 14, Rom. 13, 1, 2, 2, 3, 4, 5, Heb, 13, 17, Prov, 4, 3. 4. Prov. 23, 22, Exod, 18, 19, —24, *r* Heb, 12, 9. 1 Pet, 2, 18, 19, 20, *s* Tit 2, 9, 10, *t* 1 Sam, 26, 15, 16, 2 Sam, 18, 3, Esth, 6, 2. *u* Mat. 22. 21, Rom. 13, 6. 7. 1 Tim, 5, 17, 18. Gal. 6, 6. Gen. 45. 11, Gen. 47, 12, * 1 Pet, 2, 18. Prov, 23, 22. Gen. 9. 23. *x* Psal. 127. 3. 4. 5. Prov. 31, 23.

Q. *Quanam sunt Inferiorum in Superiores suos peccata?*

R. Peccata inferiorum in superiores suos sunt officiorum iis debitorum neglectus quilibet *y*, invidia *z*, contemptus *a*, & rebellio *b*, adversus ipsorum seu personas *c*, sive munera *d*, in licitis eorum consiliis *e*, mandatis & correctionibus *f*, eorum execratio, derisio *g*, atque ejusmodi omnis scandali plena conversatio, quæ ipsis eorumque regimini probro sit ac dedecori *h*,

y Mat. 15, 4. 5. 6. *z* Num. 11, 28, 29. *a* 1 Sam. 7. 8. Isa. 3. 5. *b* 2 Sam. 15, 1 —12. *c* Exod, 21. 15. *d* 1 Sam. 10 27. *e* 1 Sam. 2. 25. *f* Deut. 21. 18, 19. 20. 21. *g* Prov, 30. 11. ——17. *h* Prov. 16. 26.

Q. *Quid vero Superiores Inferioribus præstare tenentur?*

R. A superioribus exigitur ut pro illa quam à Deo acceperunt potestate, & relatione in qua sunt constituti, inferiores suos diligant *i*, pro eis orent *k*, eisque benedicant *l*, ut eos instituant *m*, consilio dirigant, ac admoneant *n*, bene quidem merentes ut favore complectantur *o*, laudent *p*, remunerantur *q*, male vero agentes ut rejiciant *r*, reprehendant, castigentque *s*, & protegant eos *t*, omniaque iis procurent quæcunque sunt animæ *u*, aut corpori * necessaria, atque graviter, prudenter sanctè & exemplariter

iter, se gerendo Deo gloriam x, sibimet ipsis honorem concilient y; adeuque eam qua Deus illos induit authoritate tneantur z.

x Col. 3. 19. Tit. 2. 4. k 1 Sam. 12, 23. Job. 1. 5. l 1 Reg. 8. 55. 56. Heb. 7. 7. Gen. 49. 28. m Deut. 6. 6. 7. n Eph. 6 4. o 1 Pet. 3. 7. p 1 Pet, 2, 14. Rom. 13. 3. q Esth. 6, 3. r Rom 13. 3. 4 s Prov. 29. 15,. 1 Pet 2. 14. t Job. 29. 12. 13. 14, 15, 16. 17. Isa. 1. 10.---17. u Eph 6. 4 * 1 Tim. 5. 8. x 1 Tim. 4. 12. Tit. 2. 3. 4. 5. y 1 Reg 3. 28. z Tit. 2, 15.

Q. *Quænam sunt peccata Superiorum?*

R. Superiorum peccata, (præter neglectum eorum quæ ab illis exiguntur officiorum a) sunt, seipsos, b, h. e. suam ipsorum gloriam c, otium, lucrum, aut voluptatem d, inordinatè appetere; jubere quæ sunt illicita e, aut quæ ab inferioribus præstari nequeunt f, eis ut malè agant consulere g, vel malè agentibus animos facere h, ac favere i, dehortari ac detertere à bene agendo, bene autem agentes malè tractare k, eos indebitè castigare l, injuriæ, tentationi, ac periculo negligenter eos aut exponere aut permittere m; provocare ad iram n; aut quocunque modo semetipsos dehonestare, authoritatemque suam imminuere, injustè, imprudenter, acerbè, vel remisse se gerendo o.

a Ezek. 34. 2. 3. 4. b Phil. 2. 21. c Joh. 5. 44. Ioh. 7. 18 Isa. 56 10 11. Deut. 17. 17. d Dan. 3. 4. 5. 6. Act. 4. 17. 18. e Exod. 5. 10 ad 18. Mat. 23. 2.---4. f Mat. 14. 8 cum Mar. 6. 24. g 2 Sam. 13. 28. h 1 Sam. 3. 13. i Joh. 7. 46. 47. 48. 49. Col 3. 21. Exod. 5. 17. l 1 Pet. 2. 18 19, 20. Heb. 12. 10. Deut. 25. 3. m Gen 38. 11. ---26. Act. 18. 17. n Eph. 6. 4. o Gen. 9. 21. 1 Reg. 12. 13. 14. 15, 16. 1 Reg. 1. 6 1 Sam. 2. 29 30. 31

Q. *Quænam sunt æqualium officia?*

R. Officia æqualium sunt dignitatis ac valoris sui invicem rationem habere p: honorem tribuendo alterum alteri aut excellere q, de alterius donis aut profectu

tu tanquam de propriis gandere mutuò *r*.

p 1 Pet. 2, 17, 9 Rom. 12, 10. *r* Rom. 12. 15, 16 Phil. 2, 3, 4.

Q. *Quænam ſunt æqualium peccata?*

R. Æqualium peccata ſunt (præter neglectum eorum quæ ab iis exiguntur officiorum ſ) alterius invicem dignitatem parvi facere *t*, donis invidere *u*, auctis honoribus, aut proſperitate dolore affici *x*, ſuperioritatem in ſe invicem uſurpare *x*.

ſ Rom. 13, 8. 1 2 Tim. 3, 3, *t* Act. 7. 19, Gal. 5, 26, *u* Num. 12, 2, Eſth. 6, 12. 13, *x* Ioh. 3, 9. Luc. 22, 24.

Q. *Quænam eſt ratio quinto mandato annexa quâ magis nos ad ejus obſervationem urgeamur!*

R. Ratio annexa quinto mandato in hiſce verbis (*ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus* y,) eſt, quâ longævitas, ac proſperitas diſertè promittitur omnibus hoc mandatum obſervantibus, quatenus nempe Dei gloriæ, eorumque bono conducant *z*.

y Exod. 20, 12. 2 Deut. 5, 16. 1 Reg. 8, 25. Eph. 6, 2, 3.

Q. *Quodnam eſt mandatum ſextum.*

R. Mandatum ſextum eſt (*Non occides* a)

a Exod. 20, 13.

Q. *Quæ autem ſunt officia in ſexto mandato imperata?*

R. Officia in ſexto mandato imperata ſunt, ſtudia quæque ſedula, liciticque conatus, vitam noſtram *b*, aliorumque *c*, conſervandi; omnibus cum cogitationibus tum deſtinationibus obſiſtendo *d*; paſſiones ſubjugando *e*; occaſiones *f*, tentationes *g*, actionesque omnes declinando quæcunque eò tendunt ut vitâ ſui quiſpiam injuſtè privetur *h*. prout etiam juſte ejuſdem adverſus vim defenſione patiente manus Divinæ perpeſſione *k*, animi tranquilitate *l*, cordis alacritate

alacritate m, cibi n, potûs o, medicinæ p, somni q, laboris r, ac recreationum s, usu sobrio cogitationibus benignis t, dilectione u, misericordia *, mansuetudine, lenitate benignitate x, dictis, ac moribus placidis y, mitibus, comibusque z, longanimitate, facilitate redeundi in gratiam, in injuriarum patiente tolerantia & condonatione, boni pro malo retributione a, afflictorum levatione, & sublevatione tuitione ac defensione innocentum b;

b Eph. 5, 28. 29. c 1 Reg. 18, 4, d Jer. 26. 15, 16. Act. 23, 12, 16. 17, 21, 27. e Eph. 4, 26. 27. f 2 Sam. 2. 22, Deut. 22, 8, g Mat. 4, 6, 7. Prov. 1, 10. 11, 15, 16. h 1 Sam. 24, 12, 1 Sam. 26. 9, 10. 11, Gen. 37, 21, 22, i Psal. 82, 4, Prov. 24, 11, 12, 1 Sam. 14, 45, k Jac. 5, 7, 8, 9, 10 11, Heb. 12, 9. l 1 Thes. 4, 11, 1 Pet. 3, 4, Psal. 37, 8, 9, 10, 11, m Prov. 17, 22, n Prov. 25. 16. 27, o 1 Tim. 5, 24. p Isa. 38, 21, q Psal. 127, 2, r Eccl. 5, 12, 2 Thes. 3, 10, 12, Pro. 16, 26. s Eccl. 3, 4, 11, t 1 Sam. 19, 4. 5, 1 Sam 22. 13, 14. u Rom. 13, 10, * Luc. 10 33, 34, 35, x Col. 3, 12, 13 y Jac. 3, 17. z 1 pet. 3, 8, 9, 10, 11, prov. 15, 1, Judg. 8, 1, 2, 3. a Mat. 5. 24, Eph. 4. 2. 32, Rom. 12, 17, 21 b 1 Thes. 14, Job. 31, 19, 20, Mat. 25, 35. 36 prov. 31, 8. 9,

Q. *Quænam sunt peccata in sexto mandato vetita?*

R. Peccata vetita in sexto mandato sunt quælibet vitæ ademptio seu nostræ c, sive alienæ d, extra tamen rationem iustitiæ publicæ e, belli legitimi f, ac defensionis necessariæ g, licitorum ac necessariorum vitæ mediorum neglectus aut subductio h, ira mala i, odium k, invidia l; vindictæ cupiditas m, omnes passionum excessus n, curiæ anxiæ o, cibi, potus p, laboris q, recreationum r, usus immoderatus, dicta provocantia s, oppressio t, litigatio u, percussio, vulneratio * & quicquid denique conferre quoquo modo possit ad vitam cujuspiam destruendam x,

c Act. 16, 28, d, Gen. 9, 6. e Num. 35, 31. 3, f Jer. 48, 10, g Exod. 22. 2, h Mat. 25, 42, 43, Iac. 2. 15, 15, Eccles. 6, 1, 2,

Mat. 22

Mat. 5, 22. *k* 1 Joh. 3, 15. Lev. 19, 17. *l* Prov. 7 14. 30. *m* Rom. 12. 19. *n* Eph. 4, 31. *o* Mat. 6, 31. 34. *p* Luc. 21, 34. Rom. 13, 13. *q* Eccl. 12. 12. Eccl. 2, 22, 23. *r* Isa. 5, 12. *s* Prov. 15, 9. Prov. 12, 18. *t* Ezek. 18. 18. Exod. 1, 14. *u* Gal. 5, 15. Prov. 28. 29. *v* Num. 35, 16, 17, 18, 21. *w* Exod. 21, 18. ad finem.

Q. *Quodnam est mandatum septimum?*

R. Mandatum septimum est (*Non machaberis*) *Exod.* 20, 14.

Q. *Quanam vero sunt officia in septimo mandato imperata?*

R. Officia in septimo mandato imperata sunt corporis, mentis affectuum *a*, verborum *b*, gestuumque *b*, castitas, *c* ejusque in nobis ipsis ac in aliis conservatio *c*, oculorum sensuumque omnium vigil custodia *d*, temperantia *e*, inter castos versari *f*, vestitus modestia *g*, conjugium continentiæ donum non habentium *h*, coniugalis amor *i*, ac cohabitatio *k*, in vocationibus labor diligens *l*, occasionum omnium impuritatis fuga, ac tentationum eò tendentium resistentia *m*.

a 1 Thes. 4, 4. Job. 13, 1, 1 Cor. 7, 34. *b* Col. 4, 6. *b* 1 Pet. 3, 2, *c* 1 Cor. 7, 2, 35, 36. *d* Job. 31, 1. *e* Act. 24, 24. 25. *f* Prov. 2, 16. 17, 18, 19. 20. *g* 1 Tim. 2, 9. *h* 1 Cor. 7, 2, 9. *i* Prov. 5, 19, 20. *k* 1 Pet. 3, 7. *l* Prov. 31. 11, 27, 28. *m* Prov. 5, 8, Gen. 39, 8, 9, 10.

Q. *Quæ sunt peccata prohibita in mandato septimo?*

R. Peccata in mandato septimo prohibita sunt, cum neglectus officiorum quæ exiguntur *n*, tum etiam adulterium, fornicatio *o*, raptus, incestus *p*, sodomia, ac libidines omnes non naturales *q*; impuræ quæque imaginationes, intentiones, affectiones que *r*; corrupta omnia turpiaque colloquia, cisve auscultatio *s*, oculorum lascivia *t*, gestus impudens leviusque, vestitus immodestus *u*, conjugiorum licitorum prohibitio *, illicitorum dissensatio *x*, pro-

prostibulorum approbatio, toleratio, exercitium eorundemque frequentatio *y*, vota cœlibatus illaqueantia *z*, matrimonii dilatio indebita *a*, polygamia, qua plures habet aut vir uxores, aut fœmina maritos eodem tempore *b*, injustum divortium *c*, aut desertio injusta *d*, otium, gula, ebrietas *e*, consortii impudici usus *f*, ut & lasciviarum cantionum, librorum, picturarum, saltationum, ludorum scenicorum *g*, omnium denique quæ impudicitæ motus excitare in nobis aliisve possint; omnesque impudicitiæ actus, *h*,

u Prov. 5. 7, *v* Heb. 13. 4, Gal. 5. 19, *p* 2 Sam. 13. 14, 1 Cor. 5. 1. *q* Rom. 1. 24, 26, 27, Lev. 20. 15, 16, *r* Mat. 5. 28, Mat. 15. 16, Col. 3. 5. *s* Eph. 5. 3. 4. Apoc. 7. 9. 21. 22, *t* Isa. 3. 16. 2 Pet. 2. 14, *u* Prov. 7. 10. 13. * 1 Tim. 4. 3, *x* Lev. 18. 1. ad 21, Mat. 6. 18, Mat. 2. 11. 12, 1 Reg. 15. 12, 2 Reg. 23. 7. Deut. 23. 17, 18, Lev. 19. 29. Jer. 5. 7. Prov. 7. 24, 25, 26, 27. *z* Mat. 19. 10. 11. *a* 1 Cor. 7. 7, 8. 9, Gen. 38. 26, *b* Mal. 2. 14. 15, Mat. 19. 5. *c* Mal. 2. 16, Mat. 5. 32, *d* 1 Cor. 7. 12. 13. *e* Ezek. 16. 49. Prov. 23. 30. 31. 33. *f* Gen. 39. 10. *g* Eph. 5. 4. Ezek. 23. 14. 15. 16. Isa. 23. 15. 16. 17. Isa. 3. 16. Mat. 6. 12. Rom. 13. 13. 1 Pet. 4. 3. *h* 2 Reg. 9. 30. cum Jer. 4. 30. & cum Ezek. 23. 40.

Q. *Quodnam est mandatum octavum?*

R. Mandatum octavum est) *Non furaberis i*)

i Exod. 20. 15.

Q. *Quænam sunt officia mandato octavo imperata?*

R. Officia octavo præcepto imperata sunt veritas, fidelitas, justitiaque in contractibus ac hominum inter se commerciis *k*, suum cuique tribuere *l*, restitutio bonorum si quæ injuste ab iis ad quos jure spectant detineantur *m*, largitio ac mutuatio gratuita, prout res nostræ tulerint, ac necessitates aliorum flagitaverint *n*, judiciorum nostrorum, voluntatum & affectionum circa res mundanas moderatio *o*, providens cura studiumque ea quæ naturæ nostræ sustentandæ necessaria sunt ac conveniens

conditionique nostræ congruentia *p*, acquirendi *q*, conservandi, adhibendi, ac ordinandi, vitæ genus liberum *r*, in eoque diligentia *s*, frugalitas *t*, actionum forensium *u*, ac fide jussionum, nisi si forte necessariæ fuerint, evitatio, aliarumque ejus generis obligationum *; una cum conatu res & bona externa non minus aliorum quam nostra justis quibusque mediis, cum procurandi, tum conservandi ac promovendi *x*.

k Psal. 15. 2. 4. Zech. 7. 4, 10. Zech 8. 16. 17. *l* Rom. 13. 7. *m* Lev. 6. 2. 3. 4. 5. cum Luc. 19. 8. Luc. 6. 30 38. 1 Joh. 3. 17. Eph. 4. 28. Gal. 6. 10. *o* 1 Tim. 6. 6. 7. 8. 9. Gal. 6. 14. *p* 1 Tim. 5. 8. 9 Prov. 27. 23. ad finem. Eccles. 2. 24. Eccles. 3. 12. 13. 1 Tim. 6. 17. 18. Isa. 18 1. Mat. 12. 8. *r* 1 Cor. 7. 20. Gen. 2. 15. Gen. 3. 19. *s* Eph. 4. 28. Prov. 10. 4. *t* Joh. 6. 12. Prov. 21. 20. *u* 1 Cor. 6. 1. ad 9. * Prov. 6. 1. ad 6. Prov. 11. 15. * Lev. 25. 35. Deut. 22. 1. 2. 3. 4. Exod. 23. 4. 5. Gen 47. 14. 20. phil 2. 4 Mat. 22. 39.

Q. *Quæ sunt peccata vetita in octavo præcepto?*

R. Peccata in octavo præcepto vetita (præter deficiorum quæ inibi exiguntur neglectum *y*,) sunt furtum *z*, latrocinium *a*, plagium *b*, rei cujuslibet vi aut dolo malo oblatæ receptio *c*, fraudem exercere *d*, ponderibus ac mensuris injustis uti *e*, terminos dimovere *f*, in contractibus hominum inter se *g*, aut in rebus fidei commissis injustitia & fraudulentia *h*, oppressio *i*, expilatio *k*, fœneratio *l*, corrupta munerum acceptatio *m*, actiones forenses excruciantes *n*, agrorum diremptiones ac villarum depopulationes injustæ *o*, Timiopalas agere, unde rerum pretium augetur *p*, institoria vitæ illicita *q*, omnes aliæ rationes injustæ ac nefariæ quibus à proximo nostro quod ei jure debetur aut auferimus, aut detinemus, aut nosmet ipsos locupletamus *r*, avaritia *s*, inordinata bonorum externorum æstimatio aut affectatio *t*, diffidentes ac distrahentes curæ, studiaque in eis acquirendis, conservandis, utendisque *u*, aliorum rebus

prosperis invidere *t*, proux etiam ignavia *u*, prodigalitas, lusus vastantes; reliquæque omnes vitæ damnum rei nostræ familiari indebitè inferendi *y*, uti & debito usu, ac solatio ex rebus nobis à Deo donatis præcipiendo nostrimet defraudatio *z*.

y Iac, 2. 15, 16. 1 Ioh, 3 17. *z* Eph, 4 28, *a* Psal, 62, 10. *b* 1 Tim. 1. 10, *c* Prov 29, 24. Psal, 50, 18. *d* 1 Thes. 4. 6. *e* Prov. 11, 1, Prov. 20, 10. *f* Deut, 19, 14. *g* Prov, 23, 10, *h* Amos 3, 5. Psal 37, 21, *i* Luc, 16, 10, 11. 12, *k* Ezek. 22. 29, Lev. 25, 17. *l* Mat, 23, 25, Ezek 22. 12, *m* Psal, 15 5. *m* Iob. 15, 34. *n* 1 Cor, 6 6, 7, *o* Prov. 3. 29, 30, *p* Isa. 5. 8, Mich, 2, 2, *p* Prov, 11, 26. *q* Act. 19. 19, 24. 25, *r* Iob. 20.16. *s* Ac. 5. 4 Prov. 21, 6. *t* Luc, 12, 15. *u* 1 Tim. 6, 5. Col, 2, 2. Prov, 23. 5, Psal, 62, 10. *w* Mat. 6. 25, 31, 34 Eccl, 5. 12. *x* Psal. 72, 3, Psal, 37, 1, 7, *y* 2 Thes, 3. 11, Prov, 18. 9, *z* Prov. 21. 17, Prov. 23, 20, 21, Prov, 28, 19. *a* Eccl. 4, 8, Eccl, 6, 2. 1 Tim, 5. 8.

Q. *Quodnam est mandatum nonum?*

R. Mandatum nonum est (*Non eris adversus proximum tuum testis mendax*.)

a Exod. 20, 16.

Q. *Quæ sunt officia nono mandato imperata?*

R. Officia nono mandato imperata sunt, veritatem inter homines *b*, bonumque nomen & existimationem proximi æque ac nostrum conservare *c*, ac promovere veritatem publicè agnoscere ac defendere *d*, eam ex animo *e*, sincerè *f*, libere *g*, plane *h*, pleneque *i*, proloqui eamque solam, cum in rebus forensibus ac *juridicis* *k*, tum in aliis rebus quibuscunque *l*, bene de proximis nostris præ charitate existimare *m*, eorumque bonum nomen amare, cupere, deque eo gaudere *n*, de ipsorum infirmitatibus dolore affici *o*, easque cooperire *p*, dona & gratias eorum lubenter agnoscere *q*, eorum innocentiam propugnare *r* bonam de iis famam prompte excipere *s*, obloquutiones vero non nisi invitè admittere *t*.

delatores *u*, adulatores *x*, ac detractatores rejicere *y*, hominis nostri amorem curamque gerere, illudque ubi opus est, defendere *z*, promissiones licitas præstare *a*; quæcunque denique vera sunt, quæcunque honesta, quæcunque amabilia, quæcunque boni nominis, eis studere, ea facere *b*

b Zech. 8, 16 *c* 3 Ioh. v. 12 *d* Prov, 31. 8, 9, *e* Psal, 15, 2, *f* 2 Cor, 19. 9, 31 Sam, 19. 4, 5, *h* Josh, 7. 19, *i* 2 Sam, 14, 18, 19, 20, *k* Lev. 19, 15, Prov, 14, 5, 25, *l* 2 Cor, 1, 17. 18, Eph. 4, 25, *m* Heb 6. 9, 1 Cor, 13, 7, *n* Rom. 1, 8. 2 Ioh. v 4, 3 Ioh. v 3 4c. 2 Cor, 2, 4. 2 Cor 12, 21. *p* Prov, 17. 9, 1 Pet, 4. 8, *q* 1 Cor, 5, 4. 5. 7, 2 Tim, 1, 4, 5 *r* 1 Sam, 22, 14, *s* 1 Cor, 13. 6. 7. *t* Psal. 15, 3. *u* Prov. 25, 23, *x* Prov, 26, 24, 25, *y* Psal, 101, 5, *z* Prov, 22. 1. Ioh. 8. 49. *a* Psal. 15. 4. *a* phil. 4, 8.

Q. *Quænam sunt peccata nono præcepto prohibita?*

R. Peccata nono præcepto prohibita sunt, veritatem aut nomen seu proximorum sive nostrum quocunque modo violare *b*, tum vero præcipuè in judiciis publicis *c*, testimonium falsum præbere *d*, testes falsos subornare *e*, scienter ac prudenter malam causam aut præsentia aut patrocinio defendere, veritatem impudenter ac vultuosè opprimere *f*, sententiam injustam ferre *g*, quod malum est bonum, quod vero bonum est malum dicere, improbos secundum opera justorum remunerare, justos autem secundum opera improborum *h*, testamenta vel tabulas subjicere aut commimisci *i*, veritatem suppilmere, indebitè in causa justa reticere *k*, prout etiam silere quandocunque iniquitatem aut ipsi reprehendere *l*; aut ad alios deferre debemus *m*, veritatem dicere intempestive *n*, malitiose in malum finem *o*, eandem in falsam sententiam pervertere *p*, aut dubiè ac æquivoce proferre ad veritatis justitiæve incommodum aut detrimentum *q* falsiloquium *r*, mendacium *s*, obtrectatio *t*, absentum insimulatio *u*,

detractio

detractio*, rumigeratio x, susurrus y, subsannatio z, convitium a, censura temeraria b, tetrica c, inquæ, intentionum, verborum actionumque mala interpretatio e, adulatio f, ostentatio vana g, nimis honorifice aut vilter de nobismet ipsis aliisve aut loqui aut sentire h; donorum gratiarumque Dei abnegatio i, levioris culpæ aggravatio k, peccatorum occultatio, excusatio vel extenuatio, cum ad ea libere confitendum invitamur l, infirmitatum proditio non necessaria m; falsos rumores spargere n; obloquiones avidè accipere, iisque favere o; aures adversus defensionem justam obturare p, supicio mala q; meritæ cujusquam laudi invidere vel indolere r; eamque imminuendi conatus ac desiderium s, è cujusvis dedecore ac infamiâ lætitiam capere t, contemptus fastidiosus u, admiratio stulta*, promissionum licitarum violatio x, neglectus earum rerum quæ sunt bonæ famæ, earum autem quæ malam famam conciliant, cum à nobis ipsis perpetratio vel non declinatio, tum in aliis quoad ejus fieri potest non impeditio y.

b 1 Sam. 17. 28, 1 Sam. 16, 3, 2 Sam. 1, 9. 10, 15, 16, c Lev. 19, 15, Hab. 1, 4, d Prov. 19, 5, Prov. 6, 16. 19, e Act. 6, 13, f Jer. 9, 3. 5, Act. 24, 2, 5. Psal. 12, 3, 4. Psal. 5, 2, 1, 2, 3, 4, g Prov. 17, 15, 1 Reg. 21, 9. 10 14, h Isa. 5, 23, i psal. 119. 69. Luc. 19. 8 Luc. 16, 5. 6, 7, k Lev. 5, 1, Deut. 13, 8. Act. 5. 3. 8. 9. 2 Tim. 4, 16. l 1 Reg. 1, 6. Lev. 19, 17, m Isa. 59, 4, n Prov. 19, 11. e. 1 Sam. 12, 9. 10. cum psal. 52, 1, 2, 3, 4, p Psal. 56, 6, Ioh. 2, 19 cum Mat. 26, 60 61, q Gen. 3, 5. Gen. 26, 7. 9, r Isa. 59. 13. s Lev. 19. 11. Col. 3. 9. t psal. 50. 20 u psal. 15. 3. x Jer. 4. 11. Jer. 31. 4, x Lev. 19, 16. y Rom. 1. 29. 30. z Gen. 21, 6. cum. Gal. 4. 29. a 1 Cor. 6, 10. b Mat. 7. 1. c Act. 28. 4. d Gen. 38. 24, Rom. 2. 1. e Neh. 6. 6, 7, 8. Rom. 3. 8. psal. 69. 10. 1 Sam. 1. 13, 14. 15. 2 Sam. 10. 3. f psal. 12, 2. 3. g 2 Tim. 3, 2. h Luc. 18. 9. 11. Rom. 12, 16. 1 Cor 4. 6. Act. 12. 22, Exod. 4. 10. 11 12. 13, 14. k Job. 27. 5. 6. Job. 1. 6. l Mat. 7. 3, 4, 5. m Prov. 28. 11. Prov. 18. 10, Gen. 3. 12. 13. Jer. 2. 35. 2 Reg. 5. 25. Gen. 4. 9. n Gen. p. 22.

Gen. 9. 22. Prov. 25, 9, 10. n Exod. 23, 1, o Prov. 29, 12, p Act. 7, 56, 57, Job. 31. 13. 14. q 1 Cor. 13, 5. 1 Tim. 6, 4. r Num. 11. 29. Mat. 21. 15. s Ezra. 4. 11, 13. t Jer. 42. 27. u Psal. 35, 15. 16, 21. Mat. 27. 28, 29. x Jude, v 16. Act. 12. 22. y Rom. 1. 31. z 2 Tim. 3, 3, 4. a 1 Sam. 2, 24. b 2 Sam. 13. 12. 13. Prov. 5. 8 9. Prov. 6. 33.

Q. *Quodnam est mandatum decimum?*

R. Mandatum decimum est (*Non concupisces proximi tui domum, non concupisces proximi tui uxorem, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, neque aliud denique quicquam quod est proximi tui a.*)

a Exod. 20. 17.

Q. *Quænam sunt officia quæ decimo præcepto exiguntur?*

R. Officia quæ decimo præcepto exiguntur sunt, acquiescentia sorti nostræ adeò perfecta b, totiùsque animæ nostræ adeo benevola in proximum dispositio, ut omnes interni nostri motus ac effectus eum spectantes ad bonum ipsius tendant, idemque promoveant universum c.

b Heb. 13, 5. 1 Tim. 6, 6. c Job. 31. 29. Rom. 12. 15 Psal. 122. 7, 8. 9. 1 Tim. 1. 5. Esth. 10, 3. 1 Cor. 13, 4 5, 6. 7.

Q. *Quæ vero sunt peccata decimo mandato prohibita?*

R. Peccata decimo mandato prohibita sunt, rerum nostrarum displicentia d, invidia e, doloreque de bono proximi f, una cum motibus affectibusque circa res ejus indebitis quibuscunque g.

d 1 Reg. 21. 4. Esth. 5. 13. 1 Cor. 10. 10. e Gal. 5. 26. Jac. 3. 14. 16. f Psal. 112. 9, 10. Neh. 2. 10. g Rom. 7. 7. & Rom. 13. 9. Col. 3. 5. Deut. 5. 21.

Q. *Quisquamne potest mandata Dei perfecte observare?*

R. Nemo potis est vel è seipso h, vel, ex gratia qua

quavis, in hac vita receptâ mandata Dei prælectè implereì, verum ea quotidie violat cùm cogitationibus k, tum dictis, factisque l,

b Iac. 3. 2. Ioh. 15. 5. Rom. 8. 3, i Eccl. 7, 20. Ioh. 1, 8. 10. Gal. 5. 17, Rom. 7. 18. 19, k Gen. 6. 5. Gen. 8. 21, l Rom, 3. 9, ad 21. Iac. 3. 2, ad 13,

Q. *An verò sunt omnes legis Divinæ transgressiones suâ naturâ atque in conspectu Dei ex æquo graves.*

R, Omnes legis Divinæ transgressiones non sunt ex æquo graves; verum peccata quædam aliis, tam suâ naturâ, quàm propter varias eorundem aggravationes, sunt in conspectu Dei graviora m.

m Ioh. 19 11, Ezek. 8. 16, 13, 15. 1 Ioh. 5. 16. psal. 78 17 32, 56,

Q. *Quænam sunt aggravationes illæ quibus peccata alia aliis redduntur graviora?*

R. Peccatis aggravationes accedunt,

A Personis, delinquentibus n, nempe si illis ætas provectior sit, o, si plus habeant experientiæ aut gratiæ p, quoque magis professione religionis q, donis r, dignitate s, ac munere sunt præstantes t, si sint aliorum duces u, quorumque exemplum pluris possit ad imitationem invitare *.

n Jer. 2. 8. o Job. 32. 7, 9. Eccl. 4. 13. p 1 Reg. 11. 4. 9 2 Sam, 12. 14, 1 Cor. 5. 1. r Iac. 4. 17. Luc. 12. 47, 48. s Jer. 5, 4, 5. 12 Sam, 12, 7, 8. 9. Ezek. 8. 11, 12 Rom. 2. 17, ad 25. * Gal. 2 11, 12, 13. 14,

A Personis Lædis x, si immediatè adversus Deum y, ejus attributa z, cultumque a, adversus Christum ejusque gratiam b, Spiritum Sanctum c, ejus testimonium d, ac operationes e, adversus superiores, viros eminentes f, eosque quibus, aut relatione aliquâ speciali conjuncti sumus, aut officio devincti g; adversus sanctorum quemlibet h, speciatim infirmos fratres i; ipsorum aut aliorum quorumvis

rumvis animas *k*; commune bonum ſeu omnium ſive multorum *l*.

x Mat. 2, 38, 39, *y* 1 Sam, 2, 25. Act 5, 4. pſal, 51, 4, *z* Rom, 2, 4, *a* Mat, 1, 8, 14, *b* Heb. 2, 2, 3, Heb, 12, 25, *c* Heb, 10, 29. Mat, 12, 31, 32. *d* Eph, 4 30, *e* Heb, 6, 4, 5, *f* Jude v 8. Num, 12, 8, 9, *Iſa*, 3. 5, *g* Prov, 30, 17. 2 Cor, 12, 15. Pſal, 55, 12, 13, 14, 15 *h* Zeph, 1, 8. 10, 11. Mat 18, 6. 1 Cor, 6. 8, Apoc, 17, 6 *i* 1 Cor, 8. 11, 12 Rom 14, 13. 15, 21, *k* Ezek. 13, 19, 1 Cor. 8. 11, Apoc, 18, 13 Mat, 23, 15, *l* 1 Theſ, 2, 15, 16, Joſh, 22, 20.

A Peccati natu à & qualitate *m*, ſi contra expreſſa legis verba ſit *n*, aut plura mandata violet, peccata plura in ſe contineat *o*; ſi non ſolum in corde conceptum verùm etiam dictis aut factis expreſſum ſit *p*; ſi aliis ſit offendiculo *q*, ſi reparationem nullam admittat *r*, ſi adverſùs media *ſ*, ſalutis beneficia *t*, judicia Dei *u*, naturæ lumen *, conſcientiæ convictionem *x*, admonitionem publicam privatamve *y*, cenſuras Eccleſiaſticas *z*, punitiones civiles *a*, noſtras ipſorum preces, propoſita, promiſſa *b*, vota *c*, fœdera *d*, obligationes Deo factæ aut hominibus *e*; ſi deliberatè fiat *f*; præfracto animo *g*, inſolenter *h*, imprudenter *i*. oſtentanter *k*, malitioſè *l*. frequenter *m*, refractarie *n*, cum delectione *o*, diuturnitate *p*, aut recidivatione poſt reſipiſcentiam *q*,

m Prov, 6, 30, ad finem a Ezra. 9, 10, 11, 12, *r* Reg, 11. 9, 10, *o* Col. 3, 5, 1 Tim, 6, 10, Prov, 5. 8, 9. 10, 11. 12. Prov. 6, 32, 33, Joſh, 7, 21, *p* Iac. 1, 14, 15. Mat. 5, 22, Mich, 2, 1, *q* Mat, 18, 7, Rom, 2, 21, 24, *r* Deut, 22. 22 cum 28. 29, prov, 6, 32, 33, 34, 35, *ſ* Mat, 11, 21, 22. 23, 24, *t* Joh, 15. 22, *t* Iſa, 1, 3, Deut, 32, 6, *u* Amos. 4, 2, 9. 10, 11, Jer, 5, 3, * Rom, 1, 16, 17, *x* Rom. 1, 24, Dan, 5. 22, Tit, 3, 10, 11, *y* prov, 29, 1. 2. Tit. 3. 10, Mat. 18, 17. *z* prov, 27. 22, Prov. 23, 35, *a* Pſal, 78. 34, 35, 36, 37, Jer, 2, 20. Jer 42, 5, 6. 20, 21 *c* Eccl. 5, 4, 5, 6, Prov, 20, 25, *d* Lev, 26. 25. *e* Prov, 2. 17. Ezek. 17, 18, 19. *f* Pſal, 36. 4. *g* Jer, 6. 16, *h* Num, 15, 30. Exod, 21. 14, *i* Jer, 3. 3, Prov. 7. 13. *k* pſal, 52, 1, *l* 3 Joh, ver, 10. *m* Num

34. 22

14, 22. *n* Zach. 7, 11. 12, *o* prov. 2, 14, *p* Isa, 57. 17. *q* Jer 4, 8. 9. 10, 11, 2 pet, 2, 20. 21, 22,

A temporis *r*, locique *s*, circumstantiis; si die Dominico *t*, aliisve temporibus divino cultui consecratis *u*; si immediate præcedat *, vel subsequatur hæc *x*, aliave auxilia quæ istiusmodi malis vel præcavendis vel medicandis destinantur *y*, si publicè aut coram aliis, quos probabile est provocarum indè aut coinquinatum iri *z*.

r 2 Reg, 5, 26, *s* Jer, 7, 10, *t* Isa, 26, 10, *u* Ezek, 23, 37, 38, 39, *x* Ib, 58, 3, 4, 5. Num, 25, 6, 7, * 1 Cor. 11, 20. 21. *x* Jer, 7. 8, 9, 10. Prov, 7, 14, 15, Ioh, 13. 27, 30, *y* Ezra, 9, 13, 14, *z* 2 Sam, 16, 22, 1 Sam, 2, 22, 23, 24,

Q. *Quid de Deo meretur peccatum unumquodque?*

R. Peccatum vel minimum quodque cum adversus supremum Dei Dominium *a*, bonitatem *b*, & sanctitatem *c*, justamque ejus legem fiat *d*, iram ejus ac maledictionem *e*, tam in hac vita *f*, quàm futura commeretur *g*, neque potest nisi Christi sanguine expiari *h*,

a Iac, 2, 10. 11. *b* Exod, 20, 1, 2. *c*, Hab, 1, 13, Lev, 10. 3. *Lev.* 11. 44, 45, *d* 1 Joh, 3, 4, Rom, 7, 12, *e* Eph, 5, 6. Gal, 3, 10. *f* Lam, 3, 39, Deut 28, 15, ad finem *g* Mat, 25. 41, *h* Heb. 9, 22, 1 Pet, 1, 18. 19,

Q. *Quid à nobis exigit Deus, quo iram ejus ac maledictionem, nobis debitam propter legis transgressionem effugiamus?*

R. Quo iram ac maledictionem Dei propter trangressionem legis nobis debitam effugiamus, à nobis exigit resipiscentiam erga Deum, fidemque erga Dominum nostrum Jesum Christum *i*, ac diligentem mediorum externorum usum quibus communicat nobis Christus mediationis suæ beneficia *k*

i Act, 20. 21. Mat, 3, 7, 8, Act. 16. 30. 31, Ioh, 3, 16 18, *k* Prov. 2, 1, ad 6, Prov, 8, 33. 34, 35, 36.

Q. Quæ

Q. *Quænam sunt externa illa media quibus Christus nobis mediationis suæ communicat beneficia;*

R. Media externa ac ordinaria quibus Christus communicat Ecclesiæ suæ meditationis suæ beneficia sunt instituta ejus omnia; imprimis autem verbum sacramenta & oratio, quæ quidem omnia electis sunt ad salutem efficacia *t*.

t Mat. 28, 19, 20, Act, 2, 42. 46. 47.

Q. *Quomodo fit verbum efficax ad salutem?*

R. Spiritus Dei lectionem verbi, præcipue vero prædicationem reddit medium efficax illuminandi *n*, convincendi humiliandique peccatores *n*, eosque amoliendi ab omni confidentia sui, ad Christum autem pertrahendi *o*, ac ad imaginem ejus conformandi *p*, cujusque eos voluntati subjugandi *q*, quinetiam confirmandi eos adversus tentationes omnes corruptionesque *r*, ædificandi in gratia *s*, eorumque corda in sanctitate ac solatio per fidem ad salutem stabiliendi *t*.

m Neh, 8, 8. Act, 26, 18. *Psal*, 19, 8, *n* 1 Cor. 14, 24. 25, 2 Chron, 34, 18. 19, 26. 27, 28, *o* Act, 2, 37, 41, Act. 8, 27. ad 39, *p* 2 Cor, 3. 18, *q* 2 Cor. 10. 4, 5, 6. Rom, 6, 17, *r* Mat. 4, 4, 7. 10, Eph. 6, 16. 17, Psal, 19, 11. 1 Cor. 10. 11, *s* Act. 20. 32, 2 Tim, 3, 15. 16. 17. *t* Rom. 16. 25, 1 Thes. 3. 2. 10, 11. 13. Rom, 15. 4, Rom, 10. 13, 14. 15, 16, 17 Rom, 1, 16.

Q. *Estne igitur verbum Dei ab omnibus legendum?*

R. Quamvis omnibus non sit permissum ut verbum Dei publicè legant coram toto cœtu *u*, nullum tamen est genus hominum quod seorsim *x*, ac in familiis suis illud legere non teneatur *x*, in quem finem scripturæ factæ sunt ex originalibus in vulgares linguas transferendæ *y*.

u Deut, 31, 9, 11, 12, 13. Neh, 8. 2, 3. Neh. 9, 3. 4. 5, * Deut, 7. 19. Apoc. 1. 3. Ioh, 5. 39 Isa. 34. 16, *x* Deut. 6. 6 7. 8, 9, Gen. 18, 17. 19. Psal, 78. 5. 6. 7, *y* 1 Cor. 14 6, 9. 11. 12, 15, 17, 24, 27, 28.

Q. Qui

Q. *Qui legendum est verbum Dei?*

R. Scripturæ sacræ legendæ sunt, cum summa illarum veneratione ac reverentia *z*, cum persuasione firma, esse illas ipsissimum verbum Dei *a*, eumque solum efficere posse ut illas intelligamus *b*, cum desiderio voluntatem divinam in iis revelatam cognoscendi, credendi, eique obtemperandi *c*, cum diligentia *d*, ac earum materiæ scopoque attentione *e*, cum meditatione *f*, applicatione *g*, abnegatione nostri *h*, ac oratione *i*,

z Psal, 19, 10. Neh, 8. 3, ad 10. Exod, 24, 7. 2 Chron. 34, 27. Isa, 66. 2. *a* 2 Pet, 1. 19. 20. 21. *b* Luc, 14, 45. 2 Cor, 3. 13. 14. 15. 16. *c* Deut. 17. 19. 20. *d* Act. 17. 11. *e* Act. 8. 30. 34, Luc 10 26, 27 28 *f* Psal 1, 2. Psal. 119. 97. *g* 2 Chr 34, 21. *h* Prov, 3, 5. Deut. 33. 3. *i* Prov. 2. 1. 2. 3, 4. 5. 6. Psal, 119. 18 Neh. 8. 6. 8.

Q. *A quibus prædicari debet verbum Dei?*

R. Verbum Dei ab iis solis prædicari debet, qui donis sufficienter instructi sunt *k*, atque insuper debitè ad id officii approbati vocatique *l*,

k 1 Tim, 3. 2. 6. Eph, 4. 8. 9. 10, 11. Hos. 4. 6. Mal. 2. 7. 2 Cor. 3. 6. *l* Jer. 14. 13. Rom. 10, 15. Heb. 5. 4, 1 Cor. 12, 28. 29. 1 Tim. 3. 10. 1 Tim. 4. 14. 1 Tim. 5. 22.

Q. *Quomodo prædicare debent verbum Dei qui sunt ad illud munus vocati ac designati?*

R. Qui vocati sunt ad laborandum in verbi ministerio, prædicare debent doctrinam sanam *m* diligenter *n*, tempestive, intempestive *o*, simpliciter *p*, non in allicentibus humanæ sapientiæ verbis, verum in demonstratione Spiritûs, & potentiâ *q*, fideliter *r*, totum Dei consilium manifestando *s*, prudenter *t*, variæ auditorum necessitati & captui semet accommodando *u*, Icevidè * è flagrante Dei *x*, animarumque populi ejus amore *y*, sincere *z*, in Dei gloriam *a*, populique conversionem *b*, ædificationem *c*, ac salutem collimando *d*.

Q. Quid

m Tit. 2. 1. 8. *n* Act. 18. 25. *o* 2 Tim. 4. 2. *p* 1 Cor. 14. 19. *q* 1 Cor. 2. 4. *r* Jer. 23. 28. *s* Col. 4. 1-2. *t* Act. 20. 27. *u* Col. 1. 28. 2 Tim. 2. 15. *w* 1 Cor. 3, 2. Heb. 5. 12, 13, 14. Luc. 12. 42. *x* Act. 18. 25. *y* 2 Cor. 5, 13. 14. Phil. 1. 15. 16. 17. *z* Col. 4. 12. *a* 2 Cor. 12. 15. *b* 2 Cor. 2. 17. 2 Cor. 4. 2. *c* 1 Thes. 2. 4. 5. 6. *d* Joh. 7. 18. *e* 1 Cor. 9. 19. 20. 21. 22. *f* 2 Cor. 12. 19. Eph. 4. 12. *g* 1 Tim. 4. 16. Act. 16, 16. 17. 18.

Q. *Quid exigitur à prædicationem verbi audientibus?*

R. Ab iis qui prædicationem verbi audiunt id exigitur, ut ei cum omni diligentia *e*, præparatione *f*, ac oratione *g*, attendant *h*; ut quicquid audierint, per scripturas examinent *h*, ut fide *i*, amore *k*; lenitate *l*, ac promptitudine animi *m*, veritatem accipiant tanquam verbum Dei *n*, de eo meditentur *o*, sermonesque conserant *p*, in cordibus suis abdant *q*, ejusque fructus in vita sua edant *r*.

e Prov. 8. 34. *f* 1 Pet. 2, 1, 2, Luc. 8. 18. *g* Psal. 119. 18 Eph. 6, 18. 19. *h* Act. 17. 11. *i* Heb. 4. 2. *k* 2 Thes. 2. 10 *l* Jac. 1. 21. *m* Act. 17. 11. *n* 1 Thes. 2. 13. *o* Luc. 9. 44. Heb. 2, 1. *p* Luc. 24. 14. Deut. 6, 6, 7 *q* Prov. 2. 1. Psal 119. 11. *r* Luc 8. 15. Jac. 1 25.

Q. *Qua vero ratione fiunt Sacramenta salutis media efficacia?*

R. Sacramenta fiunt media salutis efficacia, non per vim quamvis ipsis intrinsecam, aut per virtutem aliquam ab administrantis pietate, vel intentione derivatam, verum tantummodo per operationem sancti Spiritus & benedictione Christi, à quo sunt instituta *s*.

s 1 Pet. 3, 21. Act. 8. 13. cum 21. 1 Cor. 3. 6. 7. 1 Cor 12. 13.

Q. *Quid est Sacramentum?*

R. Sacramentum est ordinatio sacra à Christo in Ecclesia sua instituta *t*, ad mediationis suæ beneficia *u*, eis qui sunt in fœdere gratiæ * significandum, obsig-

obsignandum, & exhibendum x, eorumque fidem cæterasque gratias confirmandum augendumque y, eos ad obedientiam obligandum z, eorumque amorem ac communionem inter se mutuam testificandum, fovendumque a, quin etiam eos ab extraneis distinguendum b,

t Gen. 17, 7. 10. Exod. 12. per totum Mat. 18. 19. Mat. 26. 26. 27. 28. u Rom. 4. 11. 1 Cor. 11. 24. 25. * Rom. 15. 8. Exod. 12. 48. x Act. 2. 38. 1 Cor. 10. 16. y Rom. 4. 11. Gal. 3. 27. z Rom. 6. 3. 4. 1 Cor. 10. 21. a Eph. 4. 2. 3. 4. 5. 1 Cor. 12. 13. b Eph. 2. 11. 12. Gen. 34. 14.

Q. *Quæ sunt partes Sacramenti?*

R. Sacramenti partes quæ sunt, altera quidem signum externum ac sensibile adhibitum secundum Christi institutionem; altera vero gratia interna est ac spiritualis per illud significata c.

c Mat. 3. 12. 1 Pet. 3. 21. Rom. 2. 28. 29.

Q. *Cedo numerum Sacramentorum, quæ Christus instituit in Ecclesia sua sub N. T.*

R. Sub Novo Testamento Christus in Ecclesia sua duo tantum instituit Sacramenta, Baptismus scilicet ac Cœnam Domini d.

d Mat. 28. 19. 1 Cor. 11. 20. 23. Mat. 26. 26. 27. 28.

Q. *Quid est Baptismus?*

R. Baptismus est Sacramentum N. T. quo ablutionem per aquam in nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti e, ordinavit Christus, quæ signum foret ac sigillum insitionis in ipsum f, remissionis peccatorum per sanguinem ipsius g, ut & regenerationis per ejus spiritum h, adoptionis item i, ac resurrectionis ad vitam æternam k, quaque personæ baptizatæ in Ecclesiam visibilem solenniter admittuntur l, & paciscuntur publice ac ex professo, se ne impe totos fore solius Domini m,

v Matt. 28, 19. *f* Gal. 3, 27. 5 Mar. 1, 4. Apoc. 1, 5, 6 Tit. 3, 5. Eph. 5, 26. *i* Gal. 3. 26, 27. *k* 1 Cor. 15. 29, Rom. 6, 3, *l* 1 Cor. 12, 13. *m* Rom. 6, 4

Q. *Cuibus administrandus est Baptismus?*

R. Baptismus non est quibusquam administrandus qui sunt extra Ecclesiam visibilem, adeoque fœdere promissionis alieni, usque dum suam in Christum fidem, eique se obedientes fore profitentur *n*: infanter autem à parentum utroque vel altero tantum procreati, fidem in Christum eique obedientiam profitente, vel eo fœderati sunt ac baptizandi. *o*

n Act. 8, 36, 37. Act. 2. 38. *o* Gen. 17, 7, 9, cum Gal. 3, 9, 14, & cum Col. 2, 11, 12, & cum Act. 2, 38, 39. & cum Rom. 4, 11, 12. 1 Cor. 7, 14, Mat. 28, 19. Luc. 18, 15, 16, Rom. 11, 16.

Q. *Quâ ratione recolendus est nobis baptismus noster quo uberiorem exinde fructum percipiamus?*

R. Necessarium (ut neglectum nimis) officium baptismum nostrum recolendi quo uberiorem exinde fructum percipiamus à nobis totâ vitâ præstari debet, præcipuè verò tentationis tempore, eumque aliis nobis præeuntibus administratur *p*, serio nempe gratoque animo naturam ejus considerando, finesque propter quos est à Christo institutus, privilegia, ac beneficia per illum collata & obsignata, nostrumque in eo votum solenniter nuncupatum *q*, humiliando nosmet ipsos propter nefaria nostra inquinamenta, quodque gratiæ baptismi detulerimus, nostræque in eo pactioni *r*, eique planè contrarii ambulaverimus, promovendo ad certitudinem remissionis peccatorum, ut & benedictionem omnium reliquarum quæcunque in eo nobis sacramento obsignantur *s*, derivando vires à Christi morte ac resurrectione, in quem baptizati sumus, ad mortificationem peccati, & gratiæ vivificationem *t*, operam dando ut fide vivamus

vamus *u*, & conversationem nostram in sanctimonia ac justitia habeamus ***, quemadmodum illos decet qui nomina sua Christo inibi dederunt *z*, atque in fraterna charitate ambulemus, eodem nempe spiritu in idem corpus baptizati *y*.

p 1 Col. 2, 11, 12. Rom. 6, 4. 6. 14. *q* Rom. 6, 3. 4. 5. 1 Cor. 1, 11, 12, 13. Rom. 6, 2, 3. *r* Rom. 4, 11, 12. 1 Pet. 3, 21. *s* Rom. 6, 3, 4, 5. *u* Gal. 3, 26, 27. * Rom. 6, 22. *x* Act. 2, 38. *y* 1 Cor. 12, 13, 25, 26, 27.

Q. *Quid est Cœna Dominica?*

R. Cœna Dominica est N. T. sacramentum *a*, in quo dando accipiendoque panem ac vinum, secundum institutionem Jesu Christi, mors ejus declaratur; quique digne participant, corpore ipsius ac sanguine vescuntur ad eorum spiritualem nutritionem, & incrementum in gratia *b*; unionem cum eo ac communionem habent confirmatam *c*, gratitudinem suam erga Deum *e*, & cum eo pactionem *d*, mutuumque amorem, ac societatem inter se tanquam membra ejusdem corporis mystici testantur renovantque *e*.

a Luc. 22, 20. *a* Act. 20, 26, 27, 28. 1 Cor. 11, 23. 24, 25, 26. *b* 1 Cor. 10, 16. *c* 1 Cor. 11. 24. 25. 26. *d* 1 Cor. 10. 14, 15, 16, 21. *e* 1 Cor. 10. 17.

Q. *Quomodo in sacramento Cœnæ Dominicæ dandum accipiendumque panem ac vinum ordinavit Christus?*

R. Christus ordinavit ut verbi sui Ministri in sacramento Cœnæ Dominicæ administrando panem vinumque ab usu communi separent, atque id quidem per verbum institutionis; gratiarum actionem ac orationem; ut panem accipiant frangantque, atque sum panem, tum vinum dent communicantibus; qui eadem institutione tenentur panem accipere & comedere, vinumque bibere, grate commemo-

antes corpus Christi pro iis fractum datumque, sanguinemque ejus pro iis fusum *f*.

f 1 Cor. 11, 23, 24. Mat. 26. 26. 27. 28. Mar. 14. 22. 23. 24. Luc. 22. 19, 20.

Q. Qua ratione corpore ac sanguine Christi pascuntur qui digne participant Cœnam Dominicam?

R. Quemadmodum corpus & sanguis Christi in Cœna Dominica, non sunt corporeè aut carnaliter præsentia in, cum, aut sub pane ac vino *g*, spiritualiter tamen fidei recipientis non minus quidem vere ac realiter, quam externis eorum sensibus elementa ipsa præsto sunt *h*: ita in sacramento Cœnæ Dominicæ digne communicantes, vescuntur inibi corpore ac sanguine Christi, modo non corporeo quidem aut carnali, at spirituali *i*, verè nihilominus ac realiter, dum Christum crucifixum omniaque mortis ejus beneficia per fidem recipiunt applicantque sibimetipsis *k*.

g Act. 3. 21. *h* Mat. 26. 26. 28. *i* 1 Cor. 11. 24. 25. 26. 27. 28. 29. *k* 1 Cor. 10. 16.

Q. Quomodo se præparare debent qui sacramenti Cœnæ Dominicæ participes futuri sunt futuri?

R. Sacramenti Cœnæ Dominicæ participes futuri, ad illud prius semet præparare debent, examinando semet *l*, an sine in Christo *m*, quæ peccata admiserint, quibus rebus indigeant *n*, an veram habeant ac sufficientem cognitionem *o*, fidem *p*, resipiscentiam *q*, erga Deum ac fratres amorem *r*, erga omnes homines charitatem *s*, eorum qui illos injuria affecerint ignoscentiam *t*, qualia habeant erga Christum desideria *u*, deque nova ipsorum obedientia *x*, quinetiam porro harum gratiarum exercitium renovando *x*, per meditationem seriam *y*, ac orationem fervidam *z*.

l 1 Cor.

l 1 Cor. 11. 18, *m* 2 Cor, 13, 5, *n* 2 Cor. 5, 7, cum Exod. 23, 15, *o* 1 Cor, 11, 29, *p* 2 Cor, 13, 5. *q* Zech. 12, 10. 2 Cor. 11. 31, *r* 1 Cor, 10, 16, 17, Act, 2. 46. 47. *s* 1 Cor, 5, 8, 1 Cor, 11, 18, 20, *t* Mat, 5, 23, 24, *u* Isa, 65, 5. *x* Joh. 7, 37. *y* 1 Cor. 5, 7, 8. *z* 1 Cor, 11, 25, 26, 28. Heb, 10. 21, 22, 24. Psal, 26, 6. *a* 1 Cor, 11, 24, 25. *b* 2 Chron, 30. 18, 19, Mat, 26, 26.

Q. *An accedere ad Cœnam Domini liceat ei, qui an sit in Christo, vel an satis præparatus dubitat?*

R. Qui dubitat an ipse in Christo sit, aut an sit ritè ad sacramentum Cœnæ Dominicæ præparatus, fieri potest ut jus in Christo habeat, quamvis illud nondum habeat pro compertò *c*, imò verò in reputatione *Dei* jam habet, si nempe catechiæ ejus sensu debito sit affectus *d*, vereque cupiat in Christo reperiri *e*, ac discedere ab omni iniquitate *f*, quo in casu (quoniam eo fine promissa sunt & hoc Sacramentum instituitur, quo Christianis infirmis ac dubitantibus subveniatur *g*) desisere suam debet infidelitatem *h*, atque operam dare ut dubia ei solvantur *i*; quod certè faciens ad Cœnam Dominicam accedere & potest & debet, ut ultrius in fide corroboretur *k*.

a Isa. 50, 10, 1 Joh. 5, 13, Psal, 88, per tot, Psal. 77. 1, ad 12. Jonah, 2. 4, 7. *b* Isa, 54, 7, 8, 9, 10, Mat, 5, 3, 4, Psal. 31, 22, Psal, 73, 13, 22, 23, *c* Phil, 3, 8. 9. Psal. 10, 17, Psal, 43. 1, 2. 5, *d* 2 Tim, 2. 19, Isa. 50. 10. Psal, 66. 18, 19, 20. *e* Isa, 40. 11. 29. 31. Mat, 11. 28. Mat. 12. 20. Mat, 26. 28. *f* Matt. 9. 24. *g* Act, 2, 37. Act. 16, 30. *h* Rom. 4. 11. *i* Col. 11, 28.

Q. *An qui fidem profitentur ac ad Cœnam Domini accedere cupiunt, ab eadem arceri jure possunt?*

R. Quotquot vel ignorantes, aut scandalo aliis esse reperiuntur, fidem licet profitentur, ac adire cupiant Cœnam Dominicam, arceri ab hoc sacramento & possunt & debent per potestatem illam quam Christus in Ecclesia sua reliquit *a*, nec; quidem illos admittendi, ni cognitione prius imbuantur ac reformationem

mationem sui manifestent: *k*

i 1 Cor. 11. 27. ad finem, cum, Mat. 7. 6. & cum 1 Cor. 5. ad finem. & cum Jud. 4. 23. & cum 1 Tim. 5. 22. *k* 2 Cor. 2. 7.

Q. *Quid à Sacramentum Cœnæ Dominicæ participantibus in tempore administrationis præstandum est?*

R. A participantibus Sacramentum Cœnæ Dominicæ id exigitur *a*, ut interea dum administratur, Deum omni sancta reverentia & attentione in illo instituto observent *b*, elementa & actiones sacramentales diligenter advertant *m*, corpus Domini cauté discernant *n*, mortem ejus ac perpessionem cum summo affectu meditentur *o*, indeque semet excitent ad gratiarum suarum vividum ac vegetum exercitium *p*, semet ipsos judicando *q*, de peccato dolendo *r*, Christum vehementer eluriendo sitiendoque *s*, eum per fidem pascendo *t*, de plenitudine ejus percipiendo *u*, meritis ejus fidendo *x*, amore ejus gaudendo *x*, pro ejus gratia agendo gratias *y*, pactum denique suum cum Deo *z*, amoremque erga Sanctos, omnes renovando *a*.

l Lev. 10. 3. Heb. 12. 28. Psal. 5. 7. 1 Cor. 11. 27. 26. 27. *m* Exod. 24. 8. *n* 1 Cor. 11. 29. *o* Luc. 22. 19. *p* 1 Cor. 11. 26. 1 Cor. 10. 3. 4. 5. 11. 14. *q* 1 Cor. 11. 31. *r* Zech. 12. 10. *s* Apoc. 22. 17. *t* Joh. 6. 35. *u* Joh. 1. 16. *x* Phil. 3. 9. *x* Psal. 63. 4. 5. 2 Chron. 30. 21. *y* Psal. 22. 26. *z* Jer. 50. 5. Psal. 50. 5. *a* Act. 2. 42.

Q. *Etquod restat officium Christianis, postquam Sacramentum Cœnæ Dominicæ participârunt, peragendum?*

R. Postquam sacramentum Cœnæ Dominicæ participârunt officium restat Christianis, ut secum perpendant seriò quomodo inibi se, qualique cum successu gesserint *b*, si vivificationem & solatium perceperint, ut Deo propterea benedicant *c*, ejusque conti-

continuationem orent *d*, adverſus recidivationes invigilent *e*, votorum fidem ſolvant *f*, ſeque ipſos animent ut Domino in eo inſtituto frequenter attendant *g*, quod ſi nullum exinde ſibi enatum percipiant inpræſentiarum emolumentum, in poſterum debent cum præparationem ſuam, tum in eodem ſacramento quomodo ſe geſſerint, ac curatius ad examen revocare *h*; in quibus utriſque ſi apud Deum, ſuamque ipſorum conſcientiam poſſint quidem ſemet liberare, fructum *ejus* expectare debent idoneo tempore percipiendum: quod ſi in alterutro ſe deliquiſſe deprehenderint, humiliari debent *k*, ac majorem in poſterum curam diligentiamque in eo adeundo adhibere *l*.

d Pſal. 28, 7, Pſal, 85, 8, 1 Cor, 11, 17, 30, 31, *e* 2 Chro, 30, 21, 22, 23, 24, 26, Act. 2, 42, 46, 47, *f* Pſal. 36, 10, Cant 3, 4, 1 Cor, 29, 18, *g* 1 Cor, 10, 1, 4, 5, 11, *f* Pſal, 50, 14, *g* 1 Cor, 11, 25, 26, Act, 2, 42, 46, *h* Cant. 5, 1, 2, 3, 4, 5, 6, *i* Pſal. 123, 1, 2, Pſal, 42, 5, *k* Pſal, 42, 3, 4, 5, *k* 2 Chron, 30, 18, 19, Iſa. 1, 16, 18, *l* 2 Cor. 7, 11, 1 Chron, 15, 12 13, 14.

Q. *In quo convenit ſacramentum Baptiſmi cum Cœna Dominica ſacramento?*

R. Sacramenta Baptiſmi & Cœnæ Dominicæ in hoc conveniunt, quòd utriuſque author ſit Deus *m*, utriuſque pars ſpiritualis ſit Chriſtus ejuſque beneficia *n*, utraque ejuſdem fœderis ſigilla ſint *o*, non niſi per Miniſtros evangelii diſpenſanda *p*, atque in Eccleſia Chriſti uſque ad ſecundum ipſius adventum retinenda *q*.

m Mat, 28, 19, 1 Cor, 11, 23, *n* Rom, 6, 3, 4, 1 Cor, 10, 16, *o* Rom. 4, 11, Col, 2, 11, 12. Mat, 26, 27, 28, Joh, 1, 33, Mat, 28, 19. 1 Cor, 11, 23, 2 Cor. 4, 1. Heb, 5, 4, *q* Mat, 28, 19, 20. 1 Cor, 11, 26.

Q. *In quo differunt ſacramenta Baptiſmi ac Cœnæ Domi-*

Dominicæ?

R. In eo differunt sacramenta Baptismi ac Cœnæ Dominicæ, quòd Baptismus semel tantum modo sit administrandus & quidem aquâ; utque signum sit & sigillum regenerationis nostræ ac insitionis in Christum *r*, idque etiam infantibus *s*: at Cœna Domini sæpiùs administranda est, elementis panis ac vini, ad Christum tanquam animæ nutrimentum spirituale repræsentandum & exhibendum *t*, ad nostram in eo mansionem ac incrementum confirmandum *u*, atque hoc quidem eis tantummodo qui cum ætatem tum potentiam habent semetipsos examinandi *x*.

r Mat, 3, 11, Tit, 3. 5, Gal, 3. 27, *s* Gen, 17 7, 9, Act, 2, 38. 39, 1 Cor, 7, 14. *t* 1 Cor, 11, 23, 24. 25, 26, *u* 1 Cor 10, 16, *x* 1 Cor, 11, 18, 19.

Q. *Quid est oratio?*

R. Oratio est quâ petitiones nostras Deo *x*, in nomine Christi offerimus *y*, auxil o Spiritus ipsius *z*, cum peccatorum nostrorum confessione *a*, & grata beneficiorum ejus agnitione *b*,

x Psal, 62, 8, 9 Iob, 16, 23. *y* Rom, 8, 26. *z* Psal, 32 5, 6, Dan, 9, 4, *b* Phil, 4, 6,

Q. *An ad solum Deum preces nostræ sunt dirigendæ?*

R. Quum Deus solus possit scrutari corda *c*, solus omnium petitiones exaudire *d*, peccata condonare *e*, desideria implere *f*, quumque in nullum alium credendum sit *g*, nullus cultus religiosus exhibendus *h*, preces (quæ hujus pars sunt non minima *i*) Deo *k*, eique soli *l*, ferendæ sunt,

c 1 Reg, 8, 39. Act, 1, 21, Rom, 8, 27, *d* Psal. 65, 2 *e* Mic, 7. 18, *f* Psal, 145. 18, 19, *g* Rom, 10, 14, *h* Mat, 4, 10, *i* 1 Cor. 1, 2, *k* Psal. 50. 15, *l* Rom, 10, 14.

Q. *Quid sibi vult, precari in nomine Christi?*

R. Precari in nomine Christi est ex obedientia mandati

mandati ejus, & promiſſionum confidentia, ejus gratia miſericordiam implorare *m*, non nuda quidem nominis ejus mentione *n*, verum orandi incitamenta, in orando confidentiam, vires ac ſpem obtinendi noſtram à Chriſto ejuſque mediatione derivando *o*.

m Ioh. 14. 13, 14. Ioh. 16, 24. Dan. 9. 14, *n* Mat. 7, 21 *o* Heb. 4, 14, 15, 16. 1 Ioh. 5, 13, 14, 15.

Q. *Unde ſit ut in nomine Chriſti ſit orandum?*

R. Quum tantum ſit hominis peccatum, tantaque inde nata ejus à Deo elongatio, ut ſine Mediatore nullus nobis ad eum aditus eſſe poſſit *p*, quumque extra Chriſtum unum nullus in cœlo terrave ſit ad opus tam glorioſum aut inſtitutus, aut idoneus *q*; in ejus ſolius nomine orare debemus *r*

p Ioh. 14. 6. Iſa. 59, 2, Eph. 3. 12, *q* Ioh. 6, 27, Heb. 7, 25, 26, 27, 1 Tim. 2, 5, *r* Col. 3. 17. Heb. 13, 15.

Q. *Qua ratione nobis in orando auxiliatur Spiritus?*

R. Quoniam ignari ſumus quid rogare, & quo debemus modo, Spiritus infirmitates noſtras ſublevat, efficiendo quidem ut intelligamus, pro quibus perſonis rebuſque, ut & quomodo precatio facienda ſit, efficiendo ac excitando in cordibus noſtris (licèt non in omnibus perſonis, aut omni tempore æqualiter) ejuſmodi apprehenſiones, affectiones gratiaſque quæ ſunt ad hoc officium ritè præſtandum requiſita *ſ*.

ſ Rom. 8, 26, 27. Pſal. 10. 17. Zech. 12, 10.

Q. *Pro quibus perſonis eſt nobis orandum?*

R, Orandum eſt nobis pro tota Chriſti in terris Eccleſia *t*, pro magiſtratibus *u*, ac miniſtris *, pro nobiſmet ipſis *x*, pro noſtris fratribus *y*, imo vero etiam pro inimicis *z*, pro hominibus denique omnibus viventibus *a*, vel etiam victuris aliquando *b*, neutiquam

neutiquam verò pro mortuis c, aut iis de quibus conſtat eos peccatum ad mortem perpetrâſſe d.

e Eph. 6. 18. Pſal. 28, 9. u 1 Tim. 2. 1. 2. Col. 4, 3, x Gen. 32. 11. y Iac. 5. 16, z Mat. 5, 44. a 1 Tim. 2. 1. 2. b 1oh. 17, 20, c 2 Sam. 7, 29, d 2 Sam, 12, 21, 22, 23. d 1 Ioh. 5. 19.

Q. *Pro quibus rebus eſt orandum?*

R. Pro rebus iis orandum eſt quæcunque faciunt ad Dei gloriam e, Eccleſiæ commodum f, noſtri g, aliorumque bonum h, pro nulla autem re quæ eſt illicita i,

e Mat. 6. 9, f Pſal. 51, 18, Pſal, 122, 6. g Mat, 7. 11. h Pſal. 125, 4, i 1 Ioh. 5. 14.

Q. *Quo autem modo debemus orare?*

R. Orare debemus cum reverente majeſtatis Dei apprehenſione k, cum profundo indignitatis l, neceſſitatis m, ac peccatorum noſtrorum ſenſu n, cum corde pœnitente o, grato p, ac dilatato q; cum intellectu r, fide ſ, ſinceritate t, fervore u, dilectione *, ac preſeverantia x; ipſum præſtolantes y, cum humillima voluntati ejus ſubmiſſione z.

k Eccl. 5. 1, l Gen. 18. 27. Gen 32. 10. m Luc. 15. 17, 18, 19. n Luc, 18. 13. 14. o Pſal, 51, 17. p Phil, 4. 6. q 1 Sam, 1. 15, r 1 Cor, 14. 15. ſ Mar, 11. 24, Iac, 1. 6. t pſal. 145, 18. Pſal. 17. 1, u Iac, 5, 16, * 1 Tim, 2. 8, x Eph, 6, 18, y Mic, 7. 7, z Mat, 26, 39

Q. *Quam nobis præſcripſit Deus regulam, qua in orationis officio dirigamur?*

R. Totum Dei verbum utile nobis eſſe poteſt in officio orationis dirigendo a, ſpecialis vero directionis norma eſt illa orationis formula quam Servator noſter Chriſtus docuit diſcipulos ſuos, *Oratio Dominica*, vulgò dicta b.

a 1 Ioh. 5, 14, b Mat, 6. 9. 10. 11. 12. 13, Luc. 11, 2, 3, 4.

Q. *Quomodo eſt oratio Dominica adhibenda?*

R. Oratio

R. Oratio Dominica non solùm directioni inservit & exemplari, secundùm quod aliæ preces concipiendæ sunt; verum etiam tanquam oratio potest usurpari, modò illud fiat cum intellectu, fide, reverentiâ reliquisque gratiis ad orationis officium ritè præstandum necessariis *c*

c Mat. 6. 9 cum Luc. 11. 2.

Q. *Quot partes sunt quibus constat oratio Dominica?*

R. Oratio Dominica tribus constat partibus, præfatione, petitionibus & conclusione.

Q. *Quid nos edocet orationis Dominicæ præfatio?*

R. Orationis Dominicæ præfatio verbis hisce comprehensa, (*Pater noster qui es in Cœlis* d) nos docet orantes Deum accedere cum confidentia paternæ ipsius bonitatis, eamque ad nos spectare & pertinere *e*; cum reverentia, reliquisque omnibus quæ filios decent, dispositionibus *f*, affectibus cœlestibus *g*, debitaque ipsius cum supremæ potestatis, majestatisque, tum demissionis gratiosæ apprehensione *h*; prout etiam pro aliis & cum aliis precari *i*.

d Mat. 6. 9. *e* Luc. 11, 13. Rom. 8, 15. *f* Isa. 46, 9. *g* Psal. 123. 1. Lam. 3, 41. *h* Isa. 63, 15. 16. Neh. 1, 4, 5, 6. *i* Act. 12. 5.

Q. *Quid est quod oramus in petitione prima?*

R. In petitione prima, nempe (*Sanctificetur nomen tuum* k.) omnimodam in nobis reliquisque hominibus universis, Deum prout fas est, honorandi impotentiam ac indispositionem agnoscentes *l*, oramus ut Deus per gratiam suam velit nos aliosque, potenter reddere ac inclinare ad eum cognoscendum, agnoscendum, summeque æstimandum *m*, ejusque titulos *n*, attributa *o*, instituta, verbum *p*, opera quicquid demum aliud sit quo ipse nobis manifestare

nifestare se dignatur *q*, prout etiam cum cogitatione verbis *r*, operibusque glorificandum *s*, ut atheismum *t*, ignorantiam *u*, idololatriam *w*, impietatem *x*, & quodcunque ipsius honori adversatur *y*. impedire velit ac amoliri; ut providentia suâ omnium gubernatrice, ad suam ipsius gloriam omnia dirigere velit ac disponere *z*,

k Mat. 6, 9. *l* 2 Cor. 3. 5. Psal. 51, 15. *m* Psal. 67, 2, 3. *n* Psal. 83, 18. *o* Psal. 86, 10. 11. 12. 13, 15. *p* 2 Thes. 3, 1. Psal. 147, 19, 29. psal. 138, 1, 2, 3. *q* Cor. 2. 14, 15. *q* Psal. 145 per totum Psal. 8, per tot. *r* Psal. 13. 1. Psal. 19, 14. *s* Phil. 1, 9, 11. *t* Psal. 67. 1, 2, 3, 4. *u* Eph. 17, 18. *w* Psal. 97, 7. *x* Psal. 74, 18, 22, 23. *y* Reg. 19. 15, 16. *z* 2 Chron. 20. 6, 10. *a* 12 Psal. 83. per totum. Psal. 140 4. 8.

Q. *Quid est quod petimus in petitione secunda?*

In secunda petitione, scil. (*Adveniat regnum tuum* a) nosmet ipsos totumque humanum genus sub peccati, Satanæque Dominio natura constitutos *b*, agnoscentes, oramus Deum ut regnum peccati, Satanæque destruatur *c*, ut evangelium per universum orbem propagetur *d*, Judæi vocentur *e*, plenitudo Gentium introducatur *f*, atque Ecclesia sit Evangelicis cum officiariis tum institutis Divinis instructa *g*, à corruptelis purgata *h*, ut magistratum civilem Fautorem habeat & Conservatorem *i*, ut Christi instituta purè dispensentur fiantque efficacia iis, qui in peccatis adhuc sunt, convertendis, jam conversis, vero confirmandis, consolandis, ædificandisque ut in cordibus nostris hic regnare velit Christus *k*, tempusque adventus sui secundi adproperare, quodque nos cum ipso regnemus una in æternum *m*, utque ita velit potentiæ suæ regnum in universo orbe exercere, ut ad hosce fines assequendos valere maximè possit & conducere *n*,

a Mat. 6, 10. *b* Eph. 2. 2. 3. *c* Psal. 68. 1. 18. Apoc. 12. 10.

12. 10. 11. d 2 Thes. 3, 1. e Rom. 10, 1. f Ioh. 17, 9, 20 Rom. 11. 25. 26. Psal. 67. per totum g Mat. 9. 38. 2 Thes. 3, 1, h Mal. 3, 1. 11. Zeph. 3, 9. i 1 Tim. 2. 1, 2, k Act. 4. 29. 30. Eph. 6. 18, 19, 20, Rom. 15. 29, 30. 32, 2 Thes. 1, 11, 2 Thes. 2, 16, 17. l Eph. 3, 14, ad 21. m Apoc. 22. 20. n Isa. 64, 1) 2, Apoc. 4, 8, 9, 10, 11.

Q. *Quid oramus in petitione tertia?*

R. In tertia petitione, viz. (*Fiat voluntas tua in terris sicut & in cœlis* o.) agnoscimus nos omnesque homines natura esse non solum divinæ voluntati tam cognoscendæ quam præstandæ impares prorsus ac imparatos p, verùm etiam proclives ad rebellandum adversus verbum Dei q, atque adversus providentiam ejus obmurmurandum r, addictosque prorsus voluntati carnis ac Diaboli exequendæ s, quapropter oramus ut velit Deus per Spiritum suum, à nobis aliisque cæcitatem omnem t, debilitatem u, indispositionem *, ac perversitatem cordis amovere x, ac per gratiam suam nos potentes reddere promptosq; ad voluntatem ejus cognoscendam præstandamque, eique in omnibus nosmetipsos submittendum y, idque cum eadem humilitate z, alacritate a, fidelitate b, diligentia c, zelo d, sinceritate e, ac constantia f, qua solent in cœlis Angeli g.

o Mat. 6. 10 p Rom. 7, 18, Job. 21. 14, 1 Cor. 2. 14. 9. Rom. 7, 8. q Exod. 17. 7. Num. 14. 2. r Eph. 2. 2. s Eph. 2. 17. 18. u Eph. 3, 16. * Mat. 26. 40. 41. x Jer. 31. 18. 19. 7 Psal. 119 8. 1. 35. 36. Act. 21. 14. z Mic. 6. 8. a Psal. 100. 2. Job. 1. 21. 2 Sam. 15. 5. 26. 9 Isa. 38. 3. c Psal. 119. 4. 5. d Rom. 12. 11. e Psal. 119. 80. f Psal. 119. 112. g Isa. 62. 3 Psal. 103. 20. 21. Mat. 18. 10.

Q. *Quod est quod rogamus in petitione quarta?*

R. In petitione quarta, quæ sic se habet, (*Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* h) agnoscimus quidem nos cum in *Adamo*, tum per proprium nostri peccatum ad externa hujusce vitæ commoda o-

mne *jus* nostrum deperdidisse, ac *ils* omnibus ut Deus nos omnino exuat, eorumque usum nobis maledictum reddat, commeruisse *i*, atque insuper neque illis nos sustentando pares à seipsis esse *k*, neque nos illas ullo nostro merito *l*, aut industria *m*, procurare posse, verum pronos esse ad eas illicitè cupiendum *n*, acquirendum *o*, ac usurpandum *p*, oramus igitur pro nobis aliisque ut illi nosque à providentia Dei licitorum usu mediorum de die in diem dependentes, gratuito illius dono, ac prout paternæ ipsius sapientiæ visum fuerit, earum portione conveniente fruamur *q*, eamque nobis conservatam, ac sancto jucundoque earum usu *r*, eisque contentatione animi *s*, benedictam habeamus: denique ut ab omnibus, quæ temporali nostræ sustentationi ac solatio adversantur, custodiamur *t*,

b Mat. 6, 11. *c* Gen. 2, 17, Gen. 3, 17, Rom. 8, 20, 21, 22, Jer. 5, 25, Deut. 28, 15, 16, finem. *k* Deut. 8, 3. *l* Gen. 32, 10. *m* Deut. 8, 17, 18, *n* Jer. 6, 13, Mar. 7, 21, 22. *o* Hos. 12, 7. *p* Iac. 4, 3. *q* Gen. 43, 12, 13, 14, Gen. 28, 20. Eph. 4, 28, 2 Thes. 3, 11, 12. *r* Phil. 4, 6, *r* 1 Tim. 4, 3, 4, 5, *s* 1 Tim. 6, 6, 7, 8, *t* Prov. 30, 8, 9.

In Petitione quinta quid est quod petimus?

R. In Petitione quinta quæ huiusmodi est (*Remitte nobis debita nostra, sicut nos remittimus debitoribus nostris* u) agnoscentes nosmet aliosque omnes peccati tum originalis tum actualis reatu teneri, eoque justitiæ Divinæ factos esse debitores, proque eo debito neque nos, nec aliam creaturam quamvis cunque ullatenus posse satisfacere *, pro nobis aliisque petimus, ut è gratia sua gratuita dignetur Deus nos per obedientiam ac satisfactionem Christi fide apprehensam & applicatam absolvere tam à reatu quam à pœna peccati x, nos in Dilecto suo acceptare *y*, favorem suam gratiamque nobis

perpe

perpetua esse velit *z*, lapsus nostros quotidianos condonare *a*, pace nos & gaudio implere, augendo nobis indies remissionis certitudinem *b*, quam eo certe rogamus confidentius, magisque expectandum adanimamur ac erigitur, quòd hoc in nobis testimonium habeamus (attestante nobis conscientia) nos aliis animitùs eorum in nos peccata condonare *c*.

z Mat. 6, 12. * Rom. 3, 9. ad 12. Mat. 18, 24, 25, Psal. 130, 3. 4, *a* Rom. 3, 24, 25, 26, Heb. 9, 22, *b* Eph. 1, 6, 7, 2 Pet. 1, 2, *c* Hos. 14, 2. Jer. 14, 17. *b* Rom. 15, 13, Psal. 51, 7. 8, 9, 10. 12, *c* Luc. 11, 4, Mat. 6, 14. 15. Mat. 18, 35

Q. *Quid denique in petitione sexta oramus* Deum?

R. In sexta petitione, quæ hisce verbis comprehenditur, (*Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo* d) agnoscentes sapientissimum, Justissimum, gratiosissimumque Deum, ita res ad varios sanctos justosque fines ordinare posse ut tentationes nos adoriantur, superent, ac aliquando etiam captivos ducant *e*; quinetiam in proclivi esse ut à Satana *f*, mundo *g*, carneque nos potenter seducamur, ac irretiamur *h*, nosque ipsos (porrò) vel post remissa nobis peccata, qua corruptione nostra *i*, qua debilitate, quaque vigilandi incuriâ *k*, non solum obnoxios esse tentationibus, pronosque esse eisdem nos exponere *l*; verum etiam a nobismet ipsis neque posse nec velle iis resistere, ex iis emergere, eas ad nostram utilitatem flectere *m*, dignosque adeo esse qui sub earum potentia simus derelicti *n*, oramus ut ita velit Deus mundum, & quæ in eo sunt omnia imperio regere *o*, carnem subjugare *p*, Satanam coercere *q*, cuncta disponere *r*, media gratiæ conferre ac benedicere *s*, nosque in eorum usu vigilantes reddere; nempe ut nos ejusque populus universus, tentationis ad peccatum immunes per providentiam ejus conserve-

mur *i*, ut ſi fortè tentati fuerimus, ut Spiritus ejus nos in hora tentationis potenter ſuffulti conſiſtere valeamus *k*, aut lapſi, ut erigamur denuo, ab eaq; vindicemur *l*, ejuſq; uſum ſanctum ac utilitatem capiamus *m*, ut ſanctificatio noſtra ac ſalus perficiatur *n*, Satanas ſub pedibus noſtris conculcetur *o*, noſq; à peccato, tentatione omniq; malo in æternum liberemur *a*,

d Mat, 6, 13. *e* 2 Chron. 32, 31, *f* 1 Chron, 21. 1 *g* Luc, 21 34, Mar, 4, 19, *h* Iac 1, 14 *i* Gal, 5. 17, *k* Mat, 26, 41. *l* Mat. 26, 69. 70, 71. 72. Gal, 2, 11, 12, 13, 14. 2 Chron. 18, 3 cum 2 Chron, 16, 2, *m* Rom, 7. 23. 24, 1 Chron, 21. 1. 2. 3. 4. 2 Chron, 16, 7, 8. 9. 10. *n* Pſal 18, 11. 12, *o* Ioh, 17. 15. *p* Pſal, 51, 10, Pſal, 119, 133. *q* 2 Cor, 12, 7, 8. *r* 1 Cor, 10 12. 13. *ſ* Heb, 13, 20. 21. *t* Mat, 26, 21. Pſal. 13, 9. *u* Eph, 3, 14, 15. 16. 17. 1 Theſ, 3, 13, Jude, ver 24. *x* Pſal. 51, 12, *x* 1 Pet. 5. 8. 9. 10. *y* 2 Cor, 13, 7, 9. *z* Rom, 16, 20 Zech, 3. 2, Luc. 22. 31. 32. *a* Ioh, 17. 15, 1 Theſ, 5. 23,

Q. *Quid nos docet orationis Dominicæ concluſio?*

R. Concluſio Dominicæ orationis quam hæc verba complectuntur (*quia tuum eſt regnum, potentia, & gloria, in ſecula ſeculorum Amen* b) Nos docet petitiones, noſtris argumentis communire *c*, quæ quidem à Deo ſunt *d*, non autem à dignitate quavis, aut alius cujuſvis creaturæ depromenda, precibuſq; noſtris laudes annectere *e*; Deo ſoli æternum dominium omnipotentiam & excellentiam glorioſam aſcribendo *f*, quorum ratione cum ille nobis opem ferre & poteſt & vult *g*, tum etiam nos per fidem incitamur cum eo agere ut velit *h*. eique quiete confidere quod velit, petitiones noſtras adimplere *i*, quod quidem deſiderium noſtrum & confidentiam, quod teſtemur, dicimus, *Amen*. *k*.

b Mat, 6, 13, *c* Rom, 15. 30. *d* Dan. 9. 4, 7, 8. 9. 16. 17, 18. 19. *e* Phil. 4, 6. *f* 1 Chron. 29, 10. 11. 12. 13. *g* Eph. 3. 20. 21, Luc, 11. 13, *h* 2 Chron, 20. 6, 11, *i* 2 Chron, 14. 11, *k* 1 Cor. 14, 16. Apoc, 22. 20, 21.

Cate-

Catechiſmus minor.

QUÆSTIO.

Quis hominis finis eſt præcipuus?

R. Præcipuus hominis finis eſt, Deum glorificare *a* eodemque frui in æternum *b*.

a 1 Cor. 10. 31. Rom. 11. 36. *b* Pſal. 73. 25, 26, 27, 28.

Q. *Quam nobis regulam dedit Deus qua nos ad ejus glorificationem ac fruitionem dirigamur?*

R. Verbum Dei (quod Scripturis Veteris ac Novi Teſtamenti comprehenditur *c*,) eſt unica regula, quâ nos ad ejus glorificationem ac fruitionem dirigamur *d*?

c 2 Tim. 3. 16. Eph. 2. 20. *d* 1 Ioh. 1. 3.

Q. *Quid eſt quod Scripturæ præcipuè docent?*

R. Duo imprimis ſunt quæ Scripturæ docent, quid homini de Deo ſit credendum, quidque officii exigat ab homine Deus, *e*.

e 2 Tim. 1. 13. 2 Tim. 3. 16.

Q. *Quid eſt Deus?*

R. Deus eſt Spiritus *f* eſſentiâ *g* ſapientiâ *h* potentiâ *i*, ſanctitate *k*, juſtitiâ, bonitate ac veritate *l*, infinitus *m*, æternus *n*, ac immutabilis *o*.

f Ioh. 4. 24. *g* Iob. 11. 7. *h* Pſal. 90. 2. *i* Iac. 1. 17. *k* Exod. 3. 14. *l* Pſal. 147. 5. *m* Apoc. 4. 8. *n* Apoc. 15. 3. *o* Exod. 34. 6.

Q. *Suntne plures uno Deo?*

R. Unus eſt unicuique vivens ille verusque Deus *p*.

p Deut. 6. 4. Ier. 10. 10.

Q. *Quot ſunt perſonæ in Deitate?*

R. In Deitate perſonæ tres ſunt, Pater, Filius, ac Spi-

ritus Sanctus; sunteque hæ tres personæ Deus unus, substantia eadem, potentia ac gloriâ coæquales *q*.

q 1 Joh. 5. 7. Mat. 28. 29.

Quid sunt decreta Dei?

R. Decreta Dei sunt æternum ejus propositum secundum voluntatis suæ consilium quod quicquid unquam evenit, propter suam ipsius gloriam præordinavit *r*.

r Eph. 1, 4, Rom. 9, 22, 23.

Q. *Quomodo decreta sua exequitur Deus?*

R. Deus exequitur decreta sua creationis operibus ac providentiæ.

Q. *Quid est opus Creationis?*

R. Opus Creationis est quo Deus per verbum potentiæ suæ omnia sex dierum spatio ex nihilo condidit, atque omnia quidem valde bona *s*.

s Gen. 1, per totum, Heb. 11. 3.

Q. *Qualem creavit Deus hominem?*

R. Deus hominem creavit marem ac fœminam, juxta suam ipsius imaginem, in cognitione, justitia, ac sanctitate dominium habentem in creaturas *t*.

t Gen. 1. 26, Col. 3. 10. Eph. 4, 24.

Q. *Quænam sunt opera Divinæ Providentiæ?*

R. Providentiæ Divinæ opera sunt sanctissima Dei *u*, sapientissima *, potentissima q; creaturam suarum omnium, earumque actionum *x*, conservatio *y*, & gubernatio.

u Psal. 145. 17. * Psal. 104, 24. Isa. 28. 29. *x* Heb. 1, 3. *y* Psal. 103, 19. Mat. 10, 29.

Q. *Quem peculiarem providentiæ suæ actum exercebat Deus circa hominem in statu creationis suæ existentem?*

R. Postquam Deus hominem condidisset, iniit cum illo fœdus vitæ, sub conditone perfectæ obedientiæ, ejus de arboris scientiæ boni malique sub pœna mortis

eidem

eidem interdicens *a*.

a 2 Gal. 3, 12. Gen. 2, 17.

Q. *An vero primi nostri Parentes in quo creati fuerant statu perstitere?*

R. Primi parentes voluntatis suæ libertati permissi, peccando in Deum, statu in quo creati fuerant exciderunt *a*.

a Gen. 3. 6, 7. 8, 13. Eccl. 7, 29.

Q. *Quid est peccatum*

R. Peccatum est defectus quilibet conformitatis cum lege Divina seu quævis ejusdem transgressio *b*.

b 1 Ioh. 3, 4.

Q. *Quodnam erat peccatum istud quo primi Parentes statu in quo creati fuerant exciderunt?*

R. Peccatum istud quo primi Parentes statu in quo creati fuerant exciderunt, erat comestio fructus interdicti *c*.

c Gen. 3. 6.

Q. *Totumne genus humanum cecidit in prima Adami transgressione?*

R. Quandoquidem fœdus cum *Adamo* ictum fuerat non suo tantum, sed & posterorum suorum nomine; exinde factum est ut totum genus humanum ab illo generatione ordinaria procreatum, in eo peccaverit cumque eo ceciderit, in prima ejus transgressione *d*.

d Gen. 2, 16. Rom. 5. 12. 1 Cor. 15, 21.

Q. *In quem vero statum præcipitavit lapsus iste humanum genus?*

R. Lapsus iste humanum genus in statum peccati ac miseriæ præcipitavit *e*.

e Rom. 5. 12.

Q. *In quo consistit status illius in quem lapsu est homo peccaminosus?*

R. Status in quem lapsu est homo peccamino-

sus

stras consistit in reatu primi illius peccati quod *Adamus* admisit, in defectu originalis justitiæ totiusque naturæ corruptione quod *Peccatum originale* vulgo dicitur: una cum omnibus peccatis actualibus exinde profluentibus *f*.

f Rom, 5. 10, ad. 20. Eph. 2, 1. Isc, 1, 14. Mat, 15, 19.

Q. *Quæ miseria est illius status in quem homo lapsus est?*

R. Universum genus humanum lapsu suo communionem cum Deo, perdidit *g*, sub ira ejus & maledictione est constitutum *h*, adeoque cunctis hujus vitæ miseriis, ipsi morti, infernique cruciatibus in æternum est obnoxium *i*.

g Gen, 3. 8. *h* Eph. 2, 2, 3, Gal, 3. 10, *i* Lam, 3. 39, Rom. 6, 23. Mat. 25. 41, 46,

Q. *An vero Deus humanum genus universum in statu peccati ac miseriæ perituru dereliquit?*

R. Deus quum ex mero suo beneplacito nonnullos ad vitam æternam ab omni retro æternitate elegisset *k*; fœdus gratiæ cum eis iniit, se nempe liberaturum eos è statu peccati ac miseriæ, atque in statum salutis per Redemptorem translaturum *l*:

k Eph, 1. 4, *l* Rom, 3, 21. Gal. 3. 21.

Q. *Quis est Redemptor electorum Dei?*

Dominus Jesus Christus est electorum Dei Redemptor unicus *m* qui æternus Dei filius quum esset, factus est homo *n*, adeoque fuit est, erit que Θεάνθρωπος, è naturis duabus distinctis persona unica in sempiternum *o*.

m 1 Tim. 2. 5. *n* 1 Joh. 1. 14. Gal. 4. 4. *o* Rom 9. 5. Luc, 1. 35. Col. 2. 9, Heb, 7, 24. 25

Q. *Qui autem Christus, filius Dei quum esset factus est homo?*

R. Christus Filius Dei factus est homo, dum corpus verum *p* animamque rationalem *q*, assumerit sibi,

sibi, vi Spiritus sancti in utero ēque substantia Virginis *Mariæ* conceptus, & ex eadem natus *r*. immunis tamen a peccato *s*.

p Heb. 2. 4. Heb. 10, 5. *q* Mat. 26. 38. *r* Luc. 1. 31. Gal. 4. 4. Heb. 4. 15. Heb. 7. 26

Q. *Quæ munera Christus, ut Redemptor noster obit.*

R. Christus quatenus Redemptor noster obit munera Prophetæ, Sacerdotis ac Regis, cum in humiliationis tum in exaltationis suæ statu *t*.

r Act. 3. 22. Heb. 12, 25. cum 2 Cor. 13. 3. Heb. 5. 5. Psal. 2. 6. Isa, 9, 6. Mat 21. 5. Psal. 2. 8.

Q. *Quomodo Prophetæ munere defungitur Christus*

R. Christus defungitur Prophetæ munere voluntatem Dei in salutem nostram nobis per verbum suum spiritumque revelando *u*,

u Ioh. 1. 18. 1 Pet. 1. 10. Ioh. 15. 15. Ioh. 20. 31.

Q. *Qua ratione exequitur Christus munus Sacerdotale* ?

R. Christus exequitur Sacerdotale munus, semet ipsum, semel in sacrificium offerendo, quo justitiæ divinæ satisfaceret *, nosque Deo conciliaret *x* prout etiam perpetuo pro nobis Intercedendo *y*.

* Heb. 9. 14. *x* Heb. 2, 17. *y* Heb. 7. 24.

Q. *Qui exequitur Christus munus Regium* ?

R. Christus exequitur munus Regium nos sibi subjugando *z*, nos gubernando *a*, tuendoque *b*, ut etiam hostes suos nostrosque coercendo ac debellando *c*,

z Act. 15. 14. *a* Isa. 33. 22. *b* Isa. 32. 1. *c* 1 Cor. 15. 25. Psal. 110. per totum.

Q. *In quo consistit Christi humiliatio* ;

R. Humiliatio Christi in eo consistit quod fuerit natus, & quidem humili conditione *d*, factus sub lege *e*, quodque vitæ hujus miserias *f*, iram Dei *g*, mortemque crucis execrabilem subierat *h*: quod sepultus fuerit *i*, & sub potestate mortis aliquamdiu.

com-

commoratus *k*.

d Luc. 2. 7. *e* Gal. 4. 4. *f* Heb. 12. 2. Ioh. 53. 2. *g* Luc 22. 44. Mat. 27. 46. *h* Phil. 2 8, *i* 1 Cor. 15. 4. *k* Mat 2. 40. Act. 2, 24. 25. 26. 27. 31.

Q. *In quo consistit Christi exaltatio?*

R. Exaltatio Christi consistit in resurrectione ejus à mortuis tertio die *l*, ascensu in Cœlum *m*, sessione ad dexteram Dei patris *n*, adventu ejus ad mundum judicandum die novissimo *o*

l 1 Cor. 15. 4. *m* Mat. 16. 19, *n* Eph. 1. 20. *o* Act. 1, 11. Act. 17, 31.

Q. *Qua ratione participes efficimur redemptionis per Christum acquisitæ?*

R. Redemptionis per Christum acquisitæ participes efficimur ejusdem nobis efficaci per Spiritum ejus Sanctum *p*, applicatione *q*

p Ioh. 1. 11. 12. *q* Tit. 3. 5. 6.

Q. *Quomodo nobis applicat Spiritus redemptionis per Christum acquisitam?*

R. Spiritus nobis applicat redemptionem per Christum acquisitam, fidem in nobis efficiendo *r*, ac per eandem nos Christo in vocatione nostra efficaci uniendo *s*.

r Eph. 1. 13. 14. Ioh. 6. 37. 39. Eph. 2. 8. *s* Eph. 3, 17. 1 Cor. 1. 9.

Q. *Quid est Vocatio Efficax?*

R. Vocatio Efficax est Spiritus Dei opus *t*, quo nos miseriæ nostræ arguens *u*, mentes nostras cognitione Christi illuminans *, voluntates nostras renovans *x*, prorsus nobis persuadet, & vires suffici t, ut Iesum Christum amplectamur, gratuito nobis oblatum in Evangelio *y*.

t 2 Tim. 1, 9. 2 Thes. 2. 13. 14, *u* Act. 2, 37. * Act. 26. 18, *x* Ezek. 36. 26. 17. *y* Ioh. 6. 44. 45. Phil. 2, 13.

Q. *Quænam beneficia in hac vita consequuntur*

ii qui

ii qui sunt vocati efficaciter?

R. Qui vocati sunt efficaciter, Justificationem *z*, Adoptionem *a*, & Sanctificationem in hac vita consequuntur, una cum omnibus iis beneficiis quæcunq; solent in hac vita comitari illas, aut ab iisdem promanare *b*.

z Rom. 8. 30. *a* Eph. 1, 5, *b* 1 Cor. 1. 30.

Q. *Quid est Justificatio?*

R. Justificatio est actus gratiæ Dei gratuitæ, quo peccata nobis condonat omnia *c*, nosque tanquam justos in conspectu suo accepta *d*, propter solam Christi justitiam nobis imputatam *e*, per fidem tantum apprehensam *f*.

z Rom. 3. 24. 25. Rom. 4. 6. *d* 2 Cor. 5. 19. *e* Rom. 5. 17. *f* Gal. 2. 16. Phil. 3, 9.

Q. *Quid est Adoptio?*

R. Adoptio est opus gratiæ Dei gratuitæ *g*, quo in numerum recipimur, ac jus obtinemus ad omnia privilegia filiorum Dei *h*.

g 1 Joh. 3. 1, *h* Joh. 1. 12. Rom. 8, 17.

Q. *Quid est Sanctificatio?*

R. Sanctificatio est opus gratiæ Dei gratuitæ *i*, quo in toto homine secundum imaginem Dei renovamur *k*, & potentes efficimur, qui magis indies magisque peccato quidem moriamur. Justitiæ autem vivamus *l*,

i 2 Thes. 2. 13. *k* Eph. 4, 23. *l* Rom. 6. 4. Rom. 8. 1.

Q. *Quænam sunt illa beneficia quæ Justificationem, Adoptionem, & Sanctificationem in hac vita vel comitantur vel ab eis promanant?*

R. Quæ Justificationem, Adoptionem, ac Sanctificationem, in hac vita, vel comitantur, vel ab eis promanant beneficia, sunt certitudo amoris Dei, pax conscientiæ *m*, gaudium in Spiritu Sancto *n*, gratiæ incrementum *o*, in eâque ad finem usque perseverantia

severantia *p*.

m Rom. 5. 1, *n* Rom. 14. 17. *o* Prov. 4. 18, *p* 1 Ioh. 3, 13. 1 Pet. 1. 5.

Q. *Quanam à Christo beneficia in morte percipiunt fideles?*

R. Animæ fidelium in morte fiunt perfectè sanctæ *q*, ac protinus in gloriam transferuntur *r*; corpora vero usque Christo unita *s*, in sepulchris *t*, ad resurrectionem *u*, usque quiescunt.

q Heb. 12. 23. *r* 2 Cor. 5. 1. Phil. 1, 23. Luc. 23, 43. 1 Thes. 4. 14. *s* Isa. 57. 2, *u* Job. 19, 26.

Q. *Quæ tandem beneficia à Christo percipiunt fideles in resurrectione?*

R. In resurrectione fideles suscitati in gloria * palam agnoscentur & absolventur in die judicii *x* fientque perfectè beati plena Dei *y*, in omne æternum *z*, fruitione.

* 1 Cor. 15, 43. *x* Mat. 25. 23. Mat. 10. 32. *y* 1 Ioh. 3. 2. 1 Cor. 13. 12, *z* 1 Thes. 4. 17.

Q. *Quid autem officii ac observantiæ ab homine exposcit Deus?*

R. Officium quod ab homine Deus exposcit, est obedientia voluntati ejus revelatæ exhibenda *a*.

a Mic. 6, 8. 1 Sam. 15. 22.

Q. *Quid homini primum revelavit Deus quod esset ipsi obedientiæ Regula?*

R. Obedientiæ regula, quam Deus homini primum revelavit, erat Lex Moralis *b*.

b Rom. 2. 14. Rom. 10. 5.

Q. *Ubinam summatim comprehenditur Lex Moralis?*

R. Lex Moralis summatim comprehenditur in Decalogo *c*,

c Deut. 10. 4. Mat. 19. 17.

Q. *Dic quænam sit Decalogi summa?*

R. Su

R. Summus Decalogi est ut Dominum Deum nostrum toto corde, tota anima, tota mente, totisq; viribus nostris diligamus; proximum verò nostrum sicut nosmet ipsos d.

d Mat. 22. 37. 38. 39.

Q. *Quænam est Decalogi præfatio?*

R. Decalogi præfatio hisce verbis continetur (*Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi è terra Ægypti è domo servitutis e.*)

e Exod. 20. 2.

Q. *Quid nos docet Decalogi præfatio?*

R. Decalogi præfatio nos docet quod quoniam Deus est Dominus, nosterque Deus ac Redemptor, ea propter præcepta ejus omnia teneamur observare f.

f Luc. 1. 74. 1 Pet. 1. 15. 16. 1 Joh. 2. 3. 19.

Q. *Quodnam est mandatum primum?*

R. Mandatum primum est (*Non habebis Deos alios coram me g.*)

g Exod. 20. 3.

Q. *In mandato primo quid exigitur?*

R. In mandato primo exigitur ut Jehovam esse unicum illum verumque Deum, Deumque nostrum cognoscamus simul & agnoscamus h, atque ut talem colamus, ac glorificemus i.

h 1 Chron. 28. 9. Deut. 26. 17. i Mat. 4. 10. Psal. 29. 2.

Q. *Quid est prohibitum in mandato primo?*

R. In primo mandato prohibetur veri Dei abnegatio k negligentiaque ipsum tanquam Deum l, Deumque nostrum m, colendi ac glorificandi proque tiam cultum ac gloriam illi soli debita alii obviribuere aut exhibere n.

k Psal. 14. 1. l Rom. 1. 21. m Psal. 81. 10. Rom. 1. 25.

Q. *Quid imprimis docemur verbis istis mandati primi (Coram Me?)*

R. Su

R. Verba istiusmodi (Coram Me) in mandato primo nos docent, Deum qui omnia intuetur, peccatum alium habendi Deum cùm imprimis advertere, tum verò eodem offendi plurimùm o

o Ezek. 8, 5, ad finem. psal. 44, 20. 21.

Q. Quodnam est præceptum secundum

R. Secundum præceptum est (Non faciet tibi imaginem quamvis sculptilem, aut similitudinem rei cujusvis quæ est in Cœlis superne, aut inferius in terris, aut in aquis infra terram: non incurvabis te iis, nec eis servies: siquidem Ego Dominus Deus tuus, Deus sum zelotypus, visitans iniquitates patrum in filios ad tertium usque quartamque progeniem Odorum mei, exhibens verò misericordiam ad millenas usque Diligentium me, ac mandata mea Observantium p.)

p Exod. 20. 4. 5. 6.

Q. Quid exigitur in secundo præcepto?

R. Præceptum secundum exigit, ut cultus omnes ac instituta religionis quæcunque Deus in verbo suo constituit, excipiamus, observemus, pura denique ac integra custodiamus q.

q Deut. 32, 46. Mat. 28, 20. Act. 2, 42.

Q. Quid est quod in secundo præcepto prohibetur?

R. Secundum præceptum interdicit nobis cultum Dei per simulacra r; aut aliâ ratione qua viscunque quam in verbo suo Deus non præscripsit s.

r Deut. 4, 15, 16. 17. 18. 19, Exod. 32, 5. 8, Deut. 12. 31. 32.

Q. Quænam sunt rationes præcepto secundo annexæ

R. Rationes secundo præcepto annexæ sunt supremum Dei in nos dominium t, illius jus in nobis peculiare u, zelusque quo suum ipsius cultum prosequitur

t Psal 95, 2. 3. 6. u Psal. 45. 11. * Exod. 34. 13, 14

Q. Age quodnam est tertium mandatum?

R. Mandatum tertium sic habetur (Nomen De-

mini Dei tui inaniter non usurpabis; non enim eum pro insonte habebit Dominus, qui nomen ejus frustra adhibuerit x)

x Exod. 20, 7.

Q. *Quid exigitur in mandato tertio?*

R. Mandatum tertium exigit ut Dei nomina *y*, titulos *z*, attributa *a*, instituta *b*, verba *c*, operaque *d*, sanctè summâque cum reverentia adhibeamus.

y Mat. 6, 9. Deut. 28, 58. z Psal. 68, 4. a Apoc. 15, 3, 4. b Mal. 1, 11, 14. c Psal. 138, 1. 2. d Job. 36, 24.

Q. *Quid prohibetur mandato tertio?*

R. Mandatum tertium prohibet rei cujusvis, quâ Deus se notum facit, profanationem omnem ac abusum *e*

e Mal. 1, 6, 7, 12. Mal. 2, 2. Mal. 3, 14.

Q. *Quanam est ratio subnexa mandato tertio?*

R. Ratio mandato tertio subnexa est, quod licet hujus præcepti violatores ab hominibus quandoque nil supplicii ferant, nihilominus tamen Dominus Deus noster eos justum *ejus* judicium nequaquam patietur subterfugere *f*.

f 1 Sam. 2, 12, 17, 22, 24. 2 Sam. 3, 13. Deut. 28, 58, 59.

Q. *Recita mandatum quartum?*

R. Mandati quarti verba sunt istæc (*Memineris diem Sabbati ut sanctifices eum; sex diebus operaberis & facies omne opus tuum, septimus vero dies Sabbatum est Domini Dei tui, opus in eo nullum facies, tu, neque filius tuus, neque filia tua, nec servus tuus, nec ancilla tua, neque jumentum tuum, nec hospes tuus quicunque intra portas tuas commoratur. Nam sex diebus perfecit Dominus cœlum terramque, mare & quicquid in illis continetur, septimo vero die requievit, quamobrem benedixit Dominus diei sabbati eumque sanctificavit* g.)

g Exod. 20, 8, 9, 10, 11.

Q. *Quid a nobis exigit mandatum quartum?*

R, Quartum mandatum à nobis exigit, ut statutum illud tempus quod in verbo suo designavit Deus sanctum ei observemus, integrum nempe Diem è septenis unum in sanctum illi sabbatum celebrandum *h*

h Deut. 5, 12, 13, 14.

Q. *E septenis autem quem diem sabbato hebdomadario designavit Deus?*

R, Deus hebdomadario sabbato designavit septimum diem hebdomadæ ab initio mundi usque ad Christi resurrectionem, exinde vero ad finem usque mundi duraturum, diem septimanæ primum quod est sabbatum Christianum *i*.

i Gen. 2, 2. 3, *i* Cor. 16. 1, 2, Act. 20, 7.

Q. *Qui autem est sabbatum sanctificandum?*

R. Sabbatum est sanctificandum diem illum integrum sanctè quiescendo *k*, etiam ab negotiis & recreationibus mundanis, aliis quidem diebus haud illicitis *l*, totumque illud temporis (præterquam quod operibus necessitatis ac misericordæ insumendi fuerit) cultui Divini exercitiis publicis privatisq; impendendo *n*.

k Exod. 20, 8. 10. *l* Neh. 13. 15, 16. 17, 18. 19, 21, 22. *m* Luc. 4. 16, Act. 20, 7, Psal. 92, Tit. Isa. 66, 23, *n* Mat. 12, 1. ad, 13.

Q. *Quid prohibetur in mandato quarto?*

R. Mandatum quartum prohibet officiorum quæ inibi requiruntur, cum omissionem tum præstationem negligentem *o*, prout etiam ejus diei profanationem qualemcunque, sive illum otiosè consumendo *p*, sive quod in se peccatum est faciendo *q*, seu denique circa mundana negotia vel recreationes, cogitationibus, dictis, factisve non necessariis *r*

o Ezek, 22, 26, Amos, 8, 5. Mal. 1, 13. *p* Act. 20. 7, 9.

q Ezeck,

q Ezek. 23. 38. r Jer. 17. 24. 25. 26. Isa. 58, 13

Q. *Quænam sunt quarto præcepto rationes annexæ?*

R. Rationes quarto præcepto annexæ sunt istiusmodi; quoniam è septimana qualibet sex dies concesserit nobis Deus nostris ipsorum negotiis insumendos s, quoniam in septimo jus sibi vendicat peculiare; quoniam Deus exemplo suo nobis præivit, ac diei sabbati benedixit t.

s Exod. 20. 9. t Exod. 20, 11.

Q. *Quodnam est præceptum quintum?*

R. Quintum præceptum est hujusmodi (*Honora Patrem tuum ac Matrem tuam, ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus* u.)

u Exod. 20. 12.

Q. *Quid est quod jubemur mandato quinto?*

R. Mandatum quintum nos jubet honorem conservare, ac officia persolvere unicuique pro ratione ordinis ac relationis in quibus fuerit exhibenda, seu superior nobis sit *, sive inferior x, sive denique æqualis y.

* Eph. 5. 21. x 1 Pet. 2. 17. y Rom. 12. 10.

Q. *Quid est quod mandatum quintum vetat?*

R. Quintum mandatum vetat honorem, officiumque singulis debitum pro ratione ordinis, ac relationis in quibus fuerint, aut negligere, aut adversus ea quicquam machinari z.

z Mat. 15. 4. Ezek. 34. 2. 3. 4. Rom. 13. 8.

Q. *Quæ ratio subnectitur quinto præcepto?*

R. Ratio quinto præcepto subnexa est promissio longævitatis, prosperitatisque (quatenus nempe Dei gloriæ ipsorumque conducant utilitati) omnibus (facta hoc præceptum observantibus a.)

a Deut. 5. 16. Eph. 6. 2. 3.

Q. *Cedo mandatum sextum* ?

R. Mandatum sextum hisce verbis comprehenditur (*Non occides* b.)

b Exod. 20. 13.

Q. *Quid à nobis exigit mandatum sextum* ?

R. Exigit à nobis mandatum sextum ut vitam cum nostram c, tum aliorum d honestis quibuscunque rationibus tueamur.

c Eph. 5. 28. 29. d 1 Reg. 18. 4.

Q. *Quid vero prohibet sextum mandatum* ?

R. Sextum mandatum prohibet vitam nobismet ipsis, aut injuste proximo vitam adimere, aut quidvis quod eò tendat agere e.

e Act. 16. 28. Gen. 9. 6.

Q. *Quodnam est mandatum septimum* ?

R. Mandatum septimum hæc verba complectuntur (*Non machaberis* f)

f Exod. 20. 14.

Q. *Quid exigitur mandato septimo* ?

R. Mandatum septimum exigit ut tam nostram quàm proximorum castitatem animo, sermone, actuque conservemus g.

g 1 Cor. 7. 2. 3. 5. 34. 36. Col. 4. 6. 2 Pet. 3. 2.

Q. *Quid prohibetur mandato septimo* ?

R. Septimum mandatum prohibet cogitationes, sermones, actionesque omnes impudicas h.

h Matt. 5. 29. Mat. 5. 28. Ephe. 5. 3. 4.

Q. *Quodnam est præceptum octavum* ?

R. Præceptum octavum hoc est (*Non furaberis* i

i Exod. 20. 15.

Q. *Mandatum octavum quid à nobis exigit* ?

R. Octavum mandatum à nobis exigit facultatem rem externam nostri, aliorumque ut procuremus ac promoveamus k.

k Gen. 30. 30. 1 Tim. 5. 8. Lev. 25. 35. Deut. 22.

2, 3, 4, 5. Exod. 23, 4, 5. Gen. 47, 14, 20.

Q. *In octavo præcepto quid prohibetur?*

R. Octavum mandatum prohibet quicquid nostris aut proximorum nostrorum opibus rebusque externis injuste aut est aut esse possit impedimento *l*. *l* Prov. 23, 20, 21. Prov. 28, 19. Eph. 4, 28.

Q. *Quodnam est præceptum nonum?*

R. Præceptum nonum sic se habet (*Non eris adversus proximum tuum testis mendax* m)

m Exod. 20, 16.

Q. *Quid a nobis exigit præceptum nonum?*

R. Præceptum nonum id à nobis exigit ut veritatem inter homines mutuò *n*, utque bonum nomen & æstimationem cum nostri tum proximorum nostrorum conservemus ac promoveamus *o*, cum primis vero in ferendo testimonio *p*.

n Zach. 8, 16. *o* 3 Joh. v 12. *p* Prov. 14, 5.

Quid prohibetur nono præcepto?

R. Nonum præceptum prohibet quicquid est aut veritati inimicum, aut existimationem cum nostri vel proximorum nostrorum injurium *q*.

q 1 Sam. 17, 28. Lev. 19, 16. psal. 15, 3.

Q. *Quale est mandatum decimum?*

R. Mandatum decimum hæc verba exhibens (*Non concupisces proximi tui Domum, non concupisces proximi tui uxorem, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, utque aliud denique quicquam quod est proximi tui* r.)

r Exod. 20, 17.

Q. *In decimo præcepto quid exigitur?*

R. Præceptum decimum exigit ut sorti nostræ plenè acquiescamus *s*, utque in proximum & quæcunque sunt ejus debitè, benevoleque afficiamur *t*.

s Heb. 13, 5, 1 Tim. 4, 6, 1 Joh. 2, 29. Rom. 12, 15. *t* Tim. 1, 5. 1 Cor. 13, 4, 5, 6, 7.

Q. Quæ

Q. *Quæ prohibentur decimo mandato?*

R. Mandatum decimum prohibet rerum nostratum illicitam *u* invidiam ac dolorem de bono proximi *v*, una cum animi nostri motibus & affectionibus circa ea quæ proximi sunt inordinatis quibuscunque *x*.

u 1 Reg. 21, 4. Esth. 5, 13. 1 Cor. 10, 10. *v* Gal. 5, 26. Iac. 3, 14. *x* Rom. 7, 7. Rom. 13, 9. Deut. 5, 21.

Q. *Quisquamne potis est mandata Dei perfecte observare?*

R. Post lapsum nemo extat humana tantum natura constans, qui mandata Dei perfecte in hac vita implere potest *y*, quo minus ea quotidie tum cogitatione cum dictis factisque violet *z*.

y Eccl. 7, 20. 1 Ioh. 1, 8. Gal. 5, 17. *z* Gen. 6. 5. Gen. 8, 21. Rom. 3, 9. ad 21. Iac. 3, 2. ad 12.

Q. *An vero sunt omnes violationes legis ex æque graves?*

R. Peccata sunt nonnulla aliis, cum sua natura, tum propter varias eorum aggravationes in conspectu Dei graviora *a*.

a Ezek. 8, 6. 13. 15. 1 Ioh. 5. 16. Psal. 78, 17, 32, 36.

Q. *Quid est quod mereatur peccatum unumquodque?*

R. Unumquodque peccatum iram Dei meretur ac maledictionem, cum in vita præsenti, tum in futura *b*.

b Eph. 5. 6. Gal. 3, 10. Lam. 3, 39. Mat. 25. 41.

Q. *Quid autem exigit a nobis Deus, quo nobis ob peccatum debitas iram ejus ac maledictionem effugiamus?*

R. Quo iram Dei ac maledictionem ob peccatum nobis debitas effugiamus, exigit à nobis Deus fidem in Jesum Christum, resipiscentiam ad vitam *c*, una cum usu mediorum omnium externorum

diligen-

diligenti, quibus Christus nobis communicat redemptionis suæ beneficia *d*.

c Act. 20, 21. *d* Prov. 8, 1, 5. Prov. 8, 33. 34, 35. Isa. 55, 3.

Q. *Quid est fides in Jesum Christum?*

R. Fides in Jesum Christum est gratia salvifica *e*, quâ illum recipimus, eoque solo nitimur, ut salvi simus, prout ille nobis offertur in evangelio *f*.

e Heb. 10, 39. *f* Joh. 1, 12, 1 Tit. 3, 28. Gal. 2, 16.

Q. *Quid est resipiscentia ad vitam?*

R. Resipiscentia ad vitam est gratia salvifica *g*, quâ peccator *h* vero peccati sui sensu *h*, ac apprehensione divinæ *in* Christo misericordiæ *i*, dolens ac perosus peccatum suum, ab illo ad Deum convertitur *k*, cum novæ obedientiæ pleno propositio & conatu *l*.

g Act. 11, 18. *h* Act. 27, 33, 1 Jer. 2, 12. Jer. 3, 22. *k* Jer. 31, 18, 19, Ezek. 36, 31. 2 Cor. 7, 11. 1 Joh. 1, 16. 17.

Q. *Quænam sunt externa media, quibus Christus nobis communicat redemptionis suæ beneficia?*

R. Media externa seu ordinaria quibus Christus nobis communicat redemptionis suæ beneficia sunt ejus instituta, verbum præsertim, sacramenta, & oratio; quæ quidem omnia reducuntur efficacia ad salutem *m*.

m Mat. 28. 19, 20, Act. 2. 42, 46. 47.

Q. *Qua ratione sit verbum efficax ad salutem?*

R. Spiritus Dei lectionem verbi, præcipuè vero prædicationem ejus reddit medium efficax convincendi, convertendique peccatores, eosdemque in sanctimonio & consolatione ædificandi per fidem ad salutem *n*.

n Neh. 8, 8. 1 Cor. 14. 24. 25, Act. 26. 18. Psal. 19. 8, Act. 20 32. Rom. 15. 4. 2 Tim. 3, 15. 16. 17. Rom. 10, 14. 15, Rom. 1, 16.

Q. *Quomodo*

Q. *Quomodo legi debet & audiri verbum ut evadat efficax ad salutem?*

R. Quo verbum evadat efficax ad salutem, debemus ei cum præparatione *o*, ac oratione *p*, diligenter attendere *q*, idemque fide excipere ac amore *r*, in animis nostris recondere *s*, ac in vita nostra exprimere *t*.

o Prov. 8, 34, *p* 1 Pet. 2, 1, *q* Psal. 119, 18, *r* Heb. 4. 2, *s* Thes. 2. 10, *t* Psal. 119. 11. *t* Luc. 8, 15. Iac. 1, 25.

Q. *Qui evadunt Sacramenta media efficacia ad salutem?*

R. Sacramenta evadunt efficacia ad salutem media, non ulla in ipsis vi, nec in eo qui illa administrat, verum Christi solummodo benedictione *u*, ac Spiritus ejus in iis qui illa per fidem recipiunt, operatione *x*.

u 1 Pet. 3. 21. Mat. 3, 11. 1 Cor. 3, 6, 7, *x* 2 Cor. 12, 13.

Q. *Quid est Sacramentum?*

R. Sacramentum est ordinatio sacra à Christo instituta in qua fidelibus per signa in sensus incurrentia Christus novique fœderis beneficia repræsentantur, obsignantur & applicantur *y*.

y Gen. 17. 7. 10. Exod. 12. 1 Pet. 3. 21. 1 Cor. 11, 23, 26.

Q. *Quanam sunt Sacramenta novi Testamenti?*

R. Sacramenta Novi Testamenta sunt Baptismus *z*, ac Cœna Domini *a*.

z Mat. 28. 19. *a* Mat. 26. 26, 27, 28.

Q. *Quid est Baptismus?*

R. Baptismus est Sacramentum, in quo ablutio per aquam, in nomine Patris, ac Filii, ac Spiritus sancti *b*, nostram in Christum initionem, ut & beneficiorum fœderis gratiæ participationem, pactumque nostrum, nempe Domini futuros esse totos, significat obsignatque *c*.

b Mat. 28, 19, *c* Rom. 6, 4. Gal. 3, 27.

Q. *Quibus*

Q. *Quibus est Baptismus administrandus?*

R. Baptismus non est administrandus quibusquam extra Ecclesiam visibilem constitutis, donec se in Christum credere eique obedientes forte professi fuerint *c*; verum infantes eorum qui membra sunt Ecclesiæ visibilis sunt baptizandi *d*,

c Act. 8, 36, 37, Act. 2, 38, *d* Act. 2, 38, 39, Gen. 17. 10. 12, Col. 2, 11, 12. 1 Cor, 7. 14.

Q. *Quid est Cœna Domini?*

R. Cœna Domini est sacramentum, in quo pane ac vino secundū Christi institutum datis acceptisq; mors ejus ostenditur, quæ qui dignè participant, corporis ejus & sanguinis (non quidem corporeo & carnali modo, verum) per fidem fiunt participes, omniumque ipsius beneficiorum, ad nutritionem suam spiritualem, suumque in gratia incrementum *e*,

e 1 Cor, 11. 23. 24, 25. 26, 1 Cor, 10, 16,

Q. *Ut dignè quis participet Cœnam Dominicam quid requiritur?*

R. Qui Cœnam Dominicam dignè cupiunt participare, requiritur ut semet examinent, cum de cognitione sua, quâ corpus Domini valeant discernere *f*. tum de fide sua, quâ vescantur ipso *g*, tum etiam de resipiscentia sua *h*, amore *i*, ac obedientia nova *k*, ne forte indigni si advenerint, judicium edant bibantque sibimet ipsis *l*,

f 1 Cor, 11, 28, 29. *g* 2 Cor. 13, 5. *h* 1 Cor, 11, 31. *i* 1 Cor, 10. 16. 17. *k* 1 Cor. 5. 7, 8, *l* 1 Cor, 11. 28, 29.

Q. *Quid est precatio?*

R. Precatio est quâ petitiones nostras pro rebus divinæ voluntati *m*, congruis offerimus Deo *n*, in nomine Christi *o*, unà cum peccatorum nostrorum confessione *p* & grata beneficorum ejus agnitione *q*.

m Psal 62, 8, *n* 1 Joh, 5, 14. *o* Joh, 16, 23, *p* Psal. 32, 5. 6. Dan. 9, 4. *q* Phil, 4. 6,

Q. *Quam nobis regulam præscripsit Deus precan-*

in

bus nostris dirigendis?

R. Totum Dei verbum utile est nobis in oratione dirigendis *r*; specialis vero directionis norma est illa orationis formula quam discipulos suos edocuit Christus *Oratio Dominica* quæ vulgo dicitur *s*.

r 1 Ioh. 5, 14. *s* Mat. 6. 9, 10, 11, 12, 13. Luc. 11, 2.

Q. *Quid nos docet orationis Dominicæ præfatio?*

R. Orationis Dominicæ præfatio nempe (*Pater noster, qui es in Cœlis*.) nos docet accedere ad Deum cum omni sancta reverentia ac confidentia, tanquam filios ad patrem, qui & potis est, & paratus nobis opitulari *t*, prout etiam cum aliis atque pro aliis orare *u*.

t Mat. 6, 9. *u* Rom. 8. 15. Luc. 11, 13. *x* Act. 12, 5. 1 Tim. 2, 1, 2.

Q. *Quid est quod oramus in petitione prima?*

R. In Petitione prima, scil. (*Sanctificetur nomen tuum*) oramus ut efficere velit Deus, ut cum nos aliique, in eis, quibuscunque se notum nobis facit, glorificare valeamus *y*, atque ad suam ipsius gloriam omnia dirigere velit ac disponere *z*.

x Mat. 6. 9, 7 Psal. 67, 2, 3. *z* psal. 83. per totum.

Q. *Quid petimus in secunda petitione?*

R. In Petitione secunda; quæ hujusmodi est (*adveniat regnum tuum*) petimus ut destruatur regnum Satanæ *b* gratiæ vero regnum ut promoveatur *c*, ut nos aliique in eo simus cum constituti, tum conservati ne excidamus *d*, utq; regnum gloriæ velit Deus adproperare *e*.

a Mat. 6, 10. *b* psal. 68, 1, 18. *c* Apoc. 12. 10. 11, *d* 2 Thes. 3, 1, Rom. 10. 1 Ioh. 17. 9. 20. *e* Apoc. 22. 20.

Q. *In petitione tertia quid precamur?*

R. In Petitione tertia, scil. hisce verbis (*Fiat voluntas tua in terris sicut in Cœlis*) precamur efficere, velit Deus, ut nos per gratiam voluntatem ejus tu cognoscere

gioscere, tum ei in omnibus obœmperare, & nos submittere, id quod in Cœlis faciunt Angeli & volumus & velimus *b*,

f Mat, 6. 10. *g* Psal, 67. per totum Psal. 119. 36, Mat, 26, 39, 2 Sam, 15, 25, Job. 1, 21. *h* Psal. 103, 20, 21,

Q. *Quid oramus in petitione quarta?*

R. In quarta petitione, quæ sic habetur (*Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*i.) oramus ut è donatione Dei gratuitâ, bonorum quæ hujus vitæ sunt portionem idoneam obtineamus, ejusque una cum ejus benedictione perfruamur *k*.

i Mat, 6, 11, *k* Prov, 30. 8, 9. Gen, 28, 20, 1 Tim, 4. 4, 5,

Q. *Quid precamur in petitione quinta?*

R. In petitione quinta, cujus verba sunt (*Ac remitte nobis debita nostra sicut nos remittimus debitoribus nostris* l.) precamur ut Deus peccata nostra omnia gratis velit propter Christum condonare *m*, quod quidem ut petamus eo magis animus nobis sit, quod alii animitus condonare gratia ipsius auxiliante valeamus *n*,

l Mat, 6, 12. *m* Psal, 51. 1, 2. 7, 9, Dan, 9. 17, 18, 19, *n* Luc, 11, 4, Mat, 18, 35.

Q. *Quid petimus in sexta petitione?*

R. In petitione sexta, quam hæc verba complectuntur (*Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo* o.) oramus ut velit nos Deus aut immunes à tentatione ad peccatum conservare, aut certe tentatos sustulcire ac liberare *q*.

o Mat. 6, 13, *p* Mat, 26. 41, *q* 2 Cor, 12, 8,

Q. *Quod nos docet orationis Dominicæ epilogus?*

Q. Orationis Dominicæ conclusio (*Quia tuum est regnum potentia & gloria in secula, Amen* r.) Nos docet animos ac confidentiam nobis in orando à solo Deo derivare *s*, eumque in precibus nostris laudare, regnum ei, potentiam, ac gloriam tribuendo, &

quique desiderium nostrum testemur, & exaudi-
tionis confidentiam, dicimus, Amen n,

r Mat. 6, 13, s Dan. 9, 4, 7. 8. 9. 16. 17. 18, 19. t. Chron. 29. 10. 11, 12, 13, u 2 Cor. 14. 16. Apoc. 22 20, 21.

Decalogus.

Exod. 20

LOcutus est Deus omnia hæc verba, dicendo Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi e terra Ægypti, e domo servitutis.

1. Non habebis Deus alios coram me.

2. Non facies tibi imaginem quamvis sculptilem, aut similitudinem rei cujusvis quæ est in cœlis superne, aut infrius in terris, aut in aquis infra terram: non incurvabis te iis, nec eis servies; siquidem ego Dominus Deus tuus Deus sum Zeloypus visitans iniquitates patrum in filios ad tertiam usque quartamque progeniem Osorum mei, exhibens vero misericordiam ad millenas usque Diligentium mei, ac mandata mea Observantium.

3. Nomen Domini Dei tui inaniter non usurpabis: non enim eum pro Insonte habebis Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit.

4. Memineris diem sabbati ut sanctifices eum: sex diebus operaberis & facies omne opus tuum, septi-

tuus vero dies sabbatum est Domini Dei tui, opus in eo nullum faciet tu, neque filius tuus, neque filia tua, nec servus tuus, nec ancilla tua, neque jumentum tuum, nec hospes tuus quicunque intra portas tuas commoratur: Nam sex diebus perfecit Dominus Cœlum, terramque mare, & quicquid in illis continetur; & primo vero die requievit; quamobrem benedixit Dominus diei sabbati, eumque sanctificavit.

5. Honora patrem tuum ac matrem tuam, ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus.

6. Non occides.

7. Non mœchaberis.

8. Non furaberis.

Non eris adversus proximum tuum testis mendax.

10. Non concupisces proximi tui domum, non concupisces proximi tui uxorem, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum neque aliud deniq; quicquam quod est proximi tui.

Oratio Dominica. *Mat. 6*

Pater noster, qui es in Cœlis, sanctificetur Nomen tuum, adveniat Regnum tuum, fiat Voluntas tua in Terris sicut in Cœlis, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis Debita nostra, sicut nos remittimus Debitoribus nostris, & ne nos inducas in Tentationem, sed libera nos à Malo; quia tuum est Regnum, potentia & Gloria in sæcula Amen.

Symbolum.

Credo in Deum patrem omnipotentem, Creatorem Cœli ac terræ; & in Jesum Christum filium

filium ejus unigenitum Dominum nostrum, qui conceptus est è Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus: descendit ad inferos, tertio die resurrexit a mortuis, ascendit in cœlum, & sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, unde venturus est ad judicandum vivos & mortuos. Credo in Spiritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum, & vitam æternam, Amen.

* i.e. permansit in statu mortuorum & sub potestate mortis usque ad diem tertium.

EQuæstione qualibet utriusque Catechismi repetitum dedimus in responsione, quantum responsionem quamlibet reddat propositionem integram, sive sententiam absolutam. Eo nempe consilio ut discenti ulterius utilis esse possit, quoties occasio tulerit, ad cognitionis ac pietatis incrementum, vel extra catechisandi rationem.

Et quamvis in altero Catechismo substantia doctrinæ in compendio illo (Symbolo Apostolico vulgo dicto) comprehensæ plene ac perfecte exhibeatur, adeo quidem ut nulla superfit necessitas Symbolum ipsum inserendi: nihilominus tamen hic illud subnectendum esse duximus: non perinde quasi aut ab ipsis Apostolis fuerit concinnatum, aut pariter cum decalogo ac oratione Dominica pro Scriptura Canonica haberi debeat. Nedum certe pro oratione, (quo nomine ignara plebecula cum illud tam decalogum in proclivi fuit ut usurparet) verum quod sit fidei Christianæ breve compendium, verbo Dei consentaneum, ac in Ecclesiis Christi antiquitus receptum.